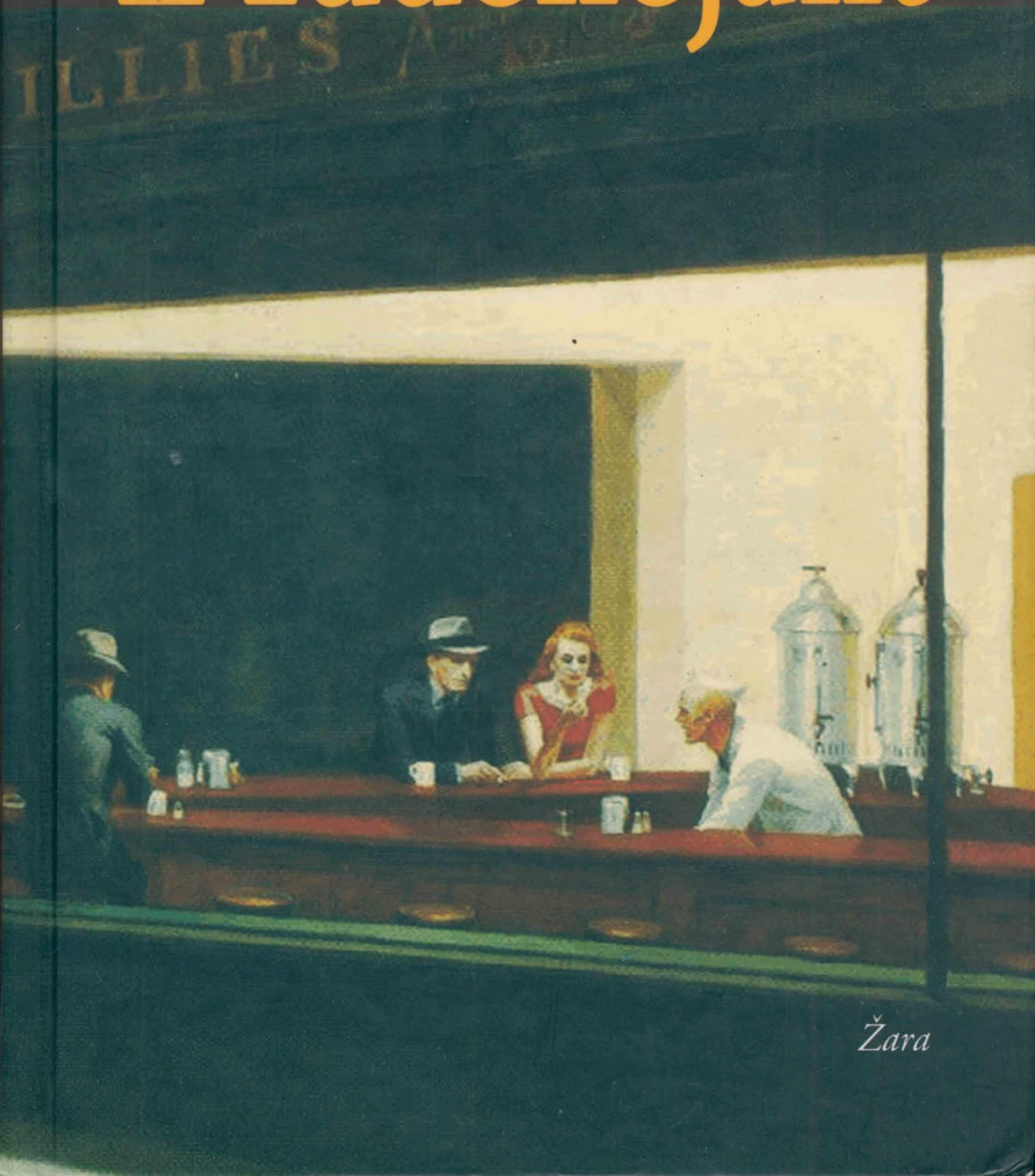
Philippe BESSON

Rudenėjant

Žara

Philippe BESSON

Philippe BESSON

Rudenėjant

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė
Stasė BANIONYTĖ

Vilnius
ŽARA

UDK 840-3
Be365

Versta iš: Philippe Besson
L'ARRIÈRE-SAISON
Julliard, 2002

Culture 2000

Knygos vertimą parėmė Europos Sąjungos programa
Kultūra 2000

ISBN 978-9986-34-166-6

Skiriu Patrice'ui Chéreau,
kuriam esu dėkingas už mano žodžių
įkūnijimą

„O daugiau – daugiau nebežinojo, ką jai sakyti. Paskui prabilo. Pasakė, kad viskas kaip ir anksčiau, kad myli ją, kad niekad nesiliaus jos mylėti ir mylės iki pat mirties.“

Marguerite DURAS, *Meilužis*

1.

Pirmiausia ji nusišypsojo.

Tai buvo santūri, vos pastebima šypsena, viena iš tų, kurios kartais šmėsteli veide nejučiomis, mums visai neketinant šypsotis, kurios, regis, su niekuo nesusijusios, kurių nemokėtumėm net paaiškinti.

Tai štai: šypsena nušvito nei iš šio, nei iš to, bet ji galėjo būti laimės ženklas.

Gal šis miglotas pasitenkinimas kilo vien todėl, kad ji vilki raudoną suknelę trumpomis rankovėmis, kurią taip mėgsta ir kuri ją lieknina, daro jos siluetą panašų į amerikiečių moterų iš šeštojo dešimtmečio reklamos? Su šia suknele ji jaučiasi gerai, jaučiasi dar graži ir geidžiama. Tariasi esanti tokia lengvutė, kad vyriškis, pageidautina

Normanas, galėtų kilstelėti ją kaip plunksnelę suėmęs už klubų. Jai patinka tas lengvumo pojūtis: jis primena jaunystę. Ne todėl, kad ji būtų sena, – po keleto mėnesių sukaks trisdešimt penkeri, – bet niekas jos jau nebevadina „jauna moterimi“ ir kreipdamiesi žmonės dažniau sako „ponia“ negu „panele“. Ji dėl to neliūdi, ne, ir pripažįsta, kad metai bėga, kad jos kūnas kai kuriose vietose truputį papilnėjo, tačiau tas vietas galima paslėpti po sumaniai parinktais drabužiais, be to, tik ji viena apie jas žino. Ji tenorėtų, kol gali, šiek tiek pristabdyti lekiantį laiką ir būti moterimi, kuri valandėlei prikausto žvilgsnį.

Taip, gal dėl to ji ir šypsosi: dar nori būti geidžiama.

Tačiau Benas į ją nė nepažvelgė, kai ji įėjo. Į šią moterį jis nežiūri jau daugelį metų. Kiek tiksliai? Jis prie jos taip įprato, kad mano, jog nebėra reikalo nė žiūrėti. Benas pažįsta ją kaip nuluptą: ką galėtų pamatyti, ko dar neregėjo? Be to, jie vienas kito negundo, niekada to ir nedarė, jie tik bendrauja. Nė vienas iš jų nepasakytų, kad jie draugai, bet jie pažįstami, mėgsta vienas kitą, šį tą žino apie viens kito gyvenimą, turi bendrų pomėgių ir prisiminimų. Antai jie niekada neužmiršta papasakoti, kad Luiza pirmą kartą užėjo į kavinę „Pas Filisę“ kaip tik tą dieną, kai Benas pradėjo ten dirbti padavėju: tai buvo prieš devynerius metus. Ir jis tebėra ten, už baro,

kurį mechaniškai trina šlapiu skuduru; o ji, kaip nuolatinė klientė, visada lankosi šioje kavinėje, kuri tapo jai prieglobsčiu ir atodvasčiu. Teisybė, Benas nepažvelgė į Luizą, kai ji įėjo į kavinę „Pas Filisę“, bet ką būtų pamatęs, ko dar neregėjo?

Net jos raudoną suknelę Benas žino atmintinai. Ne todėl, kad dažnai matytų, o todėl, kad Luiza seniai ją nusipirko ir apsivelka svarbiomis progomis arba norėdama patikti. Tiesą sakant, jis taip ir pamanė, kai ji įėjo: Luiza nori kam nors patikti arba atšvęsti kokį įvykį. Normanas tikriausiai kuo nors dėtas dėl to, kad ji pasirinko šį drabužį.

Benas vertina Normaną, nors anaiptol netrokštų jo į geriausius draugus: gal jis per daug maivosi, be to, Beną kažkas visada trikdo, kažkoks nenuoširdumas ar egoizmas, nė pats negalėtų pasakyti. Bet nelabai svarbu, kokia jo nuomonė apie Normaną. Luiza – didelė mergaitė, pati žino, ką daryti, ir Beno gyvenimas nepasikeis, jei ji ir tas vyrukas nutars gyventi drauge.

Vis dėlto į šį nuotykį ji leidosi jau prieš keletą mėnesių. Luiza retai būna tokia atkakli, tokia pastovi. Dažniausiai jos meilės istorijos trunka daug trumpiau, ir niekada nežinai, ar ji jį paliko, ar jis ją. Atrodo, tai rimčiau negu

paprastai. Ir kebliau: keista mintis susidėti su vedusiu vyriškiu, kai yra tiek daug viengungių. Šiaip ar taip, tai jos reikalas.

Luiza taip ir mano. Džiaugiasi dėl to, kas jai nutiko, bet puikiai jaučia, kad Benas šia istorija domisi ne taip labai, kaip ankstesnėmis. Gal barmenas jomis jau persisotino. Nieko baisaus, kad Benas šįkart smalsauja mažiau: jo nuomonė, suprantama, nėra lemiama, bet jai patinka, kai jis ją nuramina. Ilgainiui ji įprato prie jo padrąsinimų, prie jo tylėjimo ir mįslingos minos, kurią gali interpretuoti kaip nori.

– Nežinau, kelintą valandą Normanas ateis. Matote, aš jo laukiu.

– Argi nepaskyrėte tikslaus pasimatymo laiko?

– Ne, jis tik pasakė, kad ateis, kai padarys tai, ką privalo padaryti.

Kai padarys tai, ką privalo padaryti. Nieko sau būdas pranešti žinias, keistai panašias į melą. Bet ar ji tikrai gali papasakoti Benui, *ką privalo padaryti* Normanas ir ką turi kuo greičiau baigti? Žinoma, ne. Jie ne tokie artimi, be to, Benui į tai nusispjaut, kaip į pernykštį sniegą. Tačiau Luiza šįvakar prietaringa: nuojauta jai kužda, jog nereikia nieko pasakoti, kad paskui nereikėtų nieko dangstyti. Ji

supranta, kad tik vaikai gali taip elgtis, o protingiems suaugusiesiems nederėtų visiškai pasikliauti pokštininku dievu. Veikiausiai Luizos baimė stipresnė už norą išgirsti svarbią Beno nuomonę.

Ji lėtai apžvelgia kavinės teritoriją, stengdamasi galvoti apie ką kita, atsikratyti įkyrių minčių, nuojautų. Žiūrėti nėra į ką: kaip paprastai sekmadienio vakarais, kavinė tuščia. Tik Benas ir ji. Ir šviesa, sklindanti pro stiklines duris, graži rugsėjo šviesa.

– Rudenėjant čia visada gražu, ar jums taip neatrodo?

– Tikrai. Žmonės verčiau važiuotų dabar, užuot grūdęsi rugpjūtį, per karščius. Pamatytų, kad taip daug maloniau. Bet jūs pasakysite: jei jie suvažiuotų rugsėjį, tai pragariškas būtų rugsėjis.

Benas įpratęs prie tokių kalbų, kurios balansuoja ant proto ir kvailumo ribos, todėl niekada nežinai, ar jis visiškas idiotas, ar tik ironiškas ir vylingas. Šiaip ar taip, tokios šnekos kelia jam šypseną. Jis patenkintas savimi. Iškart pradeda energingiau šluostyti taures. Benas galvoja apie visus tuos žmones, atvažiuojančius čia kai kada iš labai toli ir trokštančius pamatyti, į ką panaši šita vandenynan nutįsusi rankovė, kur jis susirado namus. Penkių šimtų

kilometrų pajūrio ruožas – tai ne menkniekis. Kep Kodas tikras rojus. Paplūdimiai, baltas smėlis, kopos, uolos: suprantama, kodėl čia plūsta turistai, o Bostono gyventojai šiose apylinkėse perka namus. Kas be ko, Čatamas ne pati prašmatniausia Kepo dalis, aplink jį daug pigių motelių, greito maisto užkandinių, kur verčiau nevalgyti, prastų prekybos centrų, kur parduodama daugmaž viskas, bet jei būsi atkaklesnis, jei nuvažiuosi toliau nei visi kiti, galop rasi žavingų kampelių. Be to, kavinė „Pas Filisę“ stovi geroje vietoje, atokiau nuo judrių gatvių, už kokio kilometro nuo vandenyno, kuris matyti pro stiklines duris. Benas prisimena, kad ši vieta jam patiko iš pirmo žvilgsnio, kai čia atėjo prieš devynerius metus. Todėl ir pasiliko. Padavėjo darbas ne toks, apie kokį svajojo, užtat jis gyvena ramų gyvenimą, kurio galėtų pavydėti daugelis turtingesnių žmonių.

Su savo klientais Benas taip pat gerai sutaria, dažniausiai tai nuolatiniai lankytojai. Kaip Luiza Kuper. Su jais jis užmezgė tam tikrą ryšį. Taip, Benas tikrai jaučiasi su jais susiję̨s, aiškiau pasakyti nė nemokėtų. Tai savotiška brolybė. Jis laimingas jau vien dėl to.

– Benai, ar taip jau sunku įpilti man martinio?

– Atleiskit, Luiza. Pats nesuprantu, kur šiandien mano galva.

Ji geria baltąjį martinį. Visada. Benas niekada nematė jos geriančios ką nors kita. Tokia ištikimybė, net nuostabu. Kai kurie žmonės pereitų prie kitokio alkoholio, išmėgintų kitokius malonumus. Ji – ne. Niekada neatsisakė šio įpročio, ir nors prabėgo daug laiko, Benas tuo vis dar stebisi. Tačiau mato ir vieną privalumą: kai ji atsisėda prie baro, bent jau nereikia klausti, ko pageidautų. Jis ją aptarnauja mechaniškai, nieko negalvodamas. Vis dėlto širdies gilumoje, neprisipažindamas net sau, Benas laukia, kad ji vieną dieną įžengs į kavinę ir užsisakys ko nors kito. Jis stengiasi būti pasirengęs tokiai dienai, kuri galbūt ateis, kas žino? Bet spėja, kad jei taip nutiktų, jis vis tiek apstulbtų.

Gyvenimas ir yra šios smulkmenos, sutartinai pamano jie. Gyvenimas ir yra šios nereikšmingos akimirkos, šie kasdieniai ritualai, šis artumas. Atrodo, Luiza ir Benas kiekvienas savaip tik to ir siekia. Jie galėtų būti laimingi, jei gyvenimas tebūtų šių paprastų, giedrų valandėlių virtinė. Jie galėtų būti laimingi, jei ant Kep Kodo uolų visada kristų graži rugsėjo šviesa, jei tuščioje kavinėje visada būtų sekmadienio vakaras.

Luizai patinka Beno išsiblaškymas, kuriuo visada stebėjosi, nes manė, kad barmenas būtinai turi turėti dramblio atmintį, gazelės grakštumą, gepardo reakciją.

Benas, galima sakyti, viso to priešingybė: jis dažniausiai užmaršus, lėtas. Tartum skrajotų padebesiais, tartum vėluotų, ir šis vos pastebimas judesių neatitikimas jai iš pat pradžių pasirodė mielas, ji jam beveik dėkinga už tai, kad nepasikeitė.

Luiza nuolat šaiposi iš Beno dėl tokio nerangumo, išsiblaškymo, o jis kaskart prieštarauja, neigia kaltinimus, kurie jam atrodo neteisingi, tvirtina esąs puikus barmenas, labai gerai atliekantis savo darbą. Be to, Filisė niekada neturėjo pagrindo juo skųstis. Šeimininkė ji ne iš maloniųjų ir tučtuojau išgrūstų jį pro duris, jei nebūtų patenkinta jo paslaugomis. Filisė tokiais dalykais nejuokauja. Tada Luiza pakelia akis į dangų ir sako, kad Filisė – tikras saldainiukas, auksinės širdies moteris, negalinti nuskriausti nė musės, kad ji priglaudusi Beną po savo sparneliu, o jis esąs jos kryžius, kurį ji turėsianti nešti iki gyvenimo galo. Po šių žodžių Benas dažniausiai supyksta, ir abu prapliumpa kvatoti. Šį žaidimą jie žaidžia jau beveik dešimt metų, ir jis jiems vis dar nenusibodo.

Taigi Benas paskuba įpilti savo klientei baltojo martinio ir kartu pradėti pokalbį, nes šioje visų apleistoje kavinėje daugiau nėra ką veikti, kaip tik šnekučiuotis apie šį bei tą.

– Laikraštyje skaičiau, kad „Pakreiptas profilis“ pradeda naują teatrinį sezoną Bostone. Turėtumėt būti žiauriai patenkinta.

– Taip, galiausiai jis taps klasika, jei niekas nesukliudys. Bet tai nėra mano mėgstamiausia pjesė. Prisipažinsiu, iš pradžių net maniau, kad niekas jos nenorės. Kai ją pasiūliau, tikrai tikėjausi neigiamo atsakymo. Aš pirmoji tuo nusistebėjau. Iš esmės, žmogus dažnai būna blogiausias savo darbų vertintojas.

Luiza Kuper rašo teatro pjeses. Šiuo metu kuria šeštąją. Ji pripažinta autorė: Benas ja labai didžiuojasi. Visada stengiasi sužinoti, ar šalyje vaidinamas koks nors Luizos kūrinys. Nesidomintis niekuo, išskyrus beisbolo rungtynes, susipažinęs su Luiza, Benas ėmė domėtis teatru. Jam ji savotiška krašto garbė, ir jis didžiuojasi, kad ji pasirinko jo kavinę. Todėl skaito pasirodančius straipsnius, seka informaciją ir, kai būna pastatoma nauja pjesė, laiko savo pareiga dalyvauti premjeroje. Dabar jis privilegijuotas asmuo: Luiza nuolat parūpina jam kvietimą, ir jis visada sėdi geroje vietoje. Gali ateiti net į kokteilių vakarėlį, rengiamą po generalinės repeticijos. Tokiomis dienomis Benas apsirengia kostiumą, kurį vilki tik per vestuves ir per laidotuves. Vis dėlto pirmus du kartus jis pats susimokėjo už bilietą.

Benas nesugebėtų kalbėti apie teatrą. Luizos pjesės vienintelės, kurias kada nors matė. Žino tik tiek, kad jos jam patinka, jis maloniai praleidžia laiką, jam tai svarbios išvykos. Premjerų minia, teatro drapiruotės ir auksai daro jam įspūdį, jis mažumėlę varžosi, bet kai pakyla užuolaida, pasijunta lygus su visais kitais ir neabejotinai džiaugiasi.

– Tikra teisybė, jūs blogiausia savo darbų vertintoja. Turiu jums pasakyti štai ką: „Pakreiptas profilis" mano mėgstamiausia pjesė. Ta sūnų praradusi moteris mane tiesiog sukrėtė.

– Taip, gali būti, aš nežinau.

Benas atmintinai moka penkių pjesių pavadinimus, lyg pats būtų juos sugalvojęs. Kalbėdamas apie pjesę, niekada nesako: „Na, žinote, ta, kurioje moteris praranda sūnų". Jis prisimena tikslų jos pavadinimą. Galėtų net pasakyti, kada pjesė buvo sukurta, kas ir kur ją vaidino. Žino, kiek buvo spektaklių. Tam tikru požiūriu Benas yra atminimų saugotojas. Paslapčia jis laiko kvietimus, bet Luizai niekada nedrįso to prisipažinti.

Luiza šaiposi, kad Benas taip vaikiškai ją dievina. Ir vis dėlto tai ją ramina, savimeilės nepaglosto, ji ne tokia, bet jai malonu. Luiza sako sau, kad Beno gyvenime yra

beisbolas ir jos teatras. Ar koks nors autorius gali tikėtis daugiau?

Iš pradžių ji net neįsivaizdavo, kad gali turėti pasisekimą. Ilgai stengėsi tapti aktore. Lankė paskaitas Bostono meno mokykloje, dalyvavo peržiūrose, vaidino nedidelius vaidmenis neblogose komedijose ir svarbesnius vaidmenis nevykusiose tragedijose, vertėsi duodama privačias pamokas. Vieną dieną – tada jai buvo dvidešimt šešeri – Luiza pripažino akivaizdų dalyką: kad niekada netaps garsia aktore. Ir ilgai nedelsdama viską metė. Šitai išgyveno kaip kapituliaciją. Veikiausiai norėdama apgauti save ir kitus paaiškino, kad šiuo amatu besiverčiančių žmonių bedarbystės procentas didžiausias, kad ji daugiau negalinti sau leisti tokio nepastovumo, kad sėkmė jai nenusišypsojusi. Tačiau kapituliacija suteikė jai nemaža kartėlio. Vaikystės ir vaikystės svajonių taip lengvai neatsižadama. Dabar, kai praėjo jau beveik dešimt metų, ji linkusi prisipažinti, kad gal nebuvo gera aktorė. Be to, gyvenimas jai atseikėjo su kaupu: ji kuria teatrui, užsidirba pakankamai, kritikai dažniausiai ją giria. Ne visada buvo taip lengva, Luiza prisimena liesųjų karvių metus. Ji nesijaučia atsirevanšavusi, tiesiog mano, kad jai pavyko suspėti į liftą tą akimirką, kai durys jau užsidarinėjo.

Benas visa tai žino, nes kai kuriais sekmadienių vakarais, jausmingesniais už kitus, išgėrusi keletą taurių martinio, Luiza išliedavo jam širdį. Jis visada tik klausydavo, neakcentuodamas jos žodžių. Benas įsitikinęs, kad kavinės padavėjas turi būti malonus ir diskretiškas. Jis šį tą išmano apie atsižadėjimą, apgailestavimą dėl neišsipildžiusių vilčių, apie jaunystės gedulą. Žino, jog tokie dalykai viduje atveria žaizdas ir sukelia skausmą, ne aštrų, kaip įsipjovus ar ką nors susilaužius, o geliantį, kaip sergant reumatu. Be to, Luizos gyvenimas jam atrodo neginčijamai nusisekęs. Leisti dienas rašant, prie vandenyno, susilaukti sėkmės, gerti martinį, rinktis meilužius: šiaip ar taip, yra ir ne tokių pavydėtinų likimų.

Ji už nieką pasaulyje nenorėtų būti viena iš tų surūgusių moterų, ir nėra. Nors jos gyvenimas ne visai toks, kokį būtų pasirinkusi, bet ir ne toks, kokiu baisėtųsi: ne vienas iš tų patogių, prisitaikėliškų gyvenimiūkščių, nubrėžtų iš anksto, su vyrais, vaikais, mokyklomis, prekybos centrais, automobiliais, vidutiniškais namais, sekmadienį ateinančiais anyta ir uošviu, dietomis ir draugų poromis. Ji išvengė šitos kasdienės bjaurasties, o kiek moterų galėtų tuo pasigirti?

Normanas ją labiausiai žavi nevaržomu gyvenimu, laisvės troškimu, aistromis, kurios ją uždega, visu tuo, kas

netelpa į kasdienybės rėmus. Jis aktorius ligi pat panagių, net isterijos, pavydo priepuoliais ir meilės polėkiais. Drungnumo Normanas nepripažįsta. Net menkiausi nusivylimai tampa neišsprendžiamomis dramomis. Net mažiausi pasisekimai virsta didžiausiu triumfu. Normanas visada būna ne pavargęs, o išsekęs, ne linksmas, o nežmoniškai laimingas, ne melancholiškas, o baisiausiai liūdnas. Tai galėtų būti siaubinga, bet kadangi jis apdovanotas beprotišku žavesiu, viskas tiesiog nuostabu. Jei ne teatras, jie niekada nebūtų susitikę. Normanas vaidino pagrindinį vaidmenį pjesėje *Niujorko rytas,* kuri buvo pastatyta Brodvėjuje. Luiza pamena jį įsimylėjusi po pirmos replikos per pirmąją repeticiją. Ji sutinka, kad tam daug įtakos turėjo vylingos mėlynos Normano akys ir liekna figūra.

Vien nuo šios minties Luiza, lyg kokio reflekso pastūmėta, panūsta jam patikti, būti jam graži. Iš rankinės, padėtos ant baro taburetės, stovinčios šalia tos, ant kurios sėdi, ji išsitraukia kišeninį veidrodėlį ir prisikiša prie lūpų. Tada atsainiai ir tiksliai, – jei šią akimirką ją kas būtų stebėjęs, būtų apstulbęs dėl tokio tikslumo, – nudengia dažų tūtelę. Truputį pasidažo ir sudrėkina lūpas. Tas gestas grynai moteriškas: ji persibraukia liežuviu per lūpas ir jas suvilgo, paskui pasitikrina dantų baltumą su tokia atida, lyg nuo to priklausytų visas gyvenimas. Baigusi įdeda veidrodėlį į

rankinę ir pasitaiso plaukus. Na štai: ji vėl graži. Benas pasakytų, kad ši moteris atrodo įspūdingai.

Luiza nervingai žvilgteli į laikrodį. Jau po šešių. Nesvarbu, kad Normanas sakė absoliučiai nežinąs, kada galės su ja susitikti, mat turįs *padaryti tai, ką privalo padaryti,* ji vis tiek pamano, jog jis vėluoja. Luiza tikisi, kad dabar jis ateis jau greitai ir jai nebereikės ilgai laukti. Šviesa kavinėje pamažu blanksta: už stiklinių durų pasirodė debesys ir ėmė nepastebimai niaukti vakaro saulę. Rudenėjant kartais dvelkia kažkokiu liūdesiu.

2.

Luizos dėmesį patraukia ir iš neramios letargijos pažadina Beno žvilgsnis. Žvilgsnis, kuriame atsispindi nuostaba ir galbūt kažkoks siaubas. Suglumęs žvilgsnis, išduodantis ir džiaugsmą, ir baimę. Žvilgsnis žmogaus, reginčio vaiduoklį. Tada ji ima suktis ant taburetės ir gręžtis į kavinės duris. Jos klubai neelegantiškai persikreipia, – neelegantiškai tikrąja to žodžio prasme, nes šis judesys negrakštus ir nemandagus, – bet juk jie su Benu kaip savi. Baigusi suktis ir sustojusi, Luiza pamato siluetą, įsirėžusį stiklinių durų šviesoje, vyriškį, dumsuojantį saulės fone. Kai jos akys, apsipratusios su balta šviesa, pagaliau pradeda įžiūrėti aiškiau, ji tikrai išvysta vaiduoklį. Tarpduryje tiesut tiesutėlis gokso Stivenas Taunsendas. Jis iš lėto ir kiek nerangiai nusiima saulės akinius. Staiga stoja mirtina tyla.

– Stivenai, koks netikėtumas...
– Bendžamenai, man malonu jus vėl matyti.

Pokalbis gali vykti tik tarp Stiveno ir Beno. Luizai į jį kištis nevalia. Ji netenka žado, pakraupusi, užlieta prisiminimų. Ir paklaiksta kaip žmogus, nepasirengęs atsidurti tokioje padėtyje, šią valandėlę nematantis jokio išsigelbėjimo. Iš to išgąsčio ji staigiai atsigręžia į barą ir įsmeigia į Beną nieko nematančias akis: šis pradeda pašnekesį su Stivenu. Moteriška nuojauta Luizai kužda, jog ji teturi keletą sekundžių, o paskui ir jai reikės įsijungti į šį pokalbį, teturi keletą sekundžių apsispręsti, kaip žiūrėti į šią ką tik gautą informaciją, kad Stivenas Taunsendas sugrįžo.

Stivenas vienintelis kreipiasi į Beną tikruoju vardu: Bendžamenas. Daugiau niekas taip nedaro, tik jis. Niekas net nevadina jo, pavyzdžiui, Bendžiu. Beje, jei paklaustum nuolatinius Filisės kavinės lankytojus, norėdamas nustatyti, kiek iš jų žino tikrąjį Beno vardą, galima neabejoti, kad visi, padėję ranką ant širdies ar ant pirmos pasitaikiusios biblijos, patikintų, jog jų barmenas vardu Benas, tiesiog Benas. Jie net sutriktų dėl tokio klausimo: nesuprastų jo prasmės nei tikslo. Stivenas ėmė vadinti Bendžameną jo krikšto vardu, kai tik šis jam jį pasisakė: tądien Benas, matyt, buvo gerokai susijaudinęs, jei taip

prisistatė. O Stivenas taip ir nepakeitė kreipinio, nes visada nekentė mažybinių vardų ir pravardžių, visada manė, jog reikia gerbti tėvų pasirinkimą, kurį jie pareiškė vaikui gimus. Dėl to jis, žinoma, atrodo šiek tiek senamadiškas, bet jam į tai nusispjaut. Jo nuomone, ištikimybė civilinei būklei netrukdo užmegzti artimus ryšius ir saugo nuo savotiško vulgarumo. Niekas dėl to su juo nesiginčijo. Visi galiausiai priprato prie šios keistenybės, prie šio snobizmo, kurį būtų buvę klaidinga laikyti klasiniu atstumu arba panieka: priešingai, tai, be jokios abejonės, buvo prisirišimo ženklas. Benas išgirsta savo tikrąjį vardą pirmą kartą per penkerius metus.

– Luiza, tave taip pat malonu matyti...

Stivenas prieina artyn, truputį pasilenkia prie jos ir pasideda ant baro saulės akinius. Jis apsivilkęs labai gero kirpimo kostiumu, veikiausiai Armani, pasiūtu iš lino, kuris atrodo lengvas ir puikiai dera verslininkams šilto rugsėjo savaitgalį. Po švarku – šviesiai pilki sportiniai marškinėliai. Ansamblis nepriekaištingo skonio ir nuostabiai jam tinka. Stivenas Taunsendas visada buvo elegantiškas vyriškis.

Atsigręžusi į jį Luiza pastebi, kad jo žavesys neišgaravęs. Atpažįsta jo žalias akis, šviesius plaukus, subtilius bruo-

žus, stangrią veido odą, apžėlusią dviejų dienų barzda. Ją sujaudina rusvi šitos barzdos atspalviai, kuriuos buvo beveik užmiršusi ir kurie dabar ūmai iškilo iš atminties. Ir tikrai, mėgindama prisiminti kai kuriuos vyrus, imi galvoti apie ryškiausiai įstrigusius dalykus: akių spalvą, stotą, paskui prisimeni kai kurias valandėles, bet negalvoji apie tokias smulkmenas kaip rusvi barzdos atspalviai, nors tuos atspalvius pažinojai geriau nei daugelis kitų, nors juos ir bučiavai.

Įsižiūrėjusi Stivenui į veidą, Luiza pastebi, kad jis nebenešioja akinių su dioptrijomis, kad žalių akių nebeslepia amžini rėmeliai. Šitai ją pritrenkia, lyg tokia netektis vyriškį būtų subjaurojusi, lyg jam būtų kažkas amputuota. Pamena, jai taip ir nepavyko jo įtikinti nešioti lęšius. Moteris, kuriai tai pasisekė, neabejotinai turi būti grėsminga.

– Kur dėjai akinius?

Jie nesimatė penkerius metus, ir čia pirmieji žodžiai, kuriuos ji jam ištaria. Jis bent jau buvo taktiškas: pradėjo nuo komplimento, nuo malonios frazės. Ji – ne. Jos ne toks būdas, kad stengtųsi, gludintų kampus, nertųsi iš kailio, sakytų tai, ką žmonės tikisi išgirsti. Ji visada būna tarsi kažkur kitur, tarsi nuošaly. Ir seka savo minčių tėkmę.

– Pakeičiau į lęšius. Matai, pagaliau ryžausi. Be abejonės, tai koketavimas. Baimė pasenti ar dar kažkas. Anksčiau norėjau atrodyti senas, ir akiniai teikė orumo, kuris mane ramino. Dabar trokštu atjaunėti. Apskritai mes niekada neprisideriname prie tempo.

Stivenas panašus į visus vyriškos lyties padarus: jam sunku prisipažinti, kad rūpinasi savo išvaizda. Kam nors kitam nebūtų prasitaręs apie koketavimą, bet ką gali slėpti nuo Luizos? Taip, jis prisižiūri, paiso mitybos ir gyvenimo higienos. Taip, lanko sporto sales, vengia per daug gerti. Žodžiu, laikosi, nors ir žino, kad jo klubai jau ne tokie kaip dvidešimtmečio, liemuo nebe toks lieknas, o veidas papurto. Jam trisdešimt šešeri, jei sulaukęs tokio amžiaus nesiimsi drastiškų priemonių ir nedėsi nuolatinių pastangų, gali bemat nutukti. Ačiū Dievui, jis nenupliko, o pajamos leidžia pirkti drabužius, gražinančius figūrą. Jis mano, kad jo amatas ir pareiga visad atrodyti gerai skatina pasitempti. Stivenas verslo advokatas Bostone.

Benas dalyvauja šioje scenoje ir ničnieko nepraleidžia pro ausis, tačiau nieku gyvu nesutiktų kištis į jų pokalbį, į susitikimą po ilgo nesimatymo. Jis svarsto, ar paskutiniai Stiveno žodžiai „mes niekada neprisideriname prie tempo“ turi kokią nors slaptą prasmę, bet jei taip būtų,

jis nustebtų: Stivenas ne iš tų žmonių, kurie moka kažką pasakyti tokiu subtiliu būdu. Jis tiesmukas, kalba be užuolankų, bent jau tokį jį prisimena. Užtat pirmasis Luizos klausimas jo nenustebino: jis puikiai atpažįsta šį jos įžūlumą ir supranta, kad taip ji pažymi savo teritoriją.

– Bendžamenai, gal būtumėt toks malonus ir įpiltumėt man sotern komforto?

– Žinoma, tuojau pat.

– Matau, nepakeitei įpročių ir likai ištikima baltajam martiniui?

– Taip, man tai nepraėjo: juk žinai, aš dievinu martinio taurės formą.

Tai galėtų atrodyti nenatūralu, bet Luiza pasirinko martinį dėl šios vienintelės priežasties: taurės formos. Kai buvo dar paauglė, ją labai sužavėjo moteris, kurią pamatė kavinėje siurbčiojančią martinį iš taurės ilga kojele, laikančia didžiąją V, – platėjanti forma, plonytės sienelės, toks lengvas, toks patogus stiklas. Ji iškart panūdo būti panaši į tą moterį. Luiza neginčija, toks elgesys truputį vaikiškas, bet kas žino, kodėl ir kaip įjunkstama į paprasčiausius dalykus?

Štai jie jau atkapstė prisiminimus, kaip seni kovotojai. Neprireikė nė poros minučių. Luizai ši nostalgija

atrodo šiek tiek nederama, ir ji beveik supyksta ant savęs, kad prisiminė šią istoriją, kurią jau tarėsi užmiršusi. Regis, atmintis klaidžioja keistais keliais, jai reikia emocinių sukrėtimų, kad pabustų tai, kas snaudė tolimiausioje kertelėje. Stivenas linkęs manyti, jog šis prisiminimas žavingas. Be to, toks būdas, kaip ir bet kuris kitas, tinka užmegzti pokalbiui. Nors jis dažnai vaizdavosi jųdviejų susitikimą ir mėgino atspėti, kokie bus pirmieji žodžiai, kuriais jie persimes, vis dėlto turi pripažinti, jog niekada nesitikėjo, kad pirmieji žodžiai bus apie akinius ir taurės formą.

Stivenas nuolat galvojo apie Luizą. Net vedęs Reičelę, net susilaukęs dviejų žavingų berniukų, net dirbdamas alinantį darbą, niekada nebuvo jos užmiršęs. Po jų išsiskyrimo jis ištisus mėnesius spėliojo, ką ji veikia, su kuo bendrauja, kur yra. Atsitiktinumas taip pat siuntė jam ženklus: televizija rodė filmą, kurį jie buvo matę drauge, Bostono teatras, pro kurį kiekvieną rytą eina į savo įstaigą, kvietė pažiūrėti Luizos pjesės, gatvėje jis sutikdavo senus draugus, kurie būtų galėję papasakoti naujienas, jei būtų paklausęs. Ilgainiui, kas be ko, viskas apsitrynė, ženklai suretėjo, bet prisiminimai visiškai neišblėso. Jei penkerius metus gyveni su žmogum po vienu stogu, tas gyvenimas negali nepalikti pėdsakų. Luiza, be abejonės, pasakytų tą patį. Jis labai norėtų, kad ji pasakytų tą patį.

Luiza Kuper ir Stivenas Taunsendas penkerius metus buvo viena iš tų jaunų Bostono porų, kurios labiausiai traukia dėmesį. Ji – daug žadanti dramaturgė, pelniusi pasisekimą pačia pirmąja pjese, apie tai nusimanančios aplinkos numylėtinė, jauna moteris, turinti gerą skonį, gebanti užmegzti ryšius su visais. Jis – ką tik baigęs Harvardo universitetą, kilęs iš labai senos turtingos šeimos, malonus ir patrauklus, puikiausias kandidatas į vyrus. Visi sakė, kad juodu vienas kitą papildo. Kiek sykių jie girdėjo, kad „labai tinka vienas kitam", kad „puikiai dera vienas prie kito", tarytum žmonės būtų kalbėję apie dvi spalvas, du drabužius. Jie stengėsi nekreipti dėmesio į tokias pastabas, bet galiausiai, matyt, pradėjo jomis tikėti ar bent jau prie jų priprato.

Benas su jais susipažino jų „spindesio" laikais. Apie tai jis galėtų daug ką papasakoti. Labai dažnai juos priimdavo, kai pora viešėdavo Stiveno tėvų viloje Hajanyje arba vėliau, kai Luiza išsinuomojo namą Brusteryje pjesėms rašyti: sakė, kad jai reikia ramybės. Jie dažnai lankydavosi kavinėje „Pas Filisę", jis būdavo apkabinęs ją per liemenį, o ji juokdavosi užvertusi galvą. Pirmiausia jie išgerdavo po taurę, o paskui beveik visada pasilikdavo pietų, valgydavo sumuštinius arba salotas ir kalbėdavo, kalbėdavo. Benas ne kartą smalsavo, ką jie taip vienas kitam pasakoja, iš kur ima tiek neišsenkamų šnekų.

Retsykiais juos pamatydavai su draugais, būryje. Nesunku būdavo atskirti, ar tai Luizos, ar Stiveno draugai. Abejonių negalėjo būti – atmosfera labai skirdavosi priklausomai nuo dalyvių. Ne todėl, kad Stiveno draugai būtų buvę itin sukaustyti, o Luizos bičiuliai per daug triukšmingi, bet Stiveną supo ramūs, nuosaikūs, akivaizdžiai protingi, išsilavinę ir gerai išauklėti žmonės, turintys humoro jausmą, tačiau jie juokdavosi iš tokių dalykų, kurie būdavo juokingi gal tik jiems vieniems, o Luizos artimųjų ratelyje galėjai sutikti impulsyvesnių, šiltesnių, kartais erzinančių teatrališkomis manieromis būtybių, įsitikinusių savo išskirtinumu, bet linksmų ir gražių. Vien nuo šių prisiminimų Beną užplūsta ilgesio banga, tarytum jis būtų geriau suvokęs prabėgusį laiką ir tai, kas prarasta.

Vis dėlto barmeną guodžia faktas, kad Stivenas nelabai pasikeitęs. Išoriškai jis beveik toks pats. Žinoma, akių kampučiuose atsirado keletas raukšlių, kurių anksčiau nebuvo ir kurios jam visai tinka, teikia savotiškos ramybės. Jo judesiai taip pat pasidarė lėtesni, ir tai atrodo lyg brandos požymis. O ir kostiumas Stiveną šiek tiek sendina, bet taip yra dėl to, kad Benas dažniausiai matydavo jį su džinsais ir išsipešusiais marškiniais, keletą mėnesių net su kepuraite, kurios snapelis slėpė veidą. Visa kita liko taip, kaip Beno prisiminimuose.

Tą sekmadienio vakarą prieš penkerius metus, kai Benas matė Stiveną paskutinį kartą, bet dar nežinojo, kad tai paskutinis kartas, bostoniečio laikysena rodė tą pagyrūnišką nuovargį, tą persisotinimą, kurį stengiamasi nuslėpti. Ne, jis ne taip jau labai pasikeitė.

– Štai jūsų sotern komfortas. Tai kažkas nauja. Anksčiau gerdavote tik alų.

– Jūsų puiki atmintis, Bendžamenai. Bet ko gi jūs norite? Sulig amžiumi įgyji miesčioniškų įpročių...

Tai štai kas jam atsitiko: jis įgijo miesčioniškų įpročių, savo aplinkos įpročių, to jam nepavyko išvengti. Bet ar jų tikrai galima išvengti? Argi nereikia turėti drąsos, kad atsispirtum? Didelio atkaklumo? Tam tikro didvyriškumo ar bent jau susilaikymo ir nesavanaudiškumo? Stivenas pripažįsta: jis pasidavė, tai buvo visai nesunku, tereikėjo riedėti nuokalnėn. Antra vertus, dėl to nesijaučia labai kaltas ir neprivalo atsiprašinėti. Šiaip ar taip, jis turi teisę gerti sotern komfortą. Na, suprantama, Luiza nepasidavė tų sirenų gundymui! Ir tai priminė iš karto: ji liko ištikima baltajam martiniui. Ar tai reiškia, kad ji neatsižadėjo savęs tokios, kokia buvo? Ir ar jo atsivertimas automatiškai nubloškia jį į išdavikų klaną? Bet kodėl jį staiga apniko tokios mintys? Nejaugi žodžiai, kuriuos žmonės ištaria susitikę po ilgo nesimatymo, tokie svarbūs, kad reikėtų juos gvildenti,

analizuoti, sverti jų prasmę ar prasmes? Suprantama, jis šiek tiek nervinasi.

Praėjus pirmajai nuostabai, Luiza atrodo ne tokia įsitempusi. Ši moteris moka suimti save į rankas, valdyti padėtį. Neteisinga būtų manyti, jog ji, kaip menininkė, mėgsta viską perdėti. Luiza moka būti rami, racionali, geba vertinti įvykius pagal jų tikrąjį mastą. Beje, jųdviejų poroje kietesnė medžiaga buvo ji.

– Visi senstame, Stivenai. Visiems tenka atsižadėti kokių nors smulkmenų. Svarbiausia, kad visuma liktų sveika.

– Įtariu, šituose žodžiuose slypi kažkoks priekaištas.

– Tu klysti, aš tik suformulavau sakinį, ir tiek. Kaip teatre. Man patinka replikos.

Luizos pastaboje iš tiesų nevertėtų ieškoti jokios klastos. Ji sutinka, joje galima įžvelgti sprigtą, bet ji tai padarė visai netyčia. Jai rūpi jį įtikinti savo nekaltumu. Luiza nenori „siųsti pranešimų“. Jei turės ką pasakyti, išdroš be jokių užuolankų. Jai nereikia griebtis išvedžiojimų ar vaizdingų posakių. Ji moka būti tiesi, aiški. Tik stengiasi pradėti pokalbį kuo neutraliausiu tonu. Lengvumas, mano Luiza, – patikimiausia jos priemonė, kad nenualptų.

– Beje, dėl teatro, aš sužinojau, kad viena tavo pjese pradedamas naujas sezonas.

– „Pakreiptu profiliu“.

– Taip, tikrai. Ačiū, Bendžamenai. Matau, jūs tebesate didelis mūsų garsiosios autorės gerbėjas.

– Seku šiuos įvykius. Čia kaip su Luizos martiniu: aš taip pat ištikimas kai kuriems dalykams.

Benas iškart pasigaili leptelėjęs šiuos žodžius, bet dabar, aišku, jau per vėlu. Jis tenorėjo pasakyti Luizai komplimentą ir staiga susigriebė, jog tai panašu į pamoką Stivenui. Jis sau neleistų taip elgtis, be to, nepyksta ant Stiveno ir neturi ko jam prikišti. Kartais žmonės kalba per greitai. Taip, jam dėl to tikrai apmaudu. Ką jis dabar apie jį pagalvos? Benas ne kokia įkyri musė ir nelinkęs kišti nosies ne į savo reikalus. Verčiau jau padengs keletą stalų: netrukus pietų pradės rinktis klientai. Stebuklų būna tik Biblijoje.

Stivenas apgailestauja, kad Benas jo žodžiuose nepastebėjo lengvo vyliaus. Ilgainiui mes tikrai prarandame refleksus ir turime iš naujo nutiesti kelius, kad tie, kurie vakar suprato mūsų frazes jų dar nė nebaigus, šiandien taip pat jas suprastų ir mums nereikėtų jų kartoti norint įsitikinti, jog esame suprasti. Luiza ir šįsyk išsisuka geriausiai iš visų. Ji – visa ko centras, bet kadangi beveik nieko

nesako, tai nerizikuoja ir padaryti klaidų. Tuo tarpu abu vyrai, vargšeliai, grimzta vis gilyn ir jokia ranka neišsitiesia jiems pagelbėti. Susitikimas po ilgo nesimatymo nelengvas dalykas: Stivenas tai numanė.

Luiza nutaiso šypseną, kurią pati tikriausiai pavadintų lengva. Bet šįkart jos šypsena išspausta per jėgą ir kone darko veidą. Tiesiog šitaip ji stengiasi neprarasti savitvardos.

Benas nueina prie muzikos automato, įmeta į jį penkiasdešimties centų monetą ir beveik atsitiktinai išsirenka pavadinimą, kad nereikėtų būti visiškoje tyloje. Už išgaubto stiklo į orą pakyla mechaninė ranka, tvarkingai paima plokštelę ir padeda ją ant disko, kuris ima suktis lyg per kokį stebuklą. Deimantas švelniai nusileidžia ant juodo kraštelio ir tyliai suskreba. Daina vis nepasigirsta. Bet staiga iš chromuotos mašinos išsiveržia pirmieji dainos *Kažkas kvaila* akordai. Žinomo estrados dainininko balsas su gražia ironija ima pasakoti apie meilės kvailumą.

3.

Lauke, už stiklinių durų, vis dar vasara, rugsėjis, vis ta pati salsva vakaro šiluma, nors iš Bostono plaukia debesys ir šviesa blausiasi. Kavinėje virš galvų ir virš moleskinu aptrauktų minkštasuolių sukasi ventiliatoriaus mentės. Milžiniškame veidrodyje, kabančiame ant sienos už baro, atsispindi butelių eilės, grasinančios sukelti didžiulį chaosą, jei bent viena lentyna neišlaikytų. Benas darbuojasi salėje, kempine šluostydamas stalus, paskui dėliodamas ant jų įrankius ir popierines servetėles, tikrindamas, ar netušti kečupo ir garstyčių buteliai, ar druskinės ir pipirinės stovi savo vietose. Jis sustumdo kėdes, kad jos stovėtų reikiamu atstumu nuo stalų. Baigęs mechaniškai pračiuožia tarp stalų su šluota rankoje, bet viskas švaru ir jo triūsas nereikalingas, nes po vidurdienio, kitaip tariant, po paskutinio jo šokio, nebuvo atėjęs nė vienas klientas.

Kokakolos reklamos ant sienų primena, jog čia jau tikra Amerika. Tas reklamas vertėtų pakeisti, nes plika akimi matyti, kad jos padengtos storu riebalų sluoksniu, o tai nedaro garbės kavinei, kuri garsėja kaip gerai prižiūrima. Benas apie tai jau kalbėjo su Filise, bet ji viską praleido pro ausis: teks šį reikalą išdėstyti jai dar kartą. Staiga kavinėn įsliuogia saulės spindulys ir atsimuša į minkštasuolį. Benas pamano, jog tai viena tų valandėlių, kurias jis taip mėgsta.

– Kokie vėjai tave čia atpūtė?

– Praleidau savaitgalį Hajanyje su mama. Gal girdėjai, dabar ji viena.

– Taip, žinau.

Taip, ji sužinojo, kad po ilgos ligos mirė Robertas Taunsendas, kaip kukliai buvo rašoma laikraščių nekrologų skyriuose... Laikraščiuose ji ir perskaitė apie jo mirtį. Negalėjo nepastebėti ten išspausdintos nuotraukos, kurioje matyti sielvartingas valstybės sekretoriaus iždo reikalams veidas, tarytum gedėtų visa tauta. Robertas Taunsendas buvo žymus žmogus, ypač Bostone, advokatų kontoros „Taunsendas ir Linčas" šeimininkas, svarbus „Liūtų" klubo narys, įvairių labdaros organizacijų prezidentas arba iždininkas, patarėjas, kurio klausė mero komanda, ir kitos pareigos, kurias ji veikiausiai užmiršo.

Žodžiu, nepamainomas žmogus. Kaip jie visi be jo ir išsivers? Reikėjo paskaityti tuos straipsnius: pagyrimų tvanas, nesibaigiančios liaupsės, nuoširdus liūdesys. Jie neteko draugo. O iš tiesų neteko dosnaus rėmėjo, matomo žmogaus, asmens, kuris draugystei teikė svorio jau vien todėl, kad buvo naudingas. Luiza niekada nemėgo Roberto Taunsendo.

Jie beveik iš karto pajuto vienas kitam antipatiją. Be abejonės, dėl skirtingos aplinkos. Kilmės. Per maža būtų pasakyti, kad nesutapo jųdviejų gyvenimo supratimas ir požiūris į žmogų, jei šie skambūs posakiai dar ką nors reiškia. Jis išsyk ėmė žiūrėti į ją kaip į kenksmingą gyvį, niekam tikusį padarą, aktorę, tik pamanykit! Jis baisėjosi į akis pernelyg krintančiais jos drabužiais, visada gera nuotaika, per plačiais mostais ir tuo, kas, jo galva, už viso to slypėjo: nerūpestingumu, nepastovumu, galbūt vulgarumu. Bet labiausiai nekentė įtakos, kurią ji, regis, darė jo sūnui: Stiveno elgesys „visiškai o visiškai“ pasikeitė, kai jis su ja susipažino, tikino Robertas Taunsendas, dabar jis trainiojasi po kavines, į savo aplinką įsileido „teatralus“, mažai miega naktimis, užmiršo pareigas, kurios neišvengiamai laukia Harvardo diplomanto ir vienintelio paveldėtojo, perimsiančio be galo garsią verslo advokatų kontorą. Be to, jis įtarinėjo Luizą draugaujant su jo sūnumi tik dėl naudos, dėl pinigų. Vadinasi, tikrai blogai ją pažinojo.

Luiza nekentė jo arogancijos, jo pomėgio kiekviena proga rodyti galybę ir visiems priminti, jog jis daro gerus darbus, tarsi būtų daręs juos tik tam, kad pelnytų papildomos šlovės, tarsi kiti jam už tai turėtų būti dėkingi. Jai jis tebuvo šeimininkas, apsvaigęs nuo valdžios, advokatas, kurio vienintelis tikslas gauti pelno (pagaliau kodėl gi ne? Bet tokiu atveju nedvejojant reikėjo tai pripažinti), sukčius, ieškantis vietų, tipas, iš esmės nemylintis nieko, tik save, einantis iš proto dėl savo įvaizdžio ir reputacijos. Ją visada gniuždė jo manieros, jo puikybė, atstumas, kurį jis tarp jų nustatė, nenuoširdumas, ar dar blogiau, veidmainystė. Vieną dieną ji jam aiškiai parodė, ką mano apie jį ir jo bostonietišką puritoniškumą. Nuo to laiko jie daugiau nesimatė. Dabar jis miręs. Luizai nuo to nepalengvėjo, ji ne cinikė. Tiesiog jai į tai nusispjaut. Stivenui šito ji neprisipažins, nes nenori būti žiauri, bet kaip tik taip atsakytų į klausimą: „Ką jūs jaučiate?“ To jos niekas nepaklaus, juoba brangaus velionio sūnus.

Robertas Taunsendas dažnai būdavo Luizos ir Stiveno nesutarimų, ginčų priežastis. Jo atminimas dar ir šiandien sunkia našta slegia juos abu. Iš trumputės Luizos frazės reikia suprasti, kad visa ta pagieža neišmesta į upę. Po Stiveno santūrumu veikiausiai slypi noras nedraskyti žaizdų. Jie susilaiko nuo smūgių.

„Pas Filisę“ viskas vyksta sulėtintu tempu. Garsai prislopę. Negirdėti, arba beveik negirdėti, gatvės erzelio, vasariškos skubos bruzdesio, paskutinių saulėto savaitgalio pasispardymų. Vidaus ramybė nesiderina su išorės triukšmu. Kavinės tuštuma kontrastuoja su gretimų gatvių knibždėlynu. Bet taip jau yra: kavinė „Pas Filisę“ įsikūrusi kiek atokiau, o žmonės nemėgsta vaikščioti, verčiau pasilieka miesto centre, kuo arčiau parduotuvių. Be to, kaip teigia Benas, „Filisė turi nuolatinę klientūrą“, žmones, ateinančius čia paprastomis dienomis. Tie turistai tikri išperos! Žinoma, jis būtų ne prieš, jei dabar, tuojau pat, ateitų vienas ar du klientai, nes tik su Luiza ir Stivenu jaučiasi kaip mažojo teatro spektaklyje...

– Ar Reičelė nevažiavo su tavim į Hajanį?
– Mes su Reičele išsiskyrėme.

Ši žinia trenkia kaip smūgis į paširdžius: nuo jo Luizai užima kvapą, jei būtų gavusi jį stovėdama, būtų parklupusi. Ji pamėgina įtraukti gurkšnelį oro. Ir klausia savęs, ar matyti, kad kraujas tvinksi smilkiniuose, per nugarą teka šaltas prakaitas, o martinio taurę laikanti ranka taip dreba, jog ji turi pastatyti ją ant baro. Išgąstingas Beno žvilgsnis liudija, kad tai pastebima. Luiza jaučia tuoj, tuoj apalpsianti.

Vadinasi, Reičelė Taunsend, mergautine pavarde Monro, išsiskyrė su vyru. Apie Reičelę Luiza galėtų daug ką papasakoti, bet ligi šiol draudė sau tai daryti. Nė sykio viešai apie ją neužsiminė. Net artimiausi draugai niekada negirdėjo Luizos tariant jos vardą. Vieną dieną ji nusprendė šią temą paversti tabu, uždengti Reičelės gyvenimą švininiu dangčiu, ir laikėsi savo sprendimo su pavyzdingu griežtumu. Net Benui apie tai nė nežioptelėjo. Širdies gilumoje Luiza žino, kad šis nebylumas buvo priverstinis, jis jai padėjo išvengti tikrų tikriausios beprotystės.

Luiza buvo pristatyta Reičelei pačioje jųdviejų su Stivenu draugystės pradžioje. Jiedu kartu mokėsi Harvarde, ji buvo miesto bankininko duktė, daugeliu požiūrių jo antrininkė: griežtas auklėjimas, rafinuota elegancija, neabejotinas žavesys, nemenkas turtas, aštrus protas, vidutiniškas humoras. Ji greitai tapo poros bičiule ir dažnai lankydavosi jų bute Sąjungos gatvėje. Luiza prisimena tankiai eidavusi su ja apsipirkti, patikėdavusi jai savo paslaptis, kaip viena kitai, atrodo, patiki tik moterys, išpažindavusi abejones, kančias, viltis, nesvarbu, ar jos būdavo susijusios su teatru, ar su mylimuoju, ar apskritai su gyvenimu. Luizai nė į galvą netoptelėjo, kad Reičelė galėtų būti jos varžovė.

Net po tiek metų Luiza vis dar jaučiasi priblokšta, kad nepastebėjo, kaip Reičelė tarp jų įsiterpė, kad nebuvo tokia įžvalgi, tokia aiškiaregė. Po laiko, žinoma, tai lengviau. Ji prisimena nereikšmingus faktus, įgijusius naują prasmę, pasišnibždėjimus telefonu, uždaromas duris, polo rungtynes, į kurias ji nebūdavo kviečiama ir kuriomis būdavo pateisinamas jo nebuvimas kontoroje. Kaip ji leido Reičelei tarp jų įsismelkti? Gal buvo pernelyg nuolaidi, naivi ar tiesiog nerūpestinga? Be abejonės, būta visko po truputį. Tuo metu jai iš tiesų nė į galvą nešovė, kad reikėtų nepasitikėti, ji jais pasikliovė.

Vieną dieną Reičelė tapo ponia Stiven Taunsend vietoj jos.

Jeigu nepasikeitė, ji dar turėtų būti labai patraukli moteris ilgais juodais garbanotais plaukais, juodomis akimis, aukštai iškelta galva, sunkiomis krūtimis, ilgomis kojomis ir pašėlusiai pasitikinti savimi, neregėtai ori, kaip kokia povė. Stivenas neblogai pasirinko, jei kalbėtume apie išvaizdą. Bet, reikia manyti, vien išvaizdos nepakanka.

Luizai maga paklausti, kaip tos skyrybos buvo įmanomos, kaip jos įvyko. Ją kamuoja smalsumas, noras apie tai sužinoti daugiau, išgirsti smulkmenas, bet ji spėja, kad to

klausinėti nedera, arba tikriau, ji neturi teisės to klausinėti. Todėl nusprendžia verčiau patylėti. Mano, jog Stivenas galop viską papasakos pats.

Stivenas tariasi jau atlikęs sunkiausią užduotį. Eidamas į šią kavinę ir tikėdamasis čia rasti Luizą, jis žinojo, kad neišvengiamai teks prisipažinti apie skyrybas su Reičele. Žinojo ir tai, kad šis prisipažinimas nuskambės kaip silpnumas, nes jis pasisakys apie nesėkmę, kurią Luiza jam buvo išpranašavusi. Dabar taip ir atsitiko: ji laimėjo pergalę, nes jis pripažino savo pralaimėjimą. Stivenas patenkintas, kad tai įvyko ne taip jau blogai, kad Luiza nepradėjo rodyti triumfo, kurį per keletą metų susikaupusi pagieža būtų pateisinusi, bet jos legendinis geranoriškumas iš anksto jį nuramino. Vis dėlto jis nustebo, kad ji ničnieko nepasakė, ničnieko nepaklausė. Ir nusprendė, jog tai atidedama vėlesniam laikui.

Benas taip pat apstulbęs. Pirmiausia jį pribloškė žinia apie skyrybas. Paskui abejingumas, kurį tyčiniu nebylumu stengiasi pademonstruoti Luiza, atsitokėjusi nuo ją apėmusios panikos. Ir drauge Benas patenkintas: viena vertus, jis niekada per daug nemėgo Reičelės, kurią laikė pamaiva ir šeimų ardytoja, antra – Stiveno sumišimas jį žavi, ir trečia – išgąstinga Luizos tyla gali baigtis vos tramdoma nuoširdžia šypsena.

Ir staiga, tartum švytuoklei pakrypus į kitą pusę, Luiza drauge su prisiminimais apie Reičelę prisimena ir Normaną. Ji negaišta laiko aiškindamasi, kodėl mintys apie šiuos du žmones kilo vienu kartu. Mano, jog šitai nuvestų ją per toli. Luiza susivokia: jei dabar ateitų Normanas, jis neišvengiamai susitiktų su Stivenu. Ji, suprantama, niekada neįsivaizdavo tokio dalyko. Ir šią akimirką tikrai nepajėgia numatyti, kaip tai atrodytų. Tad verčiau ima galvoti, kokį velnią Normanas veikia? Kodėl nepaskambina? Ji svarsto, ar neturėtų paskambinti jam pati, bet tuoj pat atsisako šio ketinimo, nes Normanas prašė to nedaryti ir netrukdyti jam, kol nebaigs. „Aš pats tau paskambinsiu." Štai ką jis jai pasakė. O ji paklusni meilužė.

Vis dėlto Luiza apsidžiaugtų, jei suskambėtų jos mobilusis telefonas. Tada ji pagaliau susitelktų ties tuo, kas nutiko, ir ties tuo, kas jų abiejų laukia ateityje. Be to, toks prablaškymas būtų ne pro šalį, nes, iš tiesų, kaip reaguoti į pranešimą apie garsiosios Taunsendų poros skyrybas? Teatro pjesių autorė, regis, turėtų žinoti atsakymą į tokius klausimus.

– Kaip atsidūrei Čatame? Juk jis ne pakeliui iš Hajanio į Bostoną...

– Ne, aš padariau lankstą.

Tą lankstą Luiza puikiai žino. Kiek sykių jie jį darė kartu. Sekmadienio vakarais, grįždami iš Hajanio namų, kuriuos tėvai dažniausiai palikdavo Stivenui, jie užsukdavo į Čatamą, atrastą pačioje jųdviejų draugystės pradžioje. Jie čia užklydo per gryną atsitiktinumą. Dar ir šiandien Luizai būtų sunku pasakyti, kas juos atvedė į šią skylę. Prisimena tik, kad juodu su Stivenu pritrenkė miesto bjaurumas, visiška jo banalybė. Taip, į akis krito vertelgiška netvarka, virtinė parduotuvių, restoranų, namų, tas rojaus kampelis vandenyno pakrantėje, sudarkytas statybų organizatorių ir smulkių prekeivių. Paskui tas negražumas nežinia kodėl juos sujaudino. Nesusitarusius abu išsyk užplūdo tas pats jaudulys: jie pamilo Čatamą būtent dėl jo bjaurumo, kuris teikė savotiško tikroviškumo, tarytum šio miesto atgrasumas taip pat būtų simbolizavęs jų Ameriką. Jie pasijuto kaip namie. Truputį vėliau, vaikštinėdami palei uolas, nuo kurių žiūrint svaigsta galva, jie atrado kavinę „Pas Filisę“. Užėję į vidų, staiga suprato, kad tai jų kavinė. Barmenas ten dirbo pirmą dieną. Priimtas tik vakar. Tai buvo Benas.

– Nemažas lankstas, ką ir sakyti.

– Tai jau tikrai. Atsitiktinai čia neatsidursi.

Luiza pažįsta Stiveną: jis neištartų tokių žodžių, jei neketintų papasakoti daugiau. Ji visada permatė jį kiaurai,

perprasdavo net mėginimus kažką nuslėpti, melagystes, taikstymąsi su tikrove. Ji moka tiksliai atspėti, kada jis nuoširdus ir kada nevisai, gali pasakyti, kada stengiasi kažką gauti, kada perlenkia lazdą. Puikiai pažįsta akių vartymą, traukymą pečiais, kiekvieną balso intonaciją. Jie pragyveno drauge penkerius metus: tai tikrai padeda.

Apskritai, vienintelis dalykas, kurį ji pražiūrėjo, tai Reičelė.

4.

– Spėjau, kad tu būsi čia, kad veikiausiai nepakeitei įpročių. Žinoma, nebuvau tikras, bet vis tiek vyliausi. Tariau sau, kad, jei rasiu tave „Pas Filisę“, vadinasi, tu nepasikeitei.

Jis atvažiavo čia jos aplankyti. Bent jau taip reikėtų suprasti. Tyčia padarė lankstą, norėdamas ją pamatyti. Iš anksto nepaskambino, neatsiuntė laiško, tiesiog sėdo į automobilį ir dėl nieko nebūdamas tikras atvažiavo „Pas Filisę“, į šitą užkampį pasaulio krašte, kur vieną dieną jau besutiksi tik keletą vėjavaikių, nutarusių nušokti nuo uolų. Šį kelią jis sukorė dėl jos.

Luizą toks dalykas neginčytinai sujaudino, ji to nesitikėjo. Taip, pirmoji reakcija buvo jaudulys. Kitados, kai

vakaro vienumoje prieš užmigdama prieš savo valią imdavo galvoti apie tokį susitikimą, be jokio pagrindo manydama, jog jis kada nors gali įvykti, niekada neįsivaizdavo, kad susijaudins. Sutriks, be jokios abejonės. Galbūt šiek tiek supyks, nes taip baisiai ir taip ilgai ant jo niršo. Bet tos naktinės svajonės jau išsisklaidė, nebeliko nei klausimų, nei pykčio. O štai dabar, kai Stivenas pasakė atvažiavęs su ja pasimatyti, ji susigraudino ir labai susijaudino.

Vis dėlto Luiza turėtų savęs šio to paklausti. Ji gyvena subalansuotą gyvenimą, dirba mėgstamą darbą, kuriame susilaukė nemenkos sėkmės, turi žavų sudėtingo būdo meilužį, gyvena vandenyno pakrantėje. Tai kodėl sugrįžusi penkerių metų senumo meilė, sieloje jau beveik mirusi ir palaidota, daro jai tokį įspūdį?

Luiza suvirpėjo, kai Stivenas pažėrė savo tiradą. Dar ir dabar tebedreba. Ji viliasi, jog tai per daug nekrinta į akis ir ši juokinga padėtis netampa groteskiška. Pati sau atrodo kaip vištelė, lengvai susijaudinanti paauglė, nors kartais paslapčiomis gailisi savęs, kad jau greit švęs trisdešimt penktąjį gimtadienį. Ji supranta, jog kai kurios žaizdos negyja, kaip teigiama novelėse, skirtose žurnalo „Dviese“ skaitytojoms, bet vis tiek išsigąsta susivokusi, kokia yra pažeidžiama.

Šis prisipažinimas, tiesą sakant, paprastesnis už pirmąjį, mano Stivenas. Nenuginčysi, malonius žodžius tarti lengviau, nei pripažinti praeities klaidas. Teisybė, jis padarė lankstą norėdamas ją susitikti. Bet kad ir kaip keista, nė kiek nenustebo, kai, pastatęs automobilį po atbraila ir priėjęs prie stiklinių Filisės kavinės durų, iš nugaros pamatė Luizą, kuri sėdėjo ant taburetės, alkūnėmis atsirėmusi į barą, ir nerūpestingai šnekučiavo su Benu. Stivenas keletą minučių juos abu stebėjo ir tik tada ryžosi pastumti duris. Jis buvo laimingas vėl išvydęs barmeną, tokiais pat judesiais kaip anksčiau šluostantį taures, o svarbiausia – Luizą, tokiu pat gestu iš naujo pasidažančią lūpas. Jam dingojosi, lyg visada šitai būtų regėjęs, lyg juos būtų palikęs tik vakar. Toks pastovumas jį nuramino. Keistas daiktas: Stivenas galėjo kirsti lažybų, kad Luiza bus čia.

Ir ji tikrai nepasikeitusi, net nuostabu: su raudona suknele atrodo tokia pati, kokią pažinojo. Ji nepaseno, tik galbūt subrendo. Subrendusi buvo jau tada, kai ją sutiko. Tas brandumas – tai toks dalykas, kurį nešioji visą gyvenimą, kuris visiems laikams suteikia orumo, tvirtumo. Jis beveik galėtų pasakyti, kad ji buvo galutinai susiformavusi moteris. Dabar tik šiek tiek pasišviesino plaukus, ir tai jai labai tinka. Jis neapsiriko, kad „padarė lankstą“.

Šypsena liko tokia pati. Lengva šypsena. Tai toks daiktas, kuris nesikeičia.

Benas galvoja apie žodžius, kuriuos sunku ištarti šiandien ir kurie kitu metu būtų buvę visai neutralūs. Net didžiausią draugystę reikia prisijaukinti iš naujo, jeigu buvai ją praradęs. Reikia iš naujo nueiti visą kelią, jeigu iš jo išklydai, pradėti nuo nulio, jei pralaimėjai partiją, kad ir vieną kartą. Beną stebina jų abiejų nedrąsa, drovumas, visiškas nesugebėjimas pradėti pokalbį ir net nutaisyti balsą, o juk jie buvo tokie artimi, kokie būna tik meilužiai, juk vienas apie kitą žino absoliučiai viską, niekas jiems ne paslaptis. Jį stulbina jų santūrumas, kuklumas, panašus į varžymąsi. Jų sumišimas jį jaudina, jis žiūri, kaip jie stengiasi iš naujo mokytis judesių, susigrąžinti praeitį. Benas mąsto apie atstumą, kurį žmonės tarp savęs nutiesia ir kurį prailgina laikas, apie atsivėrusias prarajas, kurias nežinia kaip užkasti, apie pastangas, kurių šis darbas pareikalaus. Jis pirmąkart mato juos drebančius. Jie įkaitę kaip žarijos.

– Malonu šitai girdėti, bet pripažink, kad po tokios ilgos tylos tai gerokai stebina.

Ką ir bepridurti, tyla buvo ilga. Kokį tikslų pavadinimą jai suras Luiza? Mirtina tyla? Gelmių tyla? Sensacinga

tyla? Tiesą sakant, būdvardžiai nesvarbu. Ji gerai žino, kad šitos tylos niekas negali pranokti.

Bet pagaliau ko čia stebėtis. Jie išsiskyrė ir prisiekė sau niekada nemėginti pasimatyti. Arba, tikriau pasakius, ji jam paliepė niekada nemėginti su ja pasimatyti. Kai išsiskyrimas jau buvo suplanuotas ir apie jį buvo pasakyta, reikėjo nedelsiant pagalvoti, kas bus paskui. Luiza žinojo, kaip labai Stivenas trokšta laimėti iškart visuose frontuose, kaip stengiasi, kad ir vilkas būtų sotus, ir avis sveika, kaip nori neapsunkinti ateities. Jam, suprantama, būtų patikę ir toliau matytis, susitikinėti. Jei būtų reikėję, jis net būtų teigęs, kad jie puikiausiai gali būti draugai, nors ir buvo meilužiai, kad įmanoma užmegzti naują ryšį, nors ir priklausė vienas kitam. Tačiau Luiza buvo ne iš tų merginų, kurios tuo tiki. Ji pareiškė, kad jei jau istorija baigta, tai baigta iš tikrųjų, ir ugniai vėl įsiplieksti nebėra jokios vilties, nebėra jokios galimybės viską pradėti iš naujo. Tada ji laikėsi savo logikos ir ėjo iki galo: jei jau saitai nutraukiami, tai nutraukiami visiškai. Ji atmetė susitarimus, tarpinius variantus, iliuzijas. Verčiau pasirinko draskantį sielvartą, negu nesibaigiančią agoniją, verčiau begalinę kančią iš karto, negu liūdesio etapus. Žinoma, jis kovojo, mėgino įtikinti, kad ji klysta, kad jos ryžtas perdėtas ir pavojingas, kad jie išsilavinę ir protingi žmonės, gebantys viską vertinti blaiviai. Nors

ir įskaudinta, ji buvo nepalenkiama ir jo neklausė. Ji net prisiekė, kad, jei jis vieną dieną panorės vėl paskambinti į jos duris, ji jas užtrenks jam prieš nosį netarusi nė žodžio, be gailesčio, ramiai, bet tvirtai.

Tada Luiza neįsivaizdavo, kad jie pasimatys po penkerių metų, kad susitiks kavinėje dienai baigiantis. Taigi viskas vyko ne taip, kaip ji buvo numačiusi. Išskyrus tylą.

Tyla taip pat būdas kovoti su širdgėla, be išsisukinėjimų griebti ją už gerklės. Jokios homeopatijos, jokių arkliškų dozių. Verčiau kančios perpylimas, negu tabletės. Ji galvojo šitaip: jei jau viskas sugriuvo, jei dingo net menkiausia viltis, jei likau vienut vienutėlė, jei netekau didžiausio turto, nuo šiol privalau žiūrėti pirmyn, tik pirmyn. Jei būtų sutikusi ir toliau su juo matytis, nebūtų atsižadėjusi vilties, būtų nežmoniškai kankinusis žinodama, kad jis čia, šalia, ir negali būti jos, kankinusis išleisdama jį pas kitą moterį, kasdien vis geriau suvokdama, ką prarado, be to, nebūtų pajėgusi atsiduoti kitam vyriškiui. Nebylumas jai padėjo ištverti gedulą, galutinai nutraukti ryšius su praeitimi. Ji mano smarkiai apsideginusi meile.

Tą nebylumą Luiza primetė ir visiems aplinkiniams. Netrukus po išsiskyrimo vieną dieną pareiškė: daugiau jokios užuominos apie Stiveną, net menkiausios. Ji nu-

sprendė niekada apie jį nekalbėti ir uždraudė artimiesiems apie jį net prasižioti. Visi be išimties jai pakluso. Argi galėjo pasielgti kitaip? Jei būtų nusižengę Luizos įsakymui, tikrų tikriausiai būtų praradę jos draugystę, ir jie tai žinojo. Todėl tylėjo iš bailumo, iš gailesčio, iš užuojautos.

Taip, jos draugai visiems laikams išsižadėjo Stiveno Taunsendo. Nors tas jaunuolis ne vienerius metus buvo ir jų gyvenimo dalis. Iki išsiskyrimo Stivenas buvo toks savas, kad jie, minėdami Luizą, drauge tardavo ir jo vardą. Visi kalbėdavo apie „Luizą ir Stiveną“, negalėdami jų atskirti, atplėšti. Ir staiga jie buvo primygtinai paprašyti atsisakyti pusės šios poros, šio beveik legendinio dueto, ir pasilikti tik moteriškąją jo dalį. Nė vienas nerizikavo toliau susitikinėti su Stivenu. Šiaip ar taip, kai kurie galėjo tai daryti. Galėjo paisyti priverstinės tylos ir palaikyti ryšius su dingusiu meilužiu, bet visi per daug negalvodami nutarė, kad tai, be abejonės, neįmanoma, ir jei jau Luiza primygtinai paprašė juos pasirinkti stovyklą, jie tai padarė nedvejodami, neatidėliodami.

Luiza nemenkina pastangų, kurių ji iš jų pareikalavo, kurias privertė padėti. Žinoma, jos diktatas buvo per griežtas, bet ji įsitikinusi, kad tik tokia kaina liko gyva. Jei ne ši tyla, tikriausiai būtų numirusi.

Ji geriau nei kas nors kitas žino, ką reiškia nebebūti antrąja poros puse, nebegirdėti vardo, visada pridurįamo prie josios, ant atostogų atvirukų dėti tik vieną parašą, uždrausti sau grįžti į tas vietas, kuriose lankėsi dviese, pirkti tokius baldus, kokius jis išsivežė, atsitiktinai rasti jo daiktus, per skubėjimą užmirštus išsikraustant. Luiza mano, kad jos skausmas buvo vertas tokios aukos.

Stivenas bijojo, kad Luiza griebsis šio baisaus ginklo: tylos. Tačiau spėjo, jog veikiausiai teks su juo susidurti. Jis neužmiršo, kad tai ji pasmerkė juos tylai, – kaipgi šitai užmirši? – bet negali neigti, jog pažadą tylėti sulaužė jis. Ar tokiam įpareigojimui užtenka penkerių metų? Stivenas viliasi, kad taip. Žinoma, jis supranta, kiek tame nebylume slypi priekaištų, pagiežos, apmaudo, liūdesio, kančios. Suvokia, kad vietoj tos tylos, tai tylai užpildyti jis turėjo Reičelę. O Luiza neturėjo ničnieko. Jis neišsisukinėdamas pripažįsta, kad per skyrybas vaidino blogą vaidmenį, bet gavo geresniąją dalį.

Stivenas prisitaikė prie tylos savaip, pereidamas prie kitų dalykų, ir nunarinęs galvą žengė į naują gyvenimą. Jis elgėsi kaip visi žmonės, negalutinai įsitikinę, ar gerai pasirinko: jis tą pasirinkimą liaupsino, mėgavosi juo ir darė viską, norėdamas parodyti, kad neapsiriko. O iš tiesų tokiais pasirodymais stengėsi įtikinti vien save. Be

to, Stivenas pripažįsta, kad Reičelė sugebėjo nuostabiai susitvarkyti su šia padėtimi ir puikiai pasinaudojo pergale: ji nesumalė į miltus vakarykštės varžovės, niekada, net netyčia, neminėjo jos vardo, sukūrė vyrui neregėtą patogumą, kad jis įvertintų skirtumą, pamatytų, ką laimėjo šitais mainais. Jai nesunkiai pavyko ištraukti jį iš rutinos, į kurią jiedu su Luiza neišvengiamai buvo nugrimzdę po penkerių bendro gyvenimo metų, ant sidabrinio padėklo pateikti ramų ryšį, nes jo ryšys su Luiza kartais būdavo žaibuojantis, audringas, pakrikas. Reičelė suteikė jam tam tikro saugumo, leido semtis jėgų iš jos stiprybės. Ji jį nuramino. Galų gale jam nieko daugiau ir nereikėjo.

Stivenas pakelia prie lūpų taurę – girdėti tik ledukų barškėjimas – ir siurbteli gurkšnelį viskio. Jo Adomo obuolys pakyla, paskui nusileidžia. Tada jų ausis pasiekia garsas, kokį paprastai sukelia ryjamas skystis.

5.

Benas prieina prie lango, atsiveriančio į vandenyno pusę. Iš tenai ima atsainiai stebėti laivus, plaukiančius įlanka ir grįžtančius į uostą. Prie šio vaizdo jis įpratęs ir galėtų nekreipti į jį dėmesio, bet ir toliau juo žavisi, kaip vaikai žavisi Kalėdų eglute. Taip, šis susižavėjimas vaikiškas. Laikui bėgant, Benas išmoko atpažinti kai kuriuos laivus, gėrėtis Dausonų jachta, džiaugtis senojo Karterio valties gelžgalių džerškėjimu, vertinti tikslų Tedo Džeksono pakabinamo variklio mechanizmą. Jam pasidaro ramiau nuo minties, kad tai jo pasaulis, nors jis ir ne jūreivis. Jis priklauso šiai pakrantės visuomenei, turi savo vietą tarp Kep Kodo žmonių. Kas be ko, jis ne milijardierius, neužgyveno nieko, bet jaučiasi esąs šios bendruomenės narys ir joks kaimynas, kad ir kokia būtų jo padėtis, šitos priklausomybės nepaneigs. Nors jau vėlyvas metas, saulė

dar gana aukštai, bet tai tik iliuzija, tetruksianti keletą akimirkų. Greitai ji palies horizontą, paskui nugrims į ramų vandenyną.

Kartkartėmis Benas dirsteli į salę ir dedasi nematąs dviejų plėšrūnų: jie sėdi ant taburečių, alkūnėmis atsirėmę į blizgantį barą, ir žiūri vienas į kitą, lyg ruošdamiesi atakai ar glamonėms. Jis paslapčiomis stebi juos ir įžvelgia buvusį jųdviejų intymumą, kūnų pozą, padedančią atpažinti juos iš pirmo žvilgsnio, tą artumą, kurį regėdavo anksčiau, tą palinkimą vienas prie kito, kuris reiškia ir užsimiršimą, ir nepasitikėjimą, ir pasidavimą, ir reikalavimą suteikti laisvę. Jų veidai galėtų susiglausti, bet jie tarytum nepažįsta vienas kito. Jie galėtų susiimti už rankų, bet sąmoningai ar nesąmoningai abu nė nekrusteli, jų oda galėtų susiliesti, bet jie saugosi, kad tik nepadarytų klaidingo judesio. Apskritai, jie taip elgėsi jau tada, kai gyveno drauge, – visada buvo pasirengę apsikabinti ir visada saugojo savo nepriklausomybę. Jie tikrai nepasikeitė, liko tokie, kokie buvo. Benas nusisuka nuo jų ir atsigręžia į vandenyną.

– Ar manai, kad suklydau? Noriu pasakyti, suklydau čia atvažiuodamas?

– Nežinau. Iš kur galiu žinoti?

Aišku, ji nežino. Atvirai nė nepaklausė savęs, ką darytų, jei jis atvažiuotų, jei vėl pasirodytų. Be abejonės, pati nepanoro kelti tokio klausimo. Ji niekada neįsivaizdavo, kad Stivenas Taunsendas vieną dieną galėtų vėl pasirodyti. Jau keletą metų gyvena be jo. Negana to, gyvena skyrium nuo jo. Jo nebuvimas net pasidarė apčiuopiamas, ji jį mato, žiūri į jį kaip į daiktą, kurį pasidėjo prie savęs, šalia savęs, kuris turi formą, masę, kurį ji mėgina sumažinti, nustumti kasdien vis toliau. Tas daiktas virto smulkučiu taškeliu, kurį ji vos beįžiūri: nors kai kada vakarais jis krinta į akis, bet ji sugeba jo nematyti ištisas savaites. Ji stengėsi, ir jai beveik pavyko jį sumažinti, sutramdyti, sučiupti. Ir štai tas smulkutis taškelis atsiranda čia, priešais ją, jis didėja, atgauna pirmykštį pavidalą, sujuda kaip vaikas moters pilve, pradeda gyventi savo gyvenimą, štai tas nebuvimas, kaip kokia daktaro Frankenšteino pabaisa, pasprunka nuo savo kūrėjo ir užsimano virsti buvimu, štai Stivenas vėl užima savo vietą. Ne, Luiza tikrai tam nepasirengusi.

Todėl ji nežino, ką atsakyti į jo klausimą. Norint rasti atsakymus, reikia bent jau suvokti, kad tokie klausimai vieną dieną gali iškilti. O jei pripažinsime, kad ji nemąstė apie jo sugrįžimą, suprasime, kaip jai keblu atsakyti, ar Stivenas suklydo, ar ne. Luiza nori pagalvoti apie klausimus, kurie jai primetami, bet reikalauja laiko.

Reikalauja ramybės, kad galėtų į juos įsigilinti, tiesiog surikiuoti savo mintis. O kol kas nusprendžia neatsakyti nei vienaip, nei kitaip, nuvilti Stiveną, bet juk nebylumas geriau negu apytikris atsakymas, tiesa? Verčiau paslaptis negu melas, ar ne?

Vos paklausęs Stivenas iškart pasigaili. Šiandien jo replikos tikrai nevykusios. Jis puikiai supranta, kad negalima Luizos skubinti, kad skubindamas neišvengiamai paskatins ją vėl įlįsti į savo kiautą. O jis nesugalvojo nieko geriau, kaip tik paklausti, ar jiems vertėjo susitikti! Jam iš tiesų kartais norėtųsi save primušti. Jis, Stivenas, kurio savitvardą ir diplomatiją visi giria, geba padaryti didžiausią netaktą, baisiausią išsišokimą. Žinoma, Stivenas gali pasiteisinti tuo, kad jam labai rūpėjo gauti atsakymą į savo klausimą. Jei Luiza mano, jog jam čia nėra ko veikti ir jo sugrįžimas – provokacija, klaida, pokalbį tęsti, be abejonės, nėra reikalo. Jis ne iš tų vyrų, kurie prilimpa it derva. Teisybė, kartais pasielgia kaip nevėkšla, nors stengiasi būti elegantiškas. Kol kas jam nepavyko: ji neatsakys. Stivenas mėgina išsaugoti viltį ir gera žinia laiko vien tai, kad Luiza jo neišvarė, neišmetė lauk. Jis prisimena, kaip ji kankinosi, ir dabar tebegirdi jos priekaištus: galbūt Luizos atmintis dar geresnė ir ji nepanorės su juo net kalbėti. Jei jis ligi šiol tebėra kavinėje „Pas Filisę“, vadinasi, ji ne taip baisiai jo nekenčia ir jo laiminga žvaigždė jį tebegloboja.

– Atleisk man, be abejonės, tai buvo nederamas klausimas...

– Be abejonės...

Luiza nė kiek jam nepadeda. Tebėra atsargi, nepatikli, budri. Ji ne iš tų moterų, kurios stačia galva puola vyrui į glėbį. Geriau pasakius, jau nebe iš tų. Išmoko tokia nebūti. Gavo žiaurią pamoką. Ir ją įsiminė. Dabar ji nuolat girdi priekaištus dėl savo šaltumo, santūrumo, nesugebėjimo atsiduoti visiškai, dėl to užsisklendimo, kuris numuša net didžiausią ūpą. Kaltę Luiza suverčia rašymui. Sako, reikia užsidaryti savyje, kad galėtum rašyti, ir tas rašymas nepalieka daug vietos kitiems. Aiškina, neva vienatvę nulemiąs amatas. Ar gali būti didesnės vienatvės reikalaujantis darbas už rašymą? Ji pati puikiai žino meluojanti. Bet kiti ja tiki. Ar bent jau apsimeta tikį.

Ne, mano Luiza, tegul Stivenas negalvoja, kad jam bus lengva, kad pakanka atvažiuoti, pasakyti „labas, čia aš“, ir vėl viskas bus kaip anksčiau, viskas sugrįš į savo vietas, lyg nieko nebūtų atsitikę, lyg nebūtų buvę nepakeliamų žinių, skausmingų pasiaiškinimų, ašarų, riksmų, kaltinimų, lyg nebūtų buvę kančios, ilgesio, širdgėlos, įsiūčio, lyg nebūtų buvę klaidų ir klaidžiojimų, nevilties kupinų vakarų ir beveik neištveriamų rytų. Jis negali tikėtis viso to ištrinti, nes tik pats dėl visko kaltas, negali viltis, kad viskas bus

atleista, dovanota, užmiršta. Tai būtų neteisinga. Trumpai tariant, Luizos manymu, tai būtų premija už piktadarybę, atlygis už išdavystę. Ji negali rodyti tokio gailestingumo, kurį laikytų pataikavimu. Jos galva, nieko nėra bjauriau už pataikavimą.

Luizai atrodo, kad jos padėtis tvirtesnė, ji bent jau gali stebėti, laukti. Jai nėra ko reikalauti, ji neparašė pareiškimo, nepateikė aiškaus prašymo. Ji užsisklendė tyloje su tokiu atkaklumu, kuris keltų susižavėjimą, jei tik atkaklumu būtų galima žavėtis. Šiaip ar taip, Stivenas žengia pirmąjį žingsnį, jis ateina pas ją. Ji sutinka jam šitai leisti. Kol kas nevalia iš jos reikalauti daugiau. Be to, jai visai malonu truputį jį pakankinti. Nereikia drausti sau atsigriebti už kai kuriuos dalykus, ir to revanšo neturėtume gėdytis. Esama smulkių bausmių, kurios mus nuramina.

Anapus įlankos saulė vis nesileidžia. Atrodo, ji laikosi danguje ilgiau nei visada. Nors žmonės jau ima pratintis prie rudeniu kvepiančių vakarų, trumpėjančių dienų, greičiau padvelkiančios vėsos, bet dabar oras toks, lyg būtų dar vasara, dar spindi ryški, šilta šviesa, vandenynas dar mirguliuoja tviskančiais atšvaitais. Įspūdis toks, tarytum šis rugsėjo sekmadienis paskutinį kartą mėgintų sulaikyti besibaigiančią vasarą.

– Jei nori, kad išeičiau, tik tark žodį, pati žinai. Mudu per daug gerai pažįstame vienas kitą, kad vaidintume komediją, ar tu taip nemanai?

Tai štai kas jam šovė į galvą, tai štai koks paskutinis jo atradimas: šis paslėptas grasinimas, šis šantažas, kurio jis neprisipažintų, šis iššūkis, kurį jis jai metė. Ir, žinoma, pasirinko niekšišką, nenugalimą būdą – jis prašo ją apsispręsti, liepia pasirinkti. Užkrauna jai atsakomybę, kursto geismą. Štai kuo vyrai kartais būna stipresni už moteris. Nutarę pažaisti moterų geismu, sumanę priversti jas to geismo paisyti, jį išsakyti, jie būna stiprūs kaip niekada. Tokiais atvejais jų galia būna neprilygstama, vyriška galia. Vyrai tai dievina: prispirti moteris prisipažinti, parodyti, kad jos jų geidžia. Tokio dalyko jie griebiasi todėl, kad puikiai žino, jog niekuo nerizikuoja, išpažintis neišvengiama. Vyrai turi talentą nustumti moteris į žemesnę padėtį, padaryti jas priklausomas. Šis sugebėjimas jiems duotas nuo amžių, ir niekas negali jo nuginčyti. Jie elgiasi naiviai, bet tas naivumas nieko neapgauna, iš pažiūros atrodo nekalti, bet tas nekaltumas prastai slepia kaltę. Krėsdami šį piktą pokštą, jie vangiai ginasi, šypsosi lūpų kampučiais ir vos bepažvelgia į akis. Vyrai kaip vaikai, jie nestokoja piktumo. O nuoširdumo jiems trūksta.

Stivenas mano, kad Luiza neturi pasirinkimo. Staiga jam tai paaiškėja. Jei neišvarė jo nuo pat pirmos akimirkos, vadinasi, sutiko, kad jis pasiliktų, leido būti su ja, pavertė tą buvimą tikru, neatšaukiamu dalyku, prie kurio daugiau negrįžtama. Todėl jis ir mėgina savo laimę. Myga Luizą pripažinti, jog širdies gilumoje ji trokšta, kad jis neišeitų, kad pasiliktų. Jis taip pat turi teisę į pergales.

Tardamas šiuos žodžius, Stivenas instinktyviai nutaisė meilikaujamą, apsimestinai sielvartingą toną žmonių, kurie prašosi bausmės, bet yra tikri, kad jos išvengs. Luiza, suprantama, pajuto spąstus, iškart atpažino saldžią intonaciją, pastebėjo vogčiomis mestą žvilgsnį, galvos palenkimą: kai jis šitaip ko nors prašydavo, ji nepajėgdavo atsakyti. Luiza pajuto klastą. Ji sutinka, tai puikus manevras, už tokį galima pasveikinti. Įmantrus jo prašymas tikrai nusipelno atpildo. Luiza nemėgsta nusileisti, bet ruošiasi nusileisti grakščiai, kad bent jau nenupultų žemiau kartelės, kurią jis ištiesė.

– Ne, pasilik, juk sukorei tokį ilgą kelią, kol atvažiavai čionai...

Tokiomis valandėlėmis, kai būna sunku, žmogus turėtų būti ironiškas, samprotauja Luiza. Iš tiesų sąmojis kartais išgelbsti net iš kebliausių padėčių. Pasitelkusi pa-

šaipumą, ji stengiasi išlipti iš duobės, į kurią jis ją įstūmė. Laisvumas ir kandumas jai atrodo geriausios priemonės, padėsiančios išimti sprogdiklį iš granatos, kurią Stivenas įmetė jai į rankas. Teatro mechanika, menas surasti gudrias replikas visada praverčia. Luiza išmano savo amatą, ji tikra profesionalė.

Be to, Luiza nuoširdžiai galvoja, kad kelias, kurį Stivenas įveikė, buvo labai ilgas, kad jam, be abejonės, prireikė laiko, drąsos, savotiško atsižadėjimo, jėgų nugalėti savimeilę, išdidumą, prireikė užmiršti save. Pagaliau, jeigu jis sėdi čia, priešais ją, po to, ką jie išgyveno, po to, ką jis privertė ją iškentėti, po to, ką ji jam išpranašavo ir kas išsipildė, tai dar ir todėl, kad suėmė save į rankas, užmetė plonytę skraistę ant savo puikybės, nugalėjo pasipūtimą. Iš tiesų tai jis atstatė krūtinę smūgiams, nesidangstė nuo jų, tai jis žengė pirmąjį žingsnį. Ją sudomino, sužavėjo ir sykiu sutrikdė jo ėjimas prie jos, mėginimas susitikti, nes toks poelgis reikalauja paminti save. Ji niekada nebūtų to padariusi, nebūtų atsisakiusi tylos. Ji pasiryžo tvirtai laikytis sprendimo, priimto prieš penkerius metus. Ir nebūtų susvyravusi, ji save pažįsta.

Apskritai, Stivenas dar sugeba ją nustebinti. Nuo šios minties Luiza vos nenusišypso. Ji apsidžiaugia, kad jis neprarado polinkio stulbinti, niekada nebūti ten, kur yra

laukiamas, nebūti tas, kuris laukiamas. Beje, šis laiko ir vietos nepaisymas pirmiausia ir krito jai į akį, sugundė, Luiza nebijo šio žodžio. Ją patraukė tas jaunuolis gerai pasiūtu rimto studento kostiumu, tas dabita, Harvardo numylėtinis, gebantis iškrėsti visiškai nelauktą paikystę, pasielgti kaip didžiausias keistuolis, patraukė jo padūkusi energija, neslopstantis gyvybingumas, nuolatinis judėjimas, negražūs žodžių žaismai, garsus kvatojimas, tos kibirkštėlės akyse, tarytum nenuspėjamo rytojaus pažadas. Ji nesitikėjo to atrasti žmoguje, kuriam derėjo būti griežtam, pavyzdingam, pilkam. Luizai iškart patiko jo spalvingumas, įkarštis, nerūpestingumas, lengvumas, vėjavaikiškumas. Beje, Stivenas teigė, kad tas vėjavaikiškumas ir yra svarbiausia, ir žadėjo gyventi pagal šį kiek ekstravagantišką principą. Nedaug trūko, kad ją, aktorę, nepastovumo, laisvės, pasiutimo simbolį, aplinkiniai būtų palaikę susikausčiusia, nemokančia džiaugtis vištele. Nedaug trūko, kad būtų apkaltinę banalumu, nuobodumu, – toks nenustygstantis šalia jos atrodė Stivenas. Žodžiu, jis buvo kalnas, o ji, jei nebūtų susigriebusi, būtų tapusi lyguma. Ne, šiuo požiūriu jis nepasikeitė: dar ir dabar gali išmušti ją iš vėžių netikėtais klausimais, pakerėti drąsa, užburti šituo gebėjimu prisipažinti, kad yra pažeidžiamas.

Tarytum sekęs Luizos minčių giją, Benas įsitikina, kad grožis gali nuvysti arba pradingti, gali nublankti arba

nusibosti, o žavesys niekada neišnyksta, visą laiką išlieka nepakitęs. Luiza ir Stivenas prarado šiek tiek jaunatviškumo, jų oda šiek tiek mažiau švyti, judesiai pasidarė lėtesni, sunkesni, ne tokie vaikiški, balso tembras rimtesnis, bet žavesys tebėra toks pat. Jų gundymo jėga nesumenko. Benas mato juos ne tokius, kokius kažkada regėjo, o tokius, kokius mylėjo. Jie nuostabūs, ir jį pagauna beprotiškas noras vėl būti *jų abiejų* draugu.

6.

Suskamba durų varpelis. Benui pasidingoja, kad tas skambesys jo ausis pasiekia pirmą kartą, – taip baisiai jis trikdo keistą kavinės ramybę. O juk šitą skambėjimą pažįsta nuo tada, kai pradėjo čia dirbti. Senoji Filisė, baisiausiai taupanti savo dolerius, tikriausiai pritaisė šitą varpelį neatmenamais laikais ir įsivaizduoja, kad viskas taip ir liks iki pat jos mirties. Ji nemėgsta išlaidauti, o dar labiau nemėgsta permainų, įsikibusi laikosi savo įpročių ir tvirtina, neva jos klientai darą taip pat. Žinoma, ji supranta, kad kartais, kai lankytojai plūsta į kavinę ir iš jos beveik nenutrūkstamu srautu, šis garsas truputį erzina, kaip, pavyzdžiui, nago brūžavimas į paveikslą ar į kryžių, bet tai drauge ir skiriamasis ženklas, signalas rinktis. Vietos turi būti atpažįstamos. Joms būdingi garsai taip pat padeda jas atpažinti. Toks paaiškinimas

šiek tiek trumpokas, tačiau Benas niekada nemėgino prašyti kitokio.

Tai iš uosto atėjo senasis Karteris. Jis pririšo savo laivą ir, prieš grįždamas namo, kur jo, beje, niekas nelaukia, užsuko čia pasisveikinti ir išgerti bokalo alaus. Jis tvirtina, esą alus padedąs išsaugoti sveikatą. Karteris geria jį jau penkiasdešimt metų, ir kas išdrįstų pasakyti, jog senis prarado tvirtumą? Žinoma, niekas nė nemano su juo ginčytis, nors visi tikisi kurią dieną išgirsti, kad Karteris nuskendo jūroje, – į tokius pavojingus plaukiojimus jis leidžiasi. Žmonės svarsto jo galimybes gyvam sugrįžti iš artimiausios žūklės atviroje jūroje ir stebisi jo ištverme bei ilgaamžiškumu. Patyliukais šnekama, kad jam tikrai labai sekasi, kad veikiausiai dievai jį saugo ir lydi kelionėse. O Karteris stengiasi paneigti jų pranašystes ir, nors svyruoja, bet tvirtai laikosi ant kojų ir dar neištarė paskutinio žodžio.

Jis žengia prie baro ir priėjęs pabučiuoja Luizą. Nei vienas, nei kitas jau nebežino, kada prasidėjo ta bučiavimosi ceremonija, bet abu jos laikosi ir nepraleidžia jokiomis aplinkybėmis. Jie tik pasibučiuoja ir persimeta pora trejetu žodžių, ne daugiau, o jei pasikalba, tai vien apie orą, laivą ir vandenyną, bet niekada apie teatro pjeses. Tai tapo savotišku papročiu. Tarp jų atsirado artumas, kurio

jie niekaip neaiškina, įsigalėjo tradicija, panaši į ritualą. Luiza įsitikinusi, kad kavinės – paskutinė vieta, kur dar įmanomas toks nuoširdus bendravimas. Ji jo neatsisakytų už nieką pasaulyje.

Ant šiurkščios Karterio odos pasiliko ruoželis lūpų dažų. Tokia žymė jo veidui netinka. Kaip kraujo dėmė.

Karterio atėjimas Luizai akimirksniu primena Normaną. Tai jis, o ne senasis Karteris, turėjo pasirodyti kavinėje. Jei Stivenas nebūtų sutrikdęs jos laukimo, galop ji būtų netekusi kantrybės. Sprendžiamas svarbus jos gyvenimo klausimas, ir ji norėtų gauti patvirtinimą, kad laimėjo. Mat, jei jau kalbėsime paprastai, šį niekuo neypatingą sekmadienį Normanas privalo padaryti ne ką kita, o palikti žmoną, kuri be to dar yra ir jo vaikų motina. Nei daugiau, nei mažiau.

Jis apie tai kalbėjo ištisus mėnesius. Luiza nieko nereikalavo: prieš penkerius metus ji nusprendė iš vyrų daugiau nieko nereikalauti. Normanas pirmas apie tai prabilo ir spontaniškai pasiūlė padaryti galą tai dviprasmiškai padėčiai, nustoti melavus jo teisėtai žmonai, baigti slaptus pasimatymus, telefoninius pokalbius, kurie staiga nutrūksta ir Luiza pakimba ant ragelio, siunčiančio jai į ausį užimtos linijos signalus. Vieną dieną jis nusprendė,

kad toliau taip tęstis nebegali, gana tų paslapčių, slėpynių, glamonių, sutrumpintų dėl to, kad reikia grįžti į šeimos lizdą, naktų, kurias pradeda ir niekada nebaigia kartu, bučinių prie durų slenksčio, paskutinės minutės netikėtumų, atsiprašymų, kuriais net vaikas nepatikėtų, miglotų pasiaiškinimų, žeminančių pasiteisinimų. Jis nusprendė viską nukirsti galutinai, liautis apsimetinėjus ir pasakyti tiesą, gryną, skaudžią tiesą, ryžtis net nutraukti santykius, išsiskirti, palikti. Luiza pamena, kad klausydamasi, kaip Normanas žeria savo tiradą, kokią galima išgirsti jau tik teatre, visiškai nesusigaudė, ar ji yra ta, kurią jis palieka, ar ta, dėl kurios palieka. Tiktai gale, kai Normanas ištarė jos vardą, priklijuotą prie „aš noriu gyventi su tavimi", suvokė esanti pasirinkta. Tada, ji mielai su tuo sutinka, jo tempimas jai pasirodė ilgas ir šiek tiek nervinantis. Normanui baigus, kai sužinojo nepralaimėjusi, Luiza mažumėlę apsiramino, bet ne taip, kaip tikėjosi. Jos ankstesni būgštavimai sumenkino įspūdį, kurį padarė sužinota gera naujiena.

Luiza pasakė esanti laiminga, kad jis ją pasirinko. Daugiau nieko nepridūrė. Normanas truputį suglumo pamatęs, kad ji nelieja jausmų, nešokinėja iš džiaugsmo. Nesižavi, nejaučia palengvėjimo. Nerodo nė mažiausio dėkingumo. Na taip, dėkingumo. Normanas tikriausiai galvojo, kad ji nesitikėjo tokio prisipažinimo.

Iš tiesų jis negalėjo žinoti, kad kitados Luizą pasirinko vyriškis, kuris tikino ją mylįs, o paskui pasitraukė ir paliko dėl kitos. Tas vyriškis, aišku, buvo Stivenas, o kita moteris – Reičelė Monro, po keleto mėnesių tapusi ponia Taunsend. Kai kurie prisiminimai gadina jums malonumų skonį.

Nuo tada, kai Normanas pareiškė skirsiąsis su žmona, padarysiąs galą tai nepaprastai santuokai, trunkančiai net aštuonerius metus, Luiza ėmė laukti, kada tai įvyks. Jei jau tokia perspektyva jai buvo maloniai pasiūlyta, ji ėmė laukti, kada gi tas pažadas bus išpildytas. Netrukus Luiza pradėjo nekantrauti. Tokie jau mes esame: vos sužinoję, kokia dovana mums paruošta, užsidegame vieninteliu troškimu – ją gauti, ir kuo greičiau, nors gimtadienis dar toli. Tad Luiza paskelbė Normanui kategorišką ultimatumą ir jis, galop nusileidęs, pažadėjo, prisiekė tai padaryti šį sekmadienį. Jis tai pasakė be galo rimtai, kone pompastiškai, kaip moka tik blogiausi tragikai. Beveik galėjai girdėti jam už nugaros skambant laidotuvių varpus, taip, taip, gedulingą muziką. Progai pasitaikius, Normanas sugeba būti geras aktorius scenoje, bet vos pradėjęs vaidinti tikrame gyvenime, nuginkluoja vidutiniškumu ir dirbtinumu. Luiza ko neprunkštelėjo, bet susilaikė: tema buvo per daug rimta.

Luiza mėgina įsivaizduoti Normaną, kuris kaltai stovi prieš Katriną ir aiškina mylįs kitą moterį, su ta kita moterimi draugaująs jau beveik metus, o dabar nusprendęs su ja gyventi ir paliekąs šeimos namus. Žinoma, Katrina dėl to nėmaž nesanti kalta, ji gera žmona ir puiki motina, – Normanas kartais būna neregėtas bailys, – dėl to esąs kaltas jųdviejų gyvenimas, kuris jo daugiau netenkina, ir svarbiausia, yra ne toks įdomus, ne toks aistringas kaip tas, kuris jo laukia. Jis tikisi, kad jie abu būsią protingi, kad skyrybos vyksiančios oriai, kad niekas dėl to nenukentėsiąs, ypač vaikai, kuriuos jis branginąs kaip savo akių vyzdžius. Ak tiesa, vieną smulkmeną jis mielai praleistų: kad ta kita moteris – Luiza. Taip, taip, Luiza! Luiza Kuper. Jei ligi tol viskas ėjosi gerai, kuo galima pagrįstai abejoti, tą valandėlę Katrina palūš. Mus visada išduoda artimiausi draugai, pagalvos ji, ir Luiza pritartų, kad tai tikra tiesa, jei ji jos paklaustų, bet nepaklaus.

Luiza nė akimirką netiki gražiu Normano suregztu scenarijum: ji žino, kad bus riksmų, piktinimosi, maldavimų, spiegimų, priekaištingos tylos, čia rūsčių, čia gundančių žvilgsnių, prašymų, keiksmų, neapsakomo triukšmo. Ji jau mato Normano atsitraukimą, bejėgiškumą, gynimąsi, murmenimą, pažadus. Luiza nusiramins tik tada, kai jis ateis į šitą prakeiktą kavinę su liūdna šypsena lūpose.

Senasis Karteris prisimerkia ir kilsteli jos pusėn bokalą, kurį Benas, grįžęs iš už baro, jam padavė: jis skelbia tostą, tiesdamas ranką į tuštumą ir tarsi norėdamas pasakyti, kad žingsnis po žingsnio sekė jos minčių eigą. Jo išraiška paslaptinga, kokia kartais būna senių ir alkoholikų, ir gerai nežinai, ar ta išraiška buka, ar sąmoksliška. Ar tokį dėmesį jis jai rodo ir taip keistai sveikina iš girtumo, kuris jį dabar apėmęs, ar iš nuoširdaus prisirišimo, kurį jai jaučia? Luiza nesiryžtų atsakyti. Užtat ji beveik tikra, nors niekas tuo ir nepatikėtų, kad šią lemtingą akimirką Karteris ją supranta geriau nei kas kitas.

Stiveną tuo metu pritrenkia Luizos sugebėjimas staiga, be jokio perspėjimo, vėl įlįsti į savo kiautą, nebematyti aplinkos ir užsisklęsti vienatvėje, kuri iškart padaro ją nepasiekiamą. Kai šis senas girtuoklis atsibeldė „Pas Filisę“, kai pripuolęs pasitrynė jai į skruostus, jis aiškiai pamatė, kad Luiza nutolo, nugrimzdo į savo mintis ir klaidžioja ten, kur nė nesumanytum jos ieškoti. Šitai Stivenas buvo beveik užmiršęs: nukišęs į atminties gelmes jaunos moters polinkį pasislėpti nuo tikrovės, nes toks elgesys jį visada erzino, jis niekada jo kaip reikiant nesuprato ir nepriėmė. Jos įprotį nustatyti atstumą tarp savęs ir kitų nepaaiškinus, kodėl taip staiga, nelauktai pasitraukia į šalį, jis laikė nemandagumu, netaktu, kone panieka. Už tai ant jos pyko, keletą kartų priekaištavo, bet ji ir toliau darė savo.

Ūmai Stivenas šitai prisiminė. Ir tada susivokė, kad, be abejonės, bus išsaugojęs atmintyje tik gerąsias Luizos savybes, o kitas sąmoningai ar nesąmoningai ištrynęs. Jis pavertė ją idealia būtybe, neturinčia ydų, trūkumų, bjaurių bruožų. Apskritai, laikui bėgant vakarykščiai paveikslai apsiblausė, supaprastėjo. Į paviršių iškilo tik drauge praleistų metų laimė ir beveik nepriekaištingos moters atvaizdas. Tiems, kurie dar tebeklausinėja apie buvusį gyvenimą su ja, jis pasakoja pagražintą istoriją, gerokai prasilenkiančią su tiesa. Luiza ką tik grąžino Stiveną į tikrovę.

Benas atrodo įnikęs į „Čatamo kroniką", begėdišką laikraštpalaikį, kuris skelbia tik vietines naujienas, pranešinėja apie mirtis ir loja it skalikas prie įėjimo į Bostono aukštuomenės vakarėlius, apšnekinėja vienų pergales, o kitų pralaimėjimus, kaip niekas kitas knaisiojasi po paprastą paprastų žmonių gyvenimą. Benas už nieką pasaulyje nepraleistų nė vieno numerio – tai dienraštis. Šį įprotį jie turi abu su Luiza, teigiančia, kad pamokomuose pasakojimuose apie nežymius Čatamo miesto įvykius, kuriuos aprašinėja „Kronika", ji pasisemianti medžiagos savo pjesėms ir kai kuriems personažams. Užkėlęs sėdynę ant kriauklės krašto, atsukęs nugarą į salę, palinkęs prie vos įskaitomų raidžių, Benas abejingas visam pasauliui. Karteris jį puikiai supranta ir lukteli prieš prašydamas antro bokalo alaus. Taigi Luiza su Stivenu gali grįžti prie savo susitikimo.

7.

– Taip, kelias čionai buvo ilgas, tu pasakytum, kad aš į jį leidausi prieš penkerius metus, o aš – kad pradėjau juo eiti prieš dešimt metų, per mūsų pirmąjį susitikimą. Tai buvo Kep Kode.

Išgirdę Stiveno ištartą frazę, kurią jis tikriausiai ilgai gludino, kartojo mintyse, tą jaudinančią užuominą apie praeitį, Benas su Karteriu nesusitarę, niekieno nepastebėti, persimetė supratingais žvilgsniais. Iš tiesų galima be vargo viena akimi skaityti „Čatamo kroniką" ir viena ausimi klausytis greta vykstančių pokalbių, ypač jei tai tėra frazė, sukurta dėmesiui prikaustyti. Taip pat visai nesunku atsainiai siurbčioti alų ir jausti įtampą, tvyrančią ore, kuriuo kvėpuoji. Barmenas ir žvejys akimirką pagauna to paties ilgumo bangą. Jiedu stengiasi įsitikinti, kad kitas

nepraleido nieko iš to, kas čia vyksta. Paskui vienas tučtuojau grįžta prie savo laikraščio, kitas – prie savo gėrimo. Kavinėje dar tebeaidi Stiveno žodžiai.

Stivenas, be abejonės, mano, kad tokiai frazei ištarti reikia tvirtybės. Nes tuo pačiu sakiniu priminti ir jųdviejų susitikimą, ir išsiskyrimą, kaip padarė jis, tai savotiška drąsa. Kas be ko, jis tiksliai neįvardijo tų ankstesnio jų gyvenimo įvykių, bet datos neleidžia suklysti, jos iškalbingos ir byloja už jį. Keletu žodžių Stivenas apjungia jų lemtinguosius metus, nušluoja visą tą jųdviejų laiką ir mėgina duoti jai suprasti, jog atkarpa, praleista ne su ja, nebuvo praleista be jos. Tai darydamas jis pabrėžia jųdviejų skirtumus. Luizos ir Stiveno prisiminimai tie patys, bet veikiausiai abu juos papasakotų nevienodai. Jis mieliau prisimena laimės, o ne kančios dienas, mieliau prisimena pradžios aistrą, o ne pabaigos menkystę. Bet jam tai vis ta pati besitęsianti istorija, niekas nedingo ir, nors būta pauzių, lūžių, eilutės bėga toliau. Nors būta sukrėtimų, jie tebeeina tuo pačiu keliu.

Jųdviejų pirmasis susitikimas: čia tai bent! Luiza nė įsivaizduoti neįsivaizdavo, kad Stivenas jį prisimins. Beje, ji neįsitikinusi, kad jųdviejų prisiminimai tokie patys. Ir kad jie visą laiką išgyveno tą pačią istoriją. Tačiau šiuo klausimu abu sutaria: pirmą kartą jie tikrai susitiko neto-

li Čatamo. Hajanyje. Luiza ten nuvažiavo pirmą sykį. Iš Bostono. Riedėjo automobiliu šeštuoju Sagamoro Tilto keliu. Mažumėlę jaudinosi galvodama, kad aplankys Hajanis Portą, kuriame stovi Kenedžių vasaros rezidencija. Luiza sutinka, tai truputį juokinga, bet ji visada galvojo, kad Kenedžiai – lyg ir karališkoji Amerikos šeima ir kad Hajanis Portas amerikiečiams yra tai, kas anglams Belmoralas. Ji norėjo savo akimis pamatyti tuos garsiuosius namus, kuriais žavėjosi lakuotuose puošnių žurnalų puslapiuose. Taip, tai buvo naivios vištelės svajonė, jai ne gėda to prisipažinti. Pagaliau ji neturėjo nė dvidešimt penkerių. Ta svajonė išsipildė Skaderio ir Irvingo prospektų kampe. Tada didžiausią įspūdį jai padarė tėvo Džozefo būstas. Šiandien ji pasakytų, kad Hajanio centras visiškai neįdomus, kad Kenedžių valdos tėra spąstai turistams ir kad tame mieste išgelbėti verta tik paplūdimį. Beje, paplūdimiai – vienintelės vietos, kurios mūsų niekada nenuvilia ir kurių nesuteršia atmintis.

Luiza su draugais važiavo į Hajanį pakviesta vienos aktorės, drauge su ja vaidinančios pjesėje, kurios niekas nesiruošė žiūrėti. Ta aktorė, – jos vardas išgaravo Luizai iš galvos, bet ji jį prisimins, – rengė gimtadienio vakarėlį ir sukvietė į jį mažiausiai pusė Bostono. Tarp tos pusės Bostono buvo ir Stivenas Taunsendas, kuris atvyko kaip kaimynas, nes savaitgalius nuolat leisdavo tėvų viloje.

Minioje ji į jį kaip reikiant nė neįsižiūrėjo. Luiza ir dabar stebisi prisiminusi, kad jie įgriuvo į lovą jau tą pačią naktį.

Taigi jie susipažino kuo paprasčiausiai, vakarėlyje, kaip tūkstančiai žmonių prieš juos ir po jų. Jiedu ketino sueiti į porą, kurios spindesys ir audringas būdas, be abejonės, prašėsi įspūdingesnės pradžios, tokios, apie kokią ir po daugelio metų pasakojama įdėmiai besiklausantiems svečiams. Lengvai būtų galima įsivaizduoti neįtikėtiną susitikimą po tolimu, egzotišku dangumi arba žaibišką, nenumaldomą aistros plykstelėjimą, arba išskirtines aplinkybes, bet ne, nieko panašaus nebuvo. Luiza prisiminė, kad jų istorija nepasižymėjo originalumu, kurį stengtasi jai primesti, lyg joje visada viskas turėjo būti puiku, nuostabu, šlovinga, stebuklinga ir būtinai neprilygstama. Jie patys niekada nemanė, jog labai skirtųsi nuo savo susiporavusių draugų. Luiza taip ir nesuprato, kodėl jie užkėlė juos ant pjedestalo, nutvieskė ryškia šviesa. Iš tiesų ten nebuvo jų vieta.

Žinoma, Luizai ir Stivenui ta istorija buvo originali, brangi, reta. Vienintelė. Tai buvo jųdviejų istorija.

Taigi aistros plykstelėjimo nebuvo. Geismas kilo iš lėto. Kas be ko, jie pasimylėjo jau pirmąją naktį, bet abipusė

trauka atsirado per keletą savaičių. Praėję seksualinį etapą, jie turėjo nuspręsti, ar gali vienas kitam kuo nors būti. Iš tiesų viskas rutuliojosi pamažėliais, pergalė buvo pasiekta laipsniškai. Luiza matė gražius ir nevykusius Stiveno bandymus ją suvilioti: jų sunku buvo nepastebėti. Šis vyras, dabar žavintis pasitikėjimu savimi, šaltakraujiškumu, tada elgėsi kaip mažas vaikas, kaip sutrikęs paauglys, kuris vapalioja nesąmones, rausta it berniūkštis, painioja pasimatymų laiką, o paskui ištisas valandas teisinasi ir atsiprašinėja. Aišku, Luiza pripažįsta ir tai, kad turbūt ir ji atrodė negrabi, ir ji darė klaidų. Žodžiu, pradžia nebuvo sklandi.

Ir vieną dieną it žaibui tvykstelėjus jie ūmai suvokė, kas atsitiko. Tai tapo akivaizdu. Jiems neprireikė žodžių: abu ir taip suprato, kas tai. Luiza mano, kad tas aiškumas atėjo abiem iš karto, nušvito tuo pat metu. Tačiau ji nesieja jo su jokiu tiksliu faktu, su jokiu įvykiu. Nenutiko nieko, kas būtų parodę, kad reikalai staiga pakrypo lemiama linkme. Tiesiog jiedu pradėjo „gyventi drauge“ ir daugiau neketino būti skyrium.

Iš pradžių Luizai viskas buvo nuostabu. Įtempusi atmintį, ji negalėtų prisiminti nieko daugiau, tik laimę, per kraštus besiliejančią laimę, kuri ją glumino natūralumu ir paprastumu. Tarytum jos gyvenime būtų atsitikę

tai, ko visada laukė, bet savo troškimo ji niekada neišreiškė, nes buvo ne iš tų merginų, kurios numato ateitį ir labai anksti pradeda mąstyti apie palydovą. Ji nuo pat paauglystės galvojo, jog tai kada nors įvyks, bet nieko nedarė, nesistengė būti gundanti ir budri, tikėjo, kad pakanka laukti, nefantazavo ir nežinojo, į ką tai bus panašu. Žinojo tik tiek, kad po trumpų susižavėjimų, vienos nakties nuotykių, rytojaus neturinčių įsimylėjimų, keletą savaičių trunkančių istorijų, keleto mėnesių celibato ateis metas didžiajai meilei, tokiai, kuri nesibaigia, kurią nori saugoti, bijai prarasti ir stengiesi stiprinti kiekvieną akimirką. Tokia meilė, padedanti suprasti, dėl ko gyveni, jai buvo duota dvidešimt penktaisiais metais. Nei per anksti, nei per vėlai, manė Luiza, nors tokia mintis šiek tiek absurdiška. Be to, ši meilė jai buvo duota po ilgo susilaikymo, todėl teikė dar didesnį pasimėgavimą. Tereikėjo keleto mėnesių, ir Luiza jau ėmė galvoti, kad ji truks amžinai.

Jei šiandien kas nors primygtinai jos paklaustų, už ką jį mylėjo, ji atsakytų gerai nežinanti. Paskui pridurtų, jog tikriausiai už švelnumą.

Ir dar Luizai atrodė, kad būdama su Stivenu ji niekuo nerizikuoja, neturi ko bijoti, jaučiasi saugi, neprivalo savęs klausinėti, džiaugiasi visiška laisve ir neatsižada nė lašelio

nepriklausomybės. Ir drauge jie gyveno audringą, nežabotą, alinantį gyvenimą. Ji jautėsi lengvutė, vėjavaikiška. Stivenas leido jai būti tokia, kokia norėjo, ir ji jam už tai buvo dėkinga.

– Net keista, kaip viskas atrodo lengva, kai tu pasakoji.

Taip, kai prabyla Stivenas, viskas atrodo paprasta kaip dukart du. Luiza visada stebėdavosi jo neregėtu sugebėjimu įveikti kliūtis arba jų nepaisyti, nesureikšminti net kebliausių padėčių, apsimesti, jog nieko neatsitiko, gyventi tik šia akimirka. Stiveną gali apimti didžiausia amnezija, jis gali elgtis taip, lyg neturėtų atminties, lyg niekas nebūtų svarbu ir viskas būtų įmanoma. Jo darbe tikriausiai pravartu būti be skrupulų, be dvasios, be užtvarų, drąsiai žengti pirmyn ir tempti paskui save kitus, bet kurgi jo atsakomybė ir kaip jis suderina tokį elgesį su aiškiu protu, kurio reikalauja jo pareigos? Taip, tas jo mokėjimas atgalia ranka nubraukti visus kliuvinius, problemas spręsti šypsena, sąmoju tikrai pritrenkia. Luiza sutinka, gera, malonu leistis nešamam srovės, manyti, jog niekas nesvarbu. Kad ir kaip keista, jųdviejų poroje vadžias laikė būtent ji, būtent ji neleido arkliams nertėti, stotis piestu. Ji turėjo ant pečių galvą, žinojo daiktų vertę, grąžindavo juodu į tikrovę, kai per daug nuo jos nuklysdavo. Stivenas puikiai susitvarkė ir jai užkrovė tą

nedėkingą kalinių prižiūrėtojos, džiaugsmo slopintojos vaidmenį. Taip jis galėjo niekuo nesirūpinti. Luiza ilgai manė vaduojanti Stiveną nuo gniuždančio svorio, kuriuo jį prislėgė lemtis.

Dabar Luiza nori duoti jam suprasti, kad daugiau nesiims šitos užduoties, kad atsikratė jos visiems laikams ir nė neketina užsikrauti vėl. Todėl žodžius apie dešimt metų ir apie penkerius metus, apie tai, kas svarbu ir kas ne, jis gali pasilikti sau. Luizą erzina jo žvilgsnis, tarytum sakantis, kad galvodamas apie ją jis pralinksmėja, o ji žiūri į jį su liūdesiu ir nepasitikėjimu. Ji pažįsta Stiveną: jis ir vėl stengiasi pasičiupti gražų vaidmenį. Nori įteigti mintį, neva jo ketinimai nekalti ir dori, o joje, be abejonės, kirba apmaudas ir kaltinimai.

Be to, Luiza brangiai sumokėjo sužinojusi, kad po legendiniu Stiveno Taunsendo nerūpestingumu gali slypėti didžiausia niekšybė, bjauriausias melas. Ji patyrė, jog neatsakingi žmonės begėdiškai žaidžia su tiesa, žaidžia kaip tik todėl, kad nejaučia asmeninės atsakomybės, kad ją užmiršo, arba todėl, kad jiems taip patogu. Ji nėra įsitikinusi tik dėl vieno dalyko: ar tokie žmonės supranta darą blogai, ar suvokia, kad kai kurie jų veiksmai nedovanotini. Ji nežino, ar jų blogumas nekaltas.

Štai kad ir šiandien, kas gali Luizai įrodyti, jog jai nespendžiami spąstai? Kaip ji gali tikėti Stiveno poelgio nuoširdumu, jo žodžių nekaltumu, jo ketinimų dorumu? Ko jis siekia atvažiuodamas čia? Kol neturi atsakymo į šiuos klausimus, Luiza nusprendžia būti atsargi. Ir taip jau ėmė busti senos nuoskaudos.

Kam reikia draskyti žaizdas? Štai ko savęs klausia Stivenas, nes tai vienintelis dalykas, kurio verta klausti, mano jis. Kam gromuliuoti kankinančias mintis apie išsiskyrimą, jei galima prisiminti tik gražias jųdviejų draugystės akimirkas? Taip, žinoma, jis viską supaprastina, išbrauko, išmėto, bet argi paprasti dalykai ne geresni už sudėtingus? Argi ne geriau slėpti praeities kančias, užuot jas demonstravus kaip liguistą trofėjų, juokingą kryžių? Negana to: tas kančias reikia numaldyti, pakilti virš jų, nes tai patikimiausias būdas jas nugalėti. Jis taip ir daro. Taip daro visada, visuose asmeninio gyvenimo reikaluose. Jis nieko nekartoja, nieko nemini. Toliau eina savo keliu. Imasi ko nors kito. Kai lieki gyvas po nelaimingo atsitikimo, reikia greičiau nustoti apie jį galvojus. Luiza mano, kad po nelaimingo atsitikimo galima likti gyvam, bet žalos neišvengsi. Tuo jiedu ir skiriasi.

Karteris pareiškia, kad jau vėlu ir jis trauksiąs namo. Jis tai pareiškia ceremoningai, tartum kreipdamasis į minią,

tartum visi gaudyte gaudytų kiekvieną jo žodį ir lauktų pažadėtos pranašystės. Be abejonės, jis nori priminti apie savo egzistavimą. Be to, saldžiarūgštės gražbylystės jam ne prie širdies ir jis ne taip jau baisiai trokšta dalyvauti susitikime, kuris jam nėmaž nerūpi. Jis taktiškas žmogus. Šito jį išmokė žvejyba jūroje.

Karteris sako, kad saulė gerokai smuktelėjo žemyn, jau palietė horizontą, baisu, kaip trumpėja dienos. Tiems, kurie galėjo užmiršti, jis primena, kad vasara gyvena paskutines dienas, tviska paskutinėmis šviesomis, kad ruduo jau nebe už kalnų. Šie jo žodžiai neturi jokios reikšmės, kaip ir tos kalbos, kurias žmonės varinėja norėdami užpildyti tylą ar prastumti laiką. Iš tiesų jo niekas ir nesiklauso, tik Luiza: jos akys staiga pritvinsta ašarų, ir ji nepajėgia jų sutramdyti.

Priėjęs pabučiuoti Luizos, Karteris pastebi jos paraudusias akis. Jis tučtuojau supranta jas pastebėjęs vienas, nes Benas kažką krapštosi už baro, – tai jo paslaptis, niekas negalėtų pasakyti, kokia iš to krapštymosi nauda, – o Stivenas atsistojęs pasuka į tualetą, kur dabar kaip tik žingsniuoja. Šis jo atsistojimas, šis judesys po tokio ilgo kiurksojimo kavinėje, šis nelauktas pasitraukimas Karteriui priminė, kad jau vėlu, kad jam jau laikas namo, į kopas, taigi jam taip pat reikia kilti ir atsisveikinti. Kadangi jis vienas pastebėjo

Luizos ašaras, pakibusias ant blakstienų akių kampučiuose, nusprendė apie tai neužsiminti. Jau sakėme, žvejo taktiškumas! Bučiuodamas moterį, jis ranka perbraukia jai per dešinį riešą. Jie abu žino, kaip baisiai gildo širdį vasaros pabaiga, abu žino, jog ši vasara Karteriui, jei nepasisaugos, gali būti paskutinė.

Kai jam žengiant pro Filisės kavinės duris klaikiai žvangteli varpelis, Luiza iš rankinės išsitraukia nosinę. Ji apsimeta norinti nusišluostyti prakaito lašus, kurie išmušė jai veidą nuo karščio, plūstelėjusio iš lauko. Drauge ji nusibraukia ir tas bjaurias, akių kampučiuose susitvenkusias ašaras, kurios jau ruošėsi nutekėti ir sugadinti makiažą.

8.

Luiza paprašo Beną įpilti jai antrą taurę martinio. Ji laukia sugrįžtančio Stiveno. Ir truputį nervinasi. Kodėl nervinasi, nenori žinoti. Luiza iš tų moterų, kurios tam tikromis aplinkybėmis verčiau nieko savęs neklausinėja, nes klausimai kartais būna kankinantys. Ji iš tų moterų, kurioms ramybė nėra įgimta ir kurios turi dėti pastangas savo nervingumui įveikti. Jeigu ji rūkytų, dabar būtų pats laikas užsidegti cigaretę. Luiza beveik gailisi pernai metusi. Be to, jai dingojasi, kad Benas žiūri į ją tokiu žvilgsniu, kokiu žiūri žmonės, besiruošiantys pasiūlyti jums ko nors stiprinančio, ir statydamas priešais ją martinio taurę drauge išties pakelį marlboro. Bet, žinoma, jis to nepadaro. Tai tik jos galvoje. Luiza atsigręžia į stiklines duris ir, įsistebeilijusi į vandenyną, atgauna ramybę, kurios ieškoti prieš keletą metų atvažiavo į Kep Kodą.

Kaip tik tuo metu paskambina Normanas. Tuščioje kavinėje sučirškia Luizos telefono skambutis, tas garsas, rodos, ima daužytis į sienas, aidėdamas tokiu šaižumu, kokio ji – absurdas! – tarsi niekada nė negirdėjo. Luiza puola raustis rankinėje ir pagaliau suranda mobilųjį telefoną, kurio skystųjų kristalų ekrane matyti Normano vardo raidės. Ji atsiliepia prieš pat skambučio peradresavimą į pranešimų gaviklį. Bet nėra visiškai tikra, ar spėjo tai padaryti per numatytą keturių čirkštelėjimų tarpą, todėl keletą sykių pakartoja „alio", vis labiau keldama balsą, tarytum Normanas būtų kurčias arba ryšys tokios rūšies aparatais neišvengiamai būtų blogos kokybės. Benas girdi, kaip Luiza šaukia: tai panikos šauksmai.

– Tai aš. Turiu nedaug laiko.

Normanas teištarė keletą žodžių, bet Luiza išsyk suprato, jog tai prastai nusiteikusio žmogaus balsas, tonas skubančio vyriškio, kuris vos pradėjęs jau norėtų baigti, jame justi staigumas, reiškiantis nekantravimą, šiurkštumas, visiškai išsklaidantis intymumą. Luiza kartais taip pat griebiasi tokio tono: kai nenori kalbėti, kai atlieka savotišką lažą, kai trukdo aplinkiniai ir ji stengiasi šnekėti kuo trumpiau. Luiza pati šitai pripažįsta. Tai kodėl gi Normanas turėtų nepaklusti šiam bendram principui? Sausas

jo tonas akivaizdžiai rodo norą greičiau baigti pokalbį, kad nereikėtų aiškintis.

Normanas sako tiesiai: jis neturįs „daug laiko". Gerai pagalvojus, ar kada nors daug jo turėjo? Argi ne visada būdavo užimtas, spaudžiamas taip, kad negalėdavo skirti Luizai daugiau nei keleto valandų, kai jie susitikdavo? Argi nuolat neatsiduodavo teatrui, žmonai, vaikams, visokiems kitokiems dalykams, tik ne Luizai, kuriai niekad neatsiduodavo rimtai, iš tikrųjų? Žinoma, jai patinka tas amžinas jo judėjimas, nenustygimas vietoje, guvumas, mokėjimas žongliruoti priešokiais, priešybėmis, priešgynumais, prieštaromis, bet ją šiek tiek gąsdina tas lėkimas į tuštumą arba į save, o tai tas pats. Vos slepiamo susierzinimo persmelktame Normano balse justi ne lengvas pamišimas, kuris jai patinka, o vaikiškas nekantrumas, kuris ją vargina.

– Galiu baigti pokalbį bet kurią akimirką. Ji gretimame kambaryje.

Luiza prie to pripratusi: pokalbiai nutraukiami net netinkamiausiu metu. Vis dėlto ji ne sykį savęs klausė, ar tik tai nebus lengvabūdiškumas, kuriuo Normanas piktnaudžiauja. Ji užklupo jį pateikus panašų argumentą žurnalistui, kuriuo jis norėjo atsikratyti. Nuo tada ėmė

juo šiek tiek nepasitikėti. Normanas ne angelas. O tarpais moka būti tikras velnias. Tai jo žavesio esmė. Bet šis Normano bruožas kelia Luizai nerimą nuo pat jųdviejų istorijos pradžios.

Jai nelabai patinka, kad apie Katriną jis sako „ji“, užuot vadinęs vardu. Luiza mano, jog tai savotiška panieka, nesiskaitymas, panašus į vulgarumą, žeminamas atstumas, kurio niekuo negalima pateisinti. Nors Katrina yra varžovė, jos meilužio žmona, kalbėdama apie ją Luiza niekada nepavartotų nederamo žodžio. Ir toks „mandagumas“ atsiradęs ne dėl kokios nors kaltės, nes ji nėmaž nesijaučia kalta, o dėl įsitikinimo, kad mūšis ir be nukrypimų gali būti smarkus.

Trumpai tariant, pokalbio pradžia tokia, kokių ji nekenčia. Neįmanoma įterpti nė žodžio, ir viskas, kas buvo pasakyta ir kaip pasakyta, jai baisiai nepatinka.

– Tai ne taip lengva, pati supranti.

Luiza žavisi Normano sugebėjimu tvirtinti priešingą dalyką, negu tvirtino vakar, ir griebtis teiginių, kurių nė iš tolo nepripažino. Ji nemanė, kad bus lengva pranešti Katrinai apie jos santuokos žlugimą, bet kai apie savo būgštavimus pasakė Normanui, šis tik pasijuokė.

Normanas kaip vaikas. Be to, jis bailys. Pasirengęs netikėčiausiems posūkiams, jeigu padėčiai kontroliuoti reikia šiek tiek daugiau drąsos. Luiza myli jį ir už šitą bailumą, kuris jai kelia šypseną, teikia jam dar daugiau žavesio, rodo, kad jis pažeidžiamas, sutrikęs, o tai ją jaudina. Dažniausiai.

– Mes baisiai susikivirčijome. Nėra reikalo aprašinėti šios scenos.

Tikrai nėra reikalo. Tokia situacija jai puikiai pažįstama. Normanas norėjo pasakyti ne tai, bet Luiza jo žodžius suprato kaip tik taip. Nuo prisiminimų niekur nepabėgsi. Kada nors ji apie tai parašys pjesę, davė sau pažadą.

– Pasistengsiu tau paskambinti vėliau, kai viskas aprims.

– Ar numanai, kiek tai truks?

– Neturiu jokio supratimo, brangioji. Jei žinočiau, gali neabejoti, tau būtinai pasakyčiau.

Ar jis mėgina laimėti laiko, ar tikrai nepajėgia susidoroti su įvykiais? Luiza geranoriškai linkusi tikėti antrąja hipoteze. Juk ji, šiaip ar taip, nesistebi, kad reikalai klostosi blogai, ir neužmiršta, jog Normanas visiškai nemoka elgtis

tokiose situacijose. Ji kone susigraudina nuo minties, kad jis įsivėlė į painiavą, iš kurios nežino kaip išsikapanoti, į ginčus, kuriuose turi ką nors pasakyti. Normanas tvirtai jaučiasi tik tada, kai žarsto kitų replikas.

Jis padeda ragelį neatsisveikinęs, nepasiuntęs jai bučinio. Luiza pripratusi prie tokio šiurkštumo, tokio storžieviškumo. Žino, kad jam jau rūpi kiti dalykai. Ji nebekreipia į tai dėmesio, bet šį vakarą, pati nesuvokdama kodėl, staiga pasijunta įžeista, atstumta. Jai atrodo, jog esama aplinkybių, kai net paprasčiausias netaktas žeidžia labiau nei grynas žiaurumas.

Benas negirdėjo nė vieno Normano ištarto žodžio. Tik stebėjo tylinčią ir įdėmiai klausančią Luizą, visą susikaupusią, kartkartėmis atsidūstančią, pakėlusią akis į dangų ir laisvąja ranka nervingai tapšnojančią per barą. Jis įsiminė tik klausimą: „Ar numanai, kiek tai truks?“ – frazę, mestą atsainiai, tačiau neslepiančią didžiulio jaudulio, ir suprato, kad Luiza ir vėl pasmerkta būti laukiančia moterim. Ši mintis Beną be galo nuliūdina. Jam daug labiau patinka, kai ji būna stipri, nepriklausoma, ryžtinga. Jis kone pasipiktina matydamas ją tokią – lyg sugautą, sutramdytą, paklusnią. Staiga jis suvokia, kodėl Normaną vertina ne per geriausiai: Normanas daro Luizą tokia moterim, kokia ji neturėtų būti.

Benas norėtų paguosti Luizą ir numaldyti širdgėlą, kuri ją neišvengiamai prislėgs. Norėtų padaryti neįmanomą dalyką: apkabinti ją ir nieko nesakyti, nes jis ne toks žmogus, kuris patarinėtų ar juo labiau mokytų, tik norėtų būti čia, šalia jos, truputį arčiau nei paprastai. Tačiau Beną sulaiko nevienoda jų socialinė padėtis, nuo pat pirmos dienos juos skiriantis baras, įprotis niekada vienas kito neliesti, nekalbėti apie tai, kas svarbu, neperžengti lengvo švelnumo ribos, paprasčiausias įsitikinimas, kad galop jie be nuostolių įveiks pasiųstus išbandymus ir... netikėtas Stiveno sugrįžimas.

Ir tikrai prie jų jau žengia Stivenas, puikus, nepriekaištingas, šaunus vyriškis. Jis atrodo ramus, pašaipus – toks, kuriam neatsispirsi. Eina lėtai, užsimiršęs, lyg būtų apniktas nežinia kokių minčių. Net jo žingsnių kaukšėjimas į grindis turi kažką juslinga. Stivenas pasižymi tuo natūraliu grakštumu, kurį kartais išduoda gestas ar intonacija. Turi neblėstančio žavesio, būdingo žmonėms, nežinantiems, kad yra stebimi, neatidiems, išsiblaškiusiems. Vis dėlto, priėjęs prie pat Luizos, jis galop atkreipia dėmesį į jos persimainiusį veidą, bet nieko nesako. Stivenas ne toks žmogus, kad leptelėtų tai, kas ją supykdytų.

– Nusiprausiau veidą šaltu vandeniu. Neįsivaizduojate, koks tai malonumas. Šitas karštis mus pribaigs.

Benas visiems, kas tik nori klausytis, kartoja, kad Filisės kavinės ventiliatoriai niekam tikę, jie tik judina karštą orą ir dar labiau didina tą prakeiktą šutrą. Kai kuriomis dienos valandomis temperatūra pakyla kaip tropiniuose kraštuose. Klientai dėl to taip pat skundžiasi. Bet Filisė atkakliai priešinasi ir nesutinka įrengti kondicionieriaus. Teigia, esą jis nešiojąs mikrobus, „virusus“, kaip ji sako, sargdinąs žmones, o karštis ir šaltis kenkiąs sveikatai. Tiesa, žinoma, tokia, kad ji nenori išleisti nė dolerio. Benas tikrai labai kantrus, jei sutinka dirbti tokiomis sąlygomis ir visą vasarą klausytis lankytojų niurnėjimo. Artinantis rudeniui, jam beveik palengvėja. Tačiau širdies gilumoje, nors to niekada neprisipažintų, jis yra įsitikinęs, kad negalėtų dirbti niekur kitur, tik šitoje pirtyje.

9.

– Manai, aš klystu, stengdamasis viską supaprastinti?

Stivenas grįžta prie jų pokalbio ten, kur buvo sustojęs, prie šio klausimo, prie šio primygtinio troškimo įrodyti, kodėl amnezija ir amnestija geriau nei komplikacijos, painiava, kančios. Prausdamasis veidą, jis apie tai pagalvojo, bet nesuprato, kad Luiza nebyliai jam priekaištauja dėl per lengvai užtušuojamų keblių dalykų, dėl nesivaržymo, tarsi tai būtų įžeidimas praeičiai. O ką ji siūlanti? Nesibaigiančius kaltinimus, skausmingus pasiaiškinimus? Jis iš principo manąs, kad atleisti įmanoma ir kad pačių surengtas užtemimas dažnai duoda daugiau naudos nei tušti pokalbiai. Galų gale jis pragmatiškas žmogus. Domisi tuo, kas įvyks ar kas gali įvykti, o ne tuo, kas įvyko. Ir tiki, kad nostalgija – tai ne kas kita, kaip liūdesys.

– Aš nesmerkiu paprastinimo. Bet visada šiek tiek nepasitikiu apytikriais vertinimais ir užmaršumu. Jie labai jau panašūs į melą. O melas man kelia siaubą. Tu žinai, kad niekas manęs nežeidžia labiau už melą.

Melas: žodis jau ištartas. Jis reiškia sąskaitų suvedinėjimą, kurio Stivenas bijojo, bet vis dėlto buvo jam pasiruošęs. Iš katekizmo jis sužinojo, kad nuodėmių atleidimą galima gauti tik išpirkus savo kaltes. Stivenas laukia, kada prapliups audra. Audros nuplauna dangų. Šitai jis sužinojo iš meteorologų.

Luizai palengvėjo, ištarus šį žodį. Melas. Ant Stiveno labiausiai ji pyksta ne todėl, kad ją paliko: šiaip ar taip, jis turėjo tokią teisę. Ne, ji pyksta už tai, kad jai melavo, kad ją apgaudinėjo, galbūt ja manipuliavo, kad iš pradžių nuslėpė nuo jos tai, kas vyksta jo gyvenime, o paskui, kai atėjo prisipažinimų metas, sąmoningai viską sumenkino, nuoširdžiai gynėsi, nors jo nenuoširdumas buvo akivaizdus, pasižadėjo baigti netvarką, kurią pats sukėlė, pagaliau leido jai puoselėti viltis, kurių niekada nesukonkretino. Žinoma, staigus išsiskyrimas, kurio nepamatė artėjant, būtų ją baisiai skaudinęs, bet mažiau, daug mažiau negu ta klaiki agonija, tas kryžiaus kelias, grįstas pažeminimais.

Objektyviai kalbant, į jo dvigubą žaidimą dėmesio ji neatkreipė veikiausiai todėl, kad nesistengė nieko pamatyti. Šiokie tokie požymiai, vos pastebimi ženklai galiausiai sukėlė jai nerimą, paskatino įtarti „svetimoteriavimu“, kaip sakoma senose šeimose. Bet kai viską suprato, buvo jau per vėlu. Blogis jau buvo padarytas, reikalai per toli pažengę, grįžimas neįmanomas. Kad jų išsiskyrimas neišvengiamas, ji taip pat nesuprato. Manė galinti išgelbėti tai, kas svarbiausia. Iš pradžių mėgino pasirodyti kilni, supratinga, bet nėmaž nenuolaidi. Sutiko, jog paklydimų visada gali pasitaikyti. Be to, ji ne iš tų, kurios pasiduoda isterijoms, reiškia ultimatumus, kelia reikalavimus, maldauja ar grasina. Luiza labiau pasitiki protu negu jausmais. Meilės reikaluose, nenuginčysi, tai tragiška klaida. Pradedančiojo klaida. Išvydusi, kad kilnumas neduoda rezultatų, ji pagaliau ryžosi jį paspausti. Stivenas apsimetė į tai žiūrįs rimtai. Bet iš esmės niekada neatsisakė alternatyvos. Jis pažadėjo jai užbaigti tokią padėtį, bet nieko nedarė, tik tempė laiką, kad tada, kai jau nebegalės trauktis, pasirinktų gerą partiją. Luiza nebuvo gera partija. Štai kodėl ji žino, kas yra melas. Taip, ji bijo dalykų, pateiktų per daug paprastai. Visą jos gyvenimą prarijo gudriai pučiama migla.

Kaip tik ta migla ir sutrukdė jai pasiruošti būti paliktai, jei tokiam įvykiui galima pasiruošti. Luiza nė akimirką

neįsivaizdavo, kad jųdviejų ryšys galėtų baigtis. Ji buvo beprotiškai patikli, kokios nebūna net didžiausios naivuolės. Ji buvo tikra, ir to tikrumo niekas niekada nebūtų pajėgęs išklibinti. Buvo tokia laiminga, kad niekuo neabejojo. Stivenas jos ir nežadino iš tos savotiškos palaimos, beje, gana nesuprantamos tokio blaivaus proto būtybei. Todėl žinia apie išsiskyrimą užklupo ją kaip botago kirtis, užklupo stovinčią. Ir akimirksniu partrenkė ant žemės. Ta žinia ją sugniuždė. Ji tiesiog užmiršo gintis. Kaip ir daugelis žmonių, patyrusių dideles nelaimes, Luiza jau niekada visiškai neatsigaus.

Vienintelis dalykas, kurio Stivenas jai nepašykštėjo išvykdamas, tai laikas. Davė nesibaigiančius metus mąstyti ir permąstyti jųdviejų išsiskyrimą, įvykių seką, pražūties eigą. Dar ilgai ji nieko daugiau ir neveikė, tik varstė prisiminimus apie sunkiausias valandas. Kaip mokslo tyrinėtojai, ji stengėsi suprasti. Nuspalvinti baltas dėmes, užpildyti tuščius langelius, rasti trūkstamas grandis.

Metams bėgant, Luiza įsitikino, kad Stivenas tada pasirinko ne tik moterį. Ji pažinojo Reičelę, suprato priežastis, dėl kurių ji galėjo būti pasirinkta, bet skirtumas tarp jų buvo ne toks jau didelis, atstumas ne toks akivaizdus. Niekas neatrodė aiškiai apčiuopiama. Gerai pagalvojus, Reičelė buvo pranašesnė tik tam tikru naujumu,

beje, labai santykiniu, turint galvoje, kad juodu su Stivenu bendravo nuo pat Harvardo laikų. Vyrai, anot šnekų, dažnai įsigeidžia šviežienos, neištirtų teritorijų. Bet, Luizos manymu, iš tiesų jis pasirinko ne moterį, o gyvenimą. Gal kiek pompastiškai pasakyta norint pabrėžti, kad abi moterys, kurių žavesys, apskritai paėmus, buvo labai panašus, siūlė anaiptol nevienodas perspektyvas. „Norint gyventi paprastai, – mat Stivenas dievina paprastumą, – verčiau reikėjo rinktis turtingą paveldėtoją, negu teatralę, kurios ateitis neužtikrinta, verčiau tikrą kopiją, negu tokią nepanašią pusę, verčiau saugumą, negu savotišką kraštutinumą, verčiau tėvų pasididžiavimą, negu rūstybę." Kad atsižadėtum jaunystės, jos vilčių, principų, įkarščio, pakanka plunksnos brūkštelėjimo, pavyzdžiui, tokio, kuris suskrebinamas po vedybine sutartimi.

– Ar mano paprastumas tau tinka?

– Tai ne paprastumas, Luiza, o perdėtas supaprastinimas.

– Kai nori žūtbūt išgirsti pasiaiškinimą, eini tiesiausiu keliu.

Benui nepatinka, kai pokalbiai pakrypsta tokia linkme. Jam nepatinka, kai žmonės svaidosi priekaištais, griežia dantimis, kai viską užlieja tulžis, tvyro įtampa. Žinoma, jis

nestoja Stiveno pusėn, nes visiems laikams stojo Luizos pusėn, kad ir ką ji darytų. Tačiau jis nesupranta, kokia nauda minėti praeitį, jeigu prieš akis iškyla tik tai, kas gildo širdį. Ir dar jis mano, kad senaties terminą taikyti galima, net pageidautina, kad kiekvienas gedulas kada nors baigiasi. Jei pradėtų kalbėti apie ką kita, šypsena vėl nušviestų Luizos veidą. O dabar ji tik skaudina save ir jam dėl to apmaudu. Benui knieti pasakyti jai, kad suvedinėdama sąskaitas nepatirs jokio pasitenkinimo, kad niekas negydo žaizdų jas draskydamas. Jis žino tai, ką žino tokie paprasti žmonės kaip jis, nestudijavę, nebaigę mokslų. Benas paklausia Luizos, ar ji nenorėtų dar vienos taurės martinio.

Atsigręžusi ji pažvelgia į jį nuovargio kupinomis akimis, ir šis vienintelis judesys žaibiškai nukelia Beną į praėjusius metus, į kančios, sielvarto metus. Jis buvo beveik užmiršęs tuos rūškanus laikus, kai ji atrodė tokia nusiminusi, kad net gaila buvo žiūrėti, kai retai teišspausdavo kokį žodį, sėdėdavo sustingusi, kai Filisės kavinė tapo paskutine vieta, kur ji dar galėdavo tverti, tarsi vandenynas būtų buvęs per daug gražus, o namuose būtų knibždėję per daug prisiminimų. Jos elgesys, kaip ir dabar, buvo panašus į moterų, bepriprantančių prie alkoholio, tokia pati kūno poza, – alkūnė atremta į barą, kumštis priglaustas prie skruosto, galva nuleista, – poza,

bylojanti, jog žmogus atbukęs, išsiblaškęs, praradęs savikontrolę. Jau tada ji spoksodavo tokiu pat tuščiu žvilgsniu, nesugebėdavo palaikyti pokalbio, sukaupti dėmesio. Rašė niūrias pjeses, kurių pabaigoje veikėjai mirdavo sutraiškyti likimo, nepajėgę jo permaldauti. Ji leisdavosi vedama savo plunksnos, lyg iš tikrųjų niekas nebūtų priklausę nuo jos. Prasigėrusi moteris – baisi gėda, daug didesnė negu prasigėręs vyras. Ją visi smerkia, į ją krypsta visų žvilgsniai, lydi pasibjaurėjimo grimasos. Vyrui už tai dažniausiai atleidžiama, nors ir be reikalo, arba tiesiog priprantama. Moteris neturi teisės į jokį gailestingumą. Luizos gyvenime buvo toks metas, kai Benas tapo jai paskutiniu ramsčiu.

– Tokia aš panaši į Karoliną, ar ne, Benai?

Gal todėl, kad per kažkokį stebuklą jiems dažnai pasitaiko tą pačią minutę pagalvoti apie tą patį dalyką, ir dar, be abejonės, todėl, kad pastebėjo Beno sumišimą, Luiza išdrįsta priminti tai, nuo ko jį sukausto siaubas. Luiza žino, jog tik jis vienas suvokė jos žodžių prasmę. Ir ūmai jam prieš akis iškilo sunykęs Karolinos veidas, didelės liūdnos akys, įdubę skruostai, pageltusi oda. Benas iš tiesų it žaibui tvykstelėjus išvysta sukritusius Luizos sesers bruožus, išsekusį kūną, koks buvo paskutinėmis savaitėmis. Išgirsta jos prigesusį balsą, pačioje

pabaigoje virtusį atodūsiais, gargaliavimu. Prisimena paliegėlę. Alkoholis kartais neįsivaizduojamai sunioko-ja žmogų.

Tapyba neišgelbėjo Karolinos nuo jos demonų. Tremtis į Mandevilio miestelį, esantį ant Ponšartreno ežero kranto Naujojo Orleano šiaurėje, nepadėjo jai išbristi iš klampy-nės. Dienos, kurias ji praleido neveikdama nieko daugiau, tik stebėdama saulės atšvaitus ant lygaus kaip stiklas ežero paviršiaus, tapydama drobes, kurios tuoj pat būdavo sunai-kinamos, stumdama laiką su tokiais pat nešnekiais žmo-nėmis, nutarusiais gyventi atokiai nuo civilizacijos, ne tik nesustabdė jos nuopuolio, bet jį dar pagreitino. Kai Karolina pagaliau sugrįžo į Kep Kodą, buvo jau per vėlu. Jai liko tik iš lėto merdėti. Yra moterų, kurios, praradusios savo vyrus, praranda ir save.

– Girdėjau, kas nutiko tavo seseriai. Norėjau tau pa-skambinti, bet tai, žinoma, buvo ne taip paprasta. Aš labai mėgau Karoliną.

Stivenas, kuriam Luizos pastaba neprasprūdo pro ausis, mano turįs kažką pasakyti. Jis niekada nemokėjo rodyti jausmų, emocijų. Nežino, kaip paguosti nelaimės ištiktą žmogų. Supranta, kad jis nevėkšla, kad reikėtų su-rasti žodžių, bet tai stipriau už jį: jis būna visiškas bejėgis

ir beginklis, kai susiduria su mirtimi, su gedulu. Luiza ant jo nepyksta už tokį santūrumą, kurį būtų galima palaikyti nejautrumu, šaltumu. Ji žino, kaip jam būna nejauku tokiomis aplinkybėmis. Nė akimirkos neabejoja, kad jo liūdesys nuoširdus ir kad jis mylėjo jos mirusią seserį. Teisybė, ji būtų norėjusi, kad jis pasirodytų laidotuvėse, bet net ir už tai jo nesmerkia. Spėja, kad jis tikrai sielvartavo ir tą sunkią valandą mintimis buvo su jomis. Luiza galbūt naiviai tiki, jog gyvųjų jausmai netekus brangaus žmogaus visada būna tyri.

Stivenas iškart pajuto Karolinai simpatiją. Beje, jeigu mėgai Luizą, negalėjai nemėgti Karolinos, ir atvirkščiai. Seserys Kuper buvo beveik neišskiriamos. Tarp jų buvo tik vienerių metų skirtumas. Luiza jaunesnė. O šiaip, tokia pati pašėlusi energija, toks pat gyvenimo apetitas, tokia pati panieka tam, kas gali nutikti. Šitai joms suteikė labai laisvas auklėjimas. Tėvai jas tik mokė būti savimi, elgtis savarankiškai, atkakliai eiti pasirinktu keliu. Abi seserys pasirinko meno disciplinas: viena teatrą, kita tapybą. Jos suprato, kad bus sunku, kad jų laukia neužtikrinta ateitis, galbūt nepritekliai, bet tai jų neatbaidė. Apskritai, būdamos labai jaunos, jos jau galėjo pasakyti, ko nori, ir metams bėgant, nepaisydamos kliūčių, pinigų stygiaus, pagundos viską mesti, galop tai pasiekė. Luiza šiandien žinoma rašytoja. Karolinos paveikslai ją pergyveno ir

tapo kolekcininkų pasididžiavimu. Tačiau Luiza nepajėgia atsikratyti minties, kad nei viena, nei kita nemokėjo išsaugoti laimės. Kada gi jos suklydo?

Stivenui iš pat pradžių padarė įspūdį dviejų jaunų moterų valia ir stropumas, nė kiek nekenkiantys jų nerūpestingumui ir teikiantys dar daugiau žavesio jų vėjavaikiškumui. Seserys buvo ryžtingos ir linksmos, nepaklusnios ir lengvos. Jos traukė paskui save visus, kurie tik norėjo sekti. Stivenas buvo iš tų, kuriuos toks noras pagavo. Vieną seserį jis įsimylėjo, su kita susidraugavo. Jie buvo laimingi. Jis tuo įsitikinęs. O kas iš tų laikų liko šiandien? Stivenas su Luiza išsiskyrę, Karolina mirusi. Per daug nerimo, per daug liūdesio, per daug alkoholio. Arba kai ko trūko. Trūko apkabinančių, palaikančių, vedančių rankų. Trūko nuoširdžių žvilgsnių, tų, regis, niekuo neišsiskiriančių valandėlių, kurios ir yra tikrasis gyvenimas. Stivenui kelia siaubą bėgantis laikas, atimantis viską, ką buvo davęs.

Iš kavinės, kurios du langai atidaryti, rodos, girdėti vandenyno šniokštimas, į uolas besitrankančių bangų gaudesys, vandens smūgiai į granitą. Tolumoje it kokia grėsmė žėri raudona saulė, nusiritusi žemyn ir tarsi iš lėto sakanti „sudie“. Atsirėmę į baltą užtvarą palei kelią į Filisės kavinę, vyras ir moteris stebi besibaigiančią dieną. Gal jie nori ją sulaikyti? Benas blizgina barą.

10.

Luizos telefonas vėl suskamba. Miniatiūriniame ekrane vėl pasirodo tos pačios raidės. Skambina Normanas. Normanas ją kviečia. Ji griebia mobilųjį telefoną kaip gelbėjimosi ratą, atsiprašydama kažką suvapa Stivenui su Benu ir, nerangiai nučiobrinusi prie kavinės durų, viena ranka jas atidaro, o kita nuspaudžia mygtuką, kuris ją lyg per stebuklą sujungia su mylimu žmogumi. Luizą tebežavi ši technologija, panaikinanti atstumus ir perduodanti balsą be jokių laidų. Tam tikra prasme Luiza labai žemiška. Ji vis dar stebisi tuo, ką jai atnešа oras.

– Kur tu esi? Girdžiu lyg ir vėjo švilpimą.

– Išėjau iš kavinės pasikalbėti su tavimi. Nenorėjau, kad kas nors klausytųsi mūsų pokalbio.

Luiza tikrai nenori, kad Stivenas suprastų, ką jai pasakys Normanas. Dar visai neseniai, iš pat pradžių, jai, žinoma, gal būtų atrodę smagu, jei Normanas su Stivenu būtų susitikę, akis į akį susidūrę Filisės kavinėje. Ji būtų juos pristačiusi vieną kitam. Būtų pasijuokusi iš tokio sutapimo, iš tokio pasimatymo. Tikriausiai Normaną Stivenui būtų parodžiusi net su pasididžiavimu, kaip rodomas trofėjus, – tegul buvęs meilužis pamato, kad jai pavyko pradėti gyvenimą iš naujo. Stivenui būtų neabejotinai kritęs į akis nepaprastas Normano grožis, laikysena ir tas aistringumas, kurį jis nešiojasi kaip pasą. Jis gal būtų pajutęs savotišką pavydą. Suprantama, nesistebėtų, kad Luiza jį pakeitė kitu. Bet Stivenas yra iš tų vyrų, kurie paslapčia viliasi, jog jų paliktos moterys puls ant kaklo pirmam pasitaikiusiam arba susiras prastesnį. Tai net ne tuštybė. Tiesiog Stivenas mano, kad jis buvo Luizos gyvenimo vyriškis, ir todėl niekas jam neprilygs.

Dabar Luiza beveik nerimauja dėl galimo Stiveno ir Normano susitikimo. Jei ji išgirs: „Aš jau kelyje, tuoj atvažiuosiu", – susitikimas bus neišvengiamas. Tačiau širdies gilumoje kažkas jai kužda, kad Normanas ruošiasi ištarti ne tokius žodžius. Kažkas kieta, skausminga, kaip cista. Kažkas, daužantis jai į pilvo sieneles. Lyg rengtųsi pagimdyti pabaisą.

– Nežinau, nuo ko pradėti.

Išgirdusi šį vienintelį sakinį, Luiza sustingsta iš klaikios baimės. Logiškai mąstant, Normanas teturėjo pasakyti: „Na štai, atlikta. Aš su ja išsiskyriau“. Šituos dalykus pasakyti visai paprasta, – toks paprastumas sutinkamas tik Biblijoje, – jiems nereikia jokių išvedžiojimų. Be to, kai norima pranešti geras žinias, netempiamas laikas, einama tiesiai prie tikslo. Ji net negali tikėtis, kad Normanas bando jos kantrybę, groja nervais, kaip kartais tėvai elgiasi su vaikais arba vaikai tarpusavyje, kai ką nors slepia, paskui atskleidžia savo paslaptis. Tai būtų per daug žiaurus žaidimas, šiuo atveju nesuvokiamai žiaurus. Ne, iš šio vieno sakinio ji privalo nuspręsti, ar tai labai bloga žinia, ar tik šiaip nusivylimas, ar bjauri akimirka. Šiuo metu ji jau turėtų mėgautis pergale, sveikinti Normaną už drąsą, sakyti paguodos žodžius, kurių jam reikėtų po tokio žygdarbio. Bet kur tau. Tik pamanykit: Normanas nežino, nuo ko pradėti!

– Gal nuo pradžios?

Vis ta pati ironija, kuri ją gelbsti. Vis tas pats pomėgis svaidyti replikas. Bet ironija labai karti, o replika labai banali. Luiza sutrikusi, ji nežino, ką sakyti, kaip elgtis. Pavydi tiems, kurie pasiruošia net didžiausioms katastrofoms,

kurie iš pažiūros lieka ramūs net pakliuvę į oro duobes, be baimės žvelgia į prarajas, atsiveriančias jiems po kojų, ir į audras, kurios juos užklups. Luiza ne iš tokių žmonių. Iš esmės, savo žodyne ji teturi keletą žodžių, apgailėtinų žodžių, ir intonaciją, rodančią ir nusiminimą, ir susierzinimą, kuriais persunktas pralaimėjimas.

– Tu atspėjai, viskas klostėsi blogai. Tiesą sakant, jau prasidėjo blogai. Tai ir mano kaltė: nevykusiai tvarkiau šį reikalą.

Prisiimti atsakomybę už nesėkmę – tai patikimiausia priemonė, kad jums už ją nebus priekaištaujama, nebus drįstama priekaištauti. Žmogus nori sukelti užuojautą, simpatiją. Tikisi atleidimo. Mėgina sumažinti pyktį, kuris galėtų prasiveržti, stengiasi nukreipti nuo savęs žaibus. Kaltės prisipažinimas – puikus žaibolaidis: visi vaikai jums tai patvirtins. Luizą tokie dalykai erzina, nes jai pažįstamas šis mechanizmas, ir jeigu Normanas juo naudojasi, vadinasi, laiko ją kvaile. Jai visada labiau patinka, kai žmonės lošdami stato už jos protą: Luiza nekukliai mano, kad tada jie laimi daugiau.

– Aš buvau žiaurus. Norėjau viską pasakyti iš karto. Be abejonės, man pritrūko jautrumo.

Net aklas pastebėtų, kad žiaurumas Normanui nebūdingas. Jis dažniausiai būna švelnus, kartais isteriškas, bet niekada nebūna piktas. Piktumas jam tikrai svetimas. Net kai jis pamėgina būti kandus, tai skamba nenatūraliai. Retai pratrūkstantis jo agresyvumas sukelia veikiau juoką, negu baimę. Tai, ką jis laiko klasta, kartais tebūna vylius. Luiza numano, kaip jam turėjo būti sunku, koks jis turėjo būti suglumęs. Nenuostabu, kad prašovė pro šalį. Ginklus jis turbūt sudėjo labai greitai. Jai tai atrodytų žavinga, jei čia būtų sprendžiamas ne jos likimas.

– Iš pradžių Katrina tiesiog nustėro, nerandu kito žodžio.

O ko jis laukė? Kad ji pasakytų šitai numaniusi? Suprantama, ji buvo nustebusi, šokiruota, pritrenkta, apstulbusi. Žinoma, ši naujiena ją pribloškė. Jokia žmona nesitiki, kad vyras prisipažins ją apgaudinėjąs ir ketinąs palikti. Kartais Luizai maga skelti Normanui antausį: kai kada jam užeina tokie kvailumo priepuoliai, kad tik smurtas gali nuo jų pagydyti.

– Ji atsistojo piestu.

Luizai rėžia ausį šis posakis: atsistoti piestu. Ji jo nekenčia, jis vartojamas tik kalbant apie gyvulius. Jei Normanui

taip patinka paveikslas, apibūdinamas šiais žodžiais, verčiau jau sakytų „pasiuto“. Luiza beveik palaiko Katrinos užsispyrimą, jos nenorą pripažinti informaciją, kuri jai buvo pateikta. Apskritai, jai atrodo normalu, kad apgauta moteris pasišiaušia, sukyla, pradeda maištauti. Pasyvumas tokiomis aplinkybėmis jai atrodytų smerktinas, nepakenčiamas. Trumpai tariant, nesuprantamas. Katrina elgėsi teisingai, gindama savo valdas, mėgindama pasipriešinti mergišiaus vyro ketinimams, kovodama prieš savotišką neteisybę, kuri jai buvo primesta. Luiza prisimena, kad, atsidūrusi tokioje pačioje padėtyje, to nedarė, ir smarkiai klydo. Tada ji nesipriešino, nesigynė ir buvo palikta be gyvybės ženklų.

– Vienu tarpu ji ėmė verkti.

Taip, moterys verkia. Vyrai kartais taip pat, bet vis dėlto retai. Žmonės verkia, kai būna sužeisti, kai jiems skauda, Normanai. Tai sena kaip pasaulis istorija. Ašaros nuo amžių yra ryšys tarp kartų. Tai kažkas perduodama, gal net geriau negu žodžiai. Ašaros – tai kalba. Be to, jos visus žmones daro panašius, nes liūdesio veidai vienodi. Ašaros žmones suartina, sujungia tam tikros brolybės saitais. Prie verkiančio žmogaus einama taip, kaip neinama prie jokio kito. Ašaros labiausiai padeda prisikasti prie žmogiškosios teisybės. Katrina niekuo nesiskiria nuo visų kitų.

– Tada aš jau nebesumojau, ko griebtis.

Luiza yra patyrusi tokį bejėgiškumą. Nuleidusi rankas prieš sunkumus, atsižadėjusi kovos, kai ji pasidarydavo per sunki. Yra jautusi norą neiti prieš nustatytą tvarką, viską mesti, atsidūrus ties lemiamu posūkiu. Tiesiog neįsivaizduojama, kaip patogu nieko neveikti, koks galingas ramybės pomėgis, troškimas nedrumsti įpročių. Tvirčiausios poros laikosi ant šitų pamatų. Ir ant jokių kitų.

– Turėtum suprasti, koks baisus tai buvo išbandymas, taip pat ir man.

Luiza nieko neatsako. Beje, nuo tada, kai Normanas paskambino, ji neištarė nė žodžio. Ji žino, ką jis praneš. Tegul neprašo „suprasti". Ji jau suprato. Suprato išgirdusi pirmuosius žodžius. Be to, jai pažįstama istorija, kurią pasakoja Normanas. Ji galėtų papasakoti tokią pat. Pakaktų pakeisti datas ir veikėjų vardus. Luiza pamena apie tai net parašiusi keletą scenų teatrui. O taip, ji „supranta".

– Aš labai prislėgtas.

Nedaug trūksta, kad ji pradėtų jo gailėtis, bet staiga praranda norą leistis į tokius dalykus. Gal tai ir kvaila, tačiau Luiza mano, kad jei šioje istorijoje reikia ko nors

gailėtis, tai veikiau jos, bet ji būtų nieko prieš, jei kas nors jai įrodytų, jog klysta. Tačiau ji nieko nesakys: Normanas, pritvinkęs egoizmo, jos nesiklausytų. Ji nesakys nieko, nes pirmą kartą tylėjo prieš penkerius metus, o jei jau tyli vieną sykį, tai tylėsi per amžius, net jei ranką prie širdies pridėjęs pasižadėsi kitąkart kalbėti. Žmogus tyli todėl, kad nemoka pasielgti kitaip, jis taip jau sukurtas, tokia jo lemtis, nuo kurios niekur nepabėgsi. Žmogus tyli todėl, kad neturi drąsos suklijuoti sudužusio indo šukių, todėl, kad susitaiko su pralaimėjimu ir mano, jog atkariavimas būtų laikinas ir iliuzinis. Tyli todėl, kad ašaros daug lengviau rieda tyloje.

– Noriu, kad žinotum: aš ir pats gerai nesusigaudau, ką jaučiu.

Ne, Luiza tikrai nepajėgia gailėtis Normano. Ji supranta, kokį pragarą jam teko ištverti, bet nori priminti, jog pats turėjo nuspėti, kam ryžtasi. Ji pripažįsta, jis sužeistas, bet kas gi stoja į mūšį tikėdamasis, kad nereikės išlįsti iš priedangos, nereikės rizikuoti būti pašautam, nukautam? Be to, gailėjimasis savęs – tai dar vienas smūgis. Persistengti taip pat neverta. O aktoriai kartais linkę perlenkti lazdą.

– Galop mes nutarėme, kad, be abejonės, turime duoti vienas kitam laiko.

Normanas meistriškai moka žarstyti įmantrius posakius ir atsitraukti plyname lauke, bet tokį atsitraukimą mėgina vadinti taktiniu manevru. Tas jo perėjimas prie „mes" niekada nebūna geras ženklas. Jis taip daro norėdamas nusimesti atsakomybę ar bent jau ir kitus įklampinti į savo bėdas. Be to, jam tai proga suteikti savo kalbai šiek tiek iškilmingumo, lyg šitas jo „mes" galėtų būti suprantamas kaip įvardis, kurį, kalbėdami apie save, vartoja karaliai. Ir dar, kai Normanas ką nors „nutaria", gali būti tikras, kad niekas nesutvarkyta, kad viską reikia padaryti, kad iškeltos tik problemos, bet jokia išeitis nepasiūlyta. O kai pavartoja veiksmažodį „turime", reiškia, kad jis buvo priverstas sutikti su tokiu sprendimu, privalėjo ryžtis, nematė kitokio pasirinkimo. Ir galop, sakydamas „duoti vienas kitam laiko", Normanas pirmiausia stengiasi jo laimėti pats, nes viliasi, kad tas duotas laikas lyg per kažkokį stebuklą nušvies padėtį ir nulems palankią baigtį. Visa tai kuo aiškiausiai byloja apie jo patirtą nesėkmę ir bailumą.

– Tu nieko nesakai?

Normano klausimas nuskamba kaip prašymas pasigailėti. Jis ištartas tokiu tonu, kokiu kalba vaikai, žiūrėdami maldaujamu žvilgsniu ir ranka dangstydamiesi veidą nuo skaudaus antausio. Vėjavaikis meilužis stengiasi išvengti pylos. Tam jis nesugalvojo nieko daugiau, tik kvailą

klausimą. Tačiau jis bijo be reikalo. Luiza nepakels balso, neužrėks kaip iš kantrybės išvesta pamotė. Jos taikingumas galėtų būti orumo įrodymas, bet jis tėra akivaizdžiausias ženklas, kad ji sugniuždyta.

– Spėju, šįvakar neatvažiuosi „Pas Filisę“?

Šiuos žodžius Luiza ištaria taip, lyg laužtųsi pro atviras duris, lyg jųdviejų žlugimą pirštu prikišamai rodytų ir jam, ir sau. Nori būti absoliučiai tikra, kad daugiau iš jo neturi ko laukti, daugiau išvis neturi ko laukti. Kad dabar ji viena, vienut vienutėlė. Kad tai ji ta moteris, su mobiliuoju telefonu rankoje stovinti prie ištuštėjusios kavinės durų priešais vandenyną, ir jai nelieka nieko daugiau, tik baigti pokalbį ir šokti nuo aukštos uolos, kaip kai kurie žmonės padaro kiekvieną vasarą.

– Ne.

Šįsyk Normanas atsako greitai, ryžtingai, tvirtai. Mat pagaliau gali būti tiesus. Į tokius klausimus jis žino atsakymus, todėl juos ir pateikia. Ne, šįvakar jis neatvažiuos. Net nemato reikalo aiškinti, kodėl. Jam čia viskas akivaizdu. Kaip matematinė tiesa. Normanas net nepagalvoja šituo „ne“ įžeidęs Luizą iki pat širdies gelmių. Jis mano tik tvarkąs buitines smulkmenas.

– O kitais vakarais ar atvažiuosi?

Reikia išgerti taurę ligi dugno. Reikia sužinoti viską, nepalikti nė šešėlio abejonės, išsklaidyti visus nesusipratimus, nors būtų skaudu iki išprotėjimo. Luizai reikia išgirsti, kad Normanas ją metė. Kad ji ir vėl yra ta moteris, kuri nebuvo pasirinkta.

– Dar per anksti ką nors sakyti. Ir per anksti susitikinėti. Reikia, kad viskas truputį aprimtų.

Truputį aprimtų? Ta jo ramybė panaši į tylą po mirties. Ir tie jo „per anksti" neturi jokios prasmės, tai tik išsisukinėjimas, traukimasis nuo kliūties, laviravimas. Nejau jis negali tiesiai pasakyti, kad jų istorijai galas, kad ji baigėsi slopstančioje vieno rugsėjo sekmadienio vakaro šviesoje, tvyrant salsvai šilumai, po šeimyninės scenos chaoso, klaikią bailumo valandėlę? Ar tokia išpažintis būtų pernelyg sunki? Vedusieji iš išskaičiavimo tikrai niekada neturėtų užmiršti to, už ką ir privalo dėkoti ne kam kitam, o išskaičiavimui.

Širdies gilumoje Luiza numanė, kad ši istorija taip baigsis. Jei prisipažintų sąžiningai, net pasakytų numaniusi tai nuo pat pirmos dienos. Po teisybei, ji nėra labai nustebusi. Tik sugniuždyta.

– Aš tau paskambinsiu kurią dieną.
– Ne.

Šįsyk „ne“ sako Luiza. Ne, Normanas jai nepaskambins. Neskambins daugiau niekada. Nėra reikalo tempti gumą.

Luiza pažvelgia į vandenyną, įtraukia didelį gurkšnį oro ir įsmeigia akis į tolumoje plaukiantį laivą. Paskui sugrįžta į gyvųjų pasaulį. Įsimylėjėliai, rymoję ant baltos medinės užtvaros priešais Filisės kavinę, dingo. Veikiausiai nuėjo namo. O gal juos prarijo šniokščiančios bangos.

11.

Peržengusi kavinės slenkstį ir sužvanginusi keistąjį varpelį, Luiza pastebi, kad abu vyrai, Stivenas ir Benas, pasuka galvas, dėdamiesi grįžtą prie savo užsiėmimų: vienas prie savo numylėtojo baro, kitas – prie savo garsiosios pramogos. Jei būtų smagiau nusiteikusi, dabar ji tikriausiai nusišypsotų. Bet Luiza šiek tiek pavargusi, šiek tiek prislėgta.

Tikriausiai jie žiūrėjo į ją, kai ji kalbėjo telefonu stovėdama ant šaligatvio, ir dabar apsimeta darą tą patį, ką darė ligi jai įžengiant į kavinę. Luizai einant artyn, Benas su Stivenu nutaiso tokią miną, lyg tik dabar būtų ją pamatę, bet ji supranta, kad jie spokso į ją tarytum laukdami atsakymo. Tarytum būtų sekę pokalbį ir dabar tikėtųsi iš jos išgirsti jei ne to pokalbio esmę, tai bent

trūkstamas smulkmenas. Ji nė nemano informuoti jų apie tai, kas nutiko, aiškiai supranta neprivalanti jiems nieko pasakoti: viena vertus, tai tik jos reikalas, o antra, žeminančios išpažintys jai ne prie širdies. Tačiau beveik prieš savo valią, nenoromis, Luiza drauge su Stivenu ir Benu išgirsta savo balsą.

– Normanas neateis.

Taip, jai tai ištrūksta netyčia. Šie žodžiai nusprūsta nuo liežuvio, lyg būtų už ją stipresni. Jie paima viršų. Neviltis kartais išsilieja per kraštus.

Tik Benas supranta Luizos ištartų žodžių prasmę. Iš jo nusiminusio veido ji atspėja, jog jis ją suprato. Barmenas iškart nuliūsta. Susinervinęs jau ruošiasi žengti prie jos, bet tuoj pat sustoja, nes žino, kad Luiza nemėgsta jausmų proveržių ir solidarumo ženklų. Bet jis norėtų kažką pasakyti, – ne ko nors paklausti, nes visus atsakymus gavo išgirdęs vieną, – tiesiog jam knieti parodyti tam tikrą „broliškumą“. Iš jo lūpų neišsiveržia joks garsas: jis nesumoja, ką tokiais atvejais derėtų sakyti, be to, prabilti jam trukdo Stiveno buvimas. Dabar prasižioti apie Normaną reikštų išduoti Luizos paslaptį, pavogti tai, kas priklauso vien jai. Dar niekada baras nebuvo taip gerai išblizgintas.

– Gal galėčiau paklausti, kas tas Normanas?

Stivenas taip pat įsijungia į žaidimą. Jis lengvai suvokė, kad prieš keletą akimirkų buvo iš jo pašalintas ir kad Luiza paminėjo asmenį, pažįstamą tik Benui ir jai. Iš Luizos žodžių jis taip pat padarė išvadą, kad jei tas Normanas „neateis“, vadinasi, visai gali būti, jog turėjo ateiti. Apie tai jis nebuvo perspėtas. Dėl to Stivenas niekam nepapriekaištauja. Bet jei jau tas vardas buvo ištartas, verčiau žinoti, kam jis priklauso: tada nereikės mirti kvailam.

Luizai beveik palengvėja, kad Stivenas to paklausė. Keistas palengvėjimas. Kažkas siūlosi nuimti nuo jos naštą, ir ji ją nusimes. Tada galbūt pasijus ne tokia sunki, ne taip traukiama prie žemės. Kalbėjimas – tai proga pakelti galvą. Luiza pamato, kad Benas šiek tiek sunerimęs stebi ją akies krašteliu. Greičiausiai svarsto, kokiais žodžiais ji gali tuos dalykus išsakyti.

– Tai vyras, su kuriuo mes dar prieš penkias minutes buvome pora.

Luizos balsas veikiau pašaipus negu nusiminęs, veikiau kandus negu nuoširdžiai liūdnas. Keista, bet jai nereikia daug pastangų kalbėti tokiu tonu. Ironija nuspalvinti

žodžiai išsprūdo tarsi savaime. Tai nereiškia, kad ji nesijaučia prislėgta, kad staiga sugebėjo virš viso to pakilti. Šis apsimestinis abejingumas anaiptol neišvaduoja jos nuo kančių. Tiesiog šitai prisipažinti nėra sunku. Po to gal ateis išganingas palengvėjimas, pamano ji.

Stivenas nustemba. Iš šio vieno sakinio jis sužino, kad Luiza su kažkuo gyveno poroje, – šitai jis galėjo nuspėti, bet vis dėlto jam buvo sunku įsivaizduoti tokį dalyką, – ir kad ta pora ką tik iširo po telefono skambučio, kuris galėjo būti visai neutralus. Jam taip pat šauna į galvą, kad, jei ne šis telefono skambutis, jis, Stivenas, būtų turėjęs susipažinti su minėtuoju Normanu. Intuicija kužda, jog jam tai nebūtų patikę. Kai kada žmonės išsiskiria pačiu laiku.

Vis dėlto jis jaučia turįs kažką pasakyti, nesmaksoti kaip koks kvailys: taip, dabar jis geriau supranta tą neužbaigtą Beno judesį, mėginimą ją paguosti. Bet Stivenas ne Benas. Jam niekas neužriša liežuvio ir net neverčia elgtis santūriai. Priešingai, jis jaučia didelę pareigą netylėti. Tačiau tomis „didelėmis pareigomis“ jis baisisi ir iš anksto žino, jog ir šį kartą jam pavyks ne geriau nei tada, kai paminėjo velionę Luizos seserį. Jam teliko keletas akimirkų, o tada reikės griebti jautį už ragų.

– Man labai gaila.

Jis juk perspėjo: nemoka elgtis kebliose padėtyse. Ar galima sugalvoti lėkštesnį, banalesnį posakį? Tiesiog juokinga. Ir dar ta iškilminga intonacija, lyg būtų reiškęs užuojautą miesčioniškoje aplinkoje... Ne, tikrai, jis nenutuokia, kada ką reikia sakyti, ir nesusigaudo, ką daryti atsidūrus tokioje padėtyje. Žinoma, jis jaučiasi nejaukiai, juoba kad Luiza žiūri į jį nusivylusi, beveik nustebusi. Jis kelia graudulį.

– Aš tikrai palaikau tave visa širdimi.

Stivenas pamėgina dar sykį, kaip daro žmonės, bandantys atsilošti ir galop netenkantys paskutinių marškinių. Šįkart jis persistengia. Nors paprastai nesišvaisto žodžiais. Jei taip bus ir toliau, ji paprašys jį liautis. Stivenas nori tikėti, kad jo netaktas – geriausias nuoširdumo laidas. Bet jis turi garbingai prisipažinti, jog apgailestauja ne dėl išsiskyrimo, apie kurį ką tik sužinojo, o dėl Luizos liūdesio ir lemties, kuri ją persekioja. Jai ėmė nesisekti su vyrais.

– Aš taip pat keletą kartų išsiskyriau. Manau, suprantu, kaip tai gali būti skausminga.

Na štai: jis neranda nieko geriau už atvirumą, norėdamas užglaistyti nemalonų įspūdį, kurį, be abejonės, padarė tos nuvalkiotos frazės. Staiga jam pasirodo, kad tikrumas ir spontaniškumas – vienintelės priemonės šiai sunkiai atmosferai išsklaidyti. Gal jau atėjo laikas išlieti širdį ir nusimesti šį akmenį, pakloti ant stalo visas kortas, kad pagaliau abu būtų lygūs, viską išsipasakoti ir pajusti palengvėjimą. Stivenas Taunsendas įteikia Luizai tokią dovaną, kokios niekada nebuvo padovanojęs.

– Negrįšiu prie mudviejų išsiskyrimo. Ir tu, ir aš puikiai žinome, kiek laiko prireikė, kol atsigavome.

Šį klausimą Stivenas paliečia pirmą sykį. Jis neįpratęs prie tokių išpažinčių, tai niekam ne paslaptis. Ir baisiai nemėgsta minėti praeitį, pasakoti apie savo graužatis. Žinoma, jis apie jas prabyla, bet tik norėdamas pasakyti šia tema nekalbėsiąs. Beje, šis paradoksas atskleidžia jį visą. Jau pats faktas, kad jis užsimena apie tai, kas nutiko, – tikras įvykis. Luiza nieko neatsako. Tik žiūri Stivenui tiesiai į akis. Jei jis pajėgs atlaikyti jos žvilgsnį, pastebės jame ir pagiežą, ir dėkingumą.

– Žinok, mano išsiskyrimas su Reičele ne tik sunkus, bet ir pošlykštis. Turbūt blogos vedybos nulemia ir blogas skyrybas.

Dabar jis pasirengęs iškloti savo istoriją. Tik dabar, kai jie iki to priėjo. Dabar, kai abu gali pasipasakoti apie savo sujauktus gyvenimus, iširusias poras, nesėkmingai perkoptą trisdešimtmetį. Jis pasirengęs papasakoti ne apie tai, kaip Reičelė įsibrovė į jųdviejų su Luiza porą, – Luiza šitai atmintinai žino, – o apie tai, kaip pasiliko jo gyvenime ir jį sugadino. Atvėsus pirmajam susižavėjimui, įkarščiui, ji tai darė pamažu, klastingai. Reičelė slinkosi ramiai, užėmė vietą ir pasistengė nebūti iš jos išmesta, ten įsitvirtino ir vieną dieną tapo tuo, kuo svajojo tapti būdama dvidešimtmetė: ponia Taunsend. Ji kantriai rezgė savo tinklą. Kai pagalvoji, puikus darbas, reikalaujantis didelių pastangų. Beveik galėtum paploti.

Netrukus po vedybų santykiai ėmė bjurti. Kerai išsisklaidė. Liko tvarkingas gyvenimas, kur kiekvienas privalėjo paisyti savo padėties. Reikėjo susirasti namą, pasirūpinti buitimi su apsilankymais pas uošvius, pievelių šienavimu, pirkiniais, savęs parodymais teatruose, pasipuikavimais oficialiose ceremonijose, apsilankymais pas kirpėją arba dantistą, be to, reikėjo kurti šeimą. Mat Reičelė labai greitai pastojo. Vyresniajam, Arturui, jau ketveri metai. Stivenas suglumo, išgirdęs apie Reičelės nėštumą. Jis dar negalvojo apie vaikus. Ši žinia jį užgriuvo kaip perkūnas iš giedro dangaus. Juoba kad jis buvo įsitikinęs, jog Reičelė ir toliau vartoja piliules. Bet ji naiviai

prisipažino nustojusi jas gerti ir nemaniusi, kad pastos. Jis ja nepatikėjo, tačiau jai to neprisipažino. Savotiškas kilnumas, pasakytų vieni. Bailumas, paprieštarautų kiti. Vis dėlto jis pareiškė, kad ta tėvystė jam šiek tiek nelaukta, jis jai gerai nepasiruošęs ir mielai truputį palauktų, kol bus visiškai pribrendęs. Reičelė šio vos pridengto reikalavimo pasidaryti abortą nenorėjo nė klausyti. Jos šeimoje abortų niekas nesidaro, visi pasikliauja Dievu. Stivenas pasijuto įkliuvęs į spąstus. Arturas gimė kitą žiemą.

Stivenas myli savo sūnų, abu sūnus. Jie išblaškė baisų nuobodulį, į kurį jį nugramzdino vedybos. Nes Reičelei jis priekaištautų kaip tik dėl to, kad ji padarė jų gyvenimą nuobodų, banalų, prėską. Daugiau jokių staigmenų, jokio skonio, vien ilga litanija, begalinis tokių pačių valandėlių kartojimasis, virtinė įpročių ir iš anksto paskirtų pasimatymų su tomis pačiomis draugų poromis, atostogavimas vis tose pačiose vietose, tų pačių kasdienių frazių linksniavimas. Šitai jam atrodė lyg stuburas be kūno. Skeletas. Sustingęs, negyvas, nepatvarus daiktas.

Vincentas gimė mažiau nei prieš metus. Baisu pasakyti, bet jų antrasis sūnus už gyvybę turi būti dėkingas tik mėginimui išgelbėti santuoką, apsaugoti ją nuo sumaišties, žlugimo. Taip, vaikas buvo it gelbėjimosi ratas, paskutinis bandymas prieš viską metant, paskutinė korta prieš

pripažįstant pralaimėjimą. Bet to neužteko. Skęsti jie ėmė gerokai anksčiau, nei buvo pradėtas kūdikis.

Stivenas myli savo sūnus, jis tai kartoja, jei Luiza juo netikėtų. Dėl to ji nėmaž neturėtų abejoti. Nesvarbu, kokiomis aplinkybėmis abu vaikai buvo pradėti. Nesvarbu, ar tai atsitiko netyčia, ar dėl blogų paskatų. Jie gimė, auga, ir jis juos myli. Stivenas mano, kad vaikai – tiksliausias ir žiauriausias bėgančio laiko matuoklis. Vaikai jį sendina.

Jis svarsto, ar dažnai juos matys po skyrybų. Žino, kad rečiau juos matydamas sens ne lėčiau. Taip pat žino, kad jam jų trūks ir, net jei bus leista laikyti juos ant rankų, sūnų veiduose matys jų motinos veidą, taigi sugrįš ir nemalonūs nenusisekusio šeimyninio gyvenimo prisiminimai. Ir dar žino, kad jie be jokių piktų užmačių nukels jį į prarastą jaunystę, į sugadintus gražiausius metus.

Luiza pagalvoja, kad ji neturi vaikų ir nepatyrė motinystės. Kai ją kas nors dėl to paklausia, ji atsako sąmoningai taip apsisprendusi. Bet, po teisybei, Luiza jau gerai nežino, ar tai jos pasirinkimas, ar tokia lemtis.

Galop Stivenas, nors jo niekas ir neklausia, ima dėstyti materialines artėjančių skyrybų smulkmenas, begėdiškas

jų advokatų derybas, klaikų dalybų smulkmeniškumą. Papasakoja apie keistą kai kurių draugais ar sąjungininkais laikytų žmonių pasikeitimą, neapykantos kupinus žvilgsnius, kuriais svaidosi buvę sutuoktiniai, sąskaitų suvedinėjimą ir niekšybes. Jam be galo sunku prisiminti, kad kitados jie mylėjo vienas kitą. Jis įsitikinęs, kad visa kaltė bus suversta jam.

– Šiaip ar taip, juk tai aš ją apgavau.

Luiza klausėsi jo kalbos netardama nė žodžio. Toks Stiveno atvirumas, panašus į apsivalymą, jai atėmė žadą. Ji išgirdo tai, ko nedrįso įsivaizduoti net svajonėse apie kerštą. O dabar mato, jog tai, ką išpranašavo, pati niekuo per daug netikėdama, išsipildė ir net gerokai pranoko jos pranašystes. Bet jai tai neteikia jokio pasitenkinimo, tikrai. Burnoje jaučia bjaurų pelenų skonį. Ji taip pat galvoja apie perniek nuėjusius metus.

Benas irgi nė nemirkteli. Jis stengiasi suprasti, kaip du spinduliuojantys įsimylėję jaunuoliai, apdovanoti gyvenimo apetitu, būdingu dvidešimtmečiams ar šiek tiek vyresniems, tapo tulžingais ar bent jau kartėlio kupinais trisdešimtmečiais, kurie, nors ir neprisipažįsta, skaudžiai ilgisi to, kas buvo.

12.

Kep Kodo sutemos leidžiasi ant gretimų vilų verandų, kur jaunos moterys nuogais pečiais iki paskutinės akimirkos mėgaujasi saulės spinduliais. Supamieji krėslai girgžda vėjyje, kuris pakilo ir dabar pučia nuo vandenyno. Niekieno nejudinamos linguoja sūpuoklės. Dvelksmas perbėga per kopas ir suvirpina elektros laidus, kabančius ant stulpų, einančių palei pakrantės kelią. Abejingai plevėsuoja Amerikos vėliava. Vienur užsidaro langas, kitur įsižiebia šviesa. Tolėliau, po oranžiniu dangumi, it šešėliai čiuožia valtys, skrypindamos stiebais. Tai Čatamui, Masačusetsui būdingas metas.

„Pas Filisę" tikrai jau nebeateis nė vienas lankytojas. Apskritai, visi sekmadieniai panašūs vieni į kitus. Galima būtų paklausti, kodėl kavinė vis dar atidaryta. Senasis

Karteris turi paaiškinimą: jis sako, jog kavinė – tai švyturys, o švyturiai niekada neuždaromi, jie apšviečia naktų tamsą. Benas jaučiasi maždaug taip, kaip švyturio sargas. Luiza su Stivenu neketina išeiti. Kavinės tyla teikia jiems prieglobstį, be to, jų niekas nelaukia.

Štai kas jiems nutiko: jų nebėra kam laukti. Jie tokie vieniši, kokie būna tik seniai. Jų žvilgsniai paklaikę nuo vienatvės. Jie gaudo orą lyg po ilgo bėgimo. Judesiai lėti kaip didžiausių suvargėlių. Jie glaudžiasi ne per geriausioje kavinėje žemyno pakraštyje. Ir varsto savo gyvenimus, kaip kiti varsto maldas, čiupinėdami rožinius kaulėtais pirštais. Abu priėjo kažkokio liepto galą, bet dar nepajėgia suvokti, kas jiems galėtų prasidėti. Jie sutrikę.

Pasidavę tam juos vienijančiam sutrikimui, Luiza su Stivenu beveik galėtų kalbėtis ramiai ir leisti tarp jų atsirasti savotiškam švelnumui. Be abejonės, turėjo pratrūkti votys, išgaruoti blogi prisiminimai, turėjo būti atliktos išpažintys, atlaisvinta vieta, kad jie pagaliau įstengtų kreiptis vienas į kitą be užslėptų minčių, be užgaulių, be sąžinės graužaties ir pagiežos, be kartėlio. Gal dabar pakaktų tik nesipriešinti, nieko savęs neklausinėti, priimti šią valandą tokią, kokia yra? Tai būtų lyg atsipalaidavimas, įtampos atslūgimas, besitiesianti ranka, atsigniaužiantis delnas, lyg pastangų pabaiga ar apsikabinimas.

– Tu jautiesi taip pat nejaukiai, kaip ir aš, tai šiokia tokia paguoda, bet mudu padarėme tai, kas sunkiausia.

– Kas sunkiausia – nežinau, bet kas žiauriausia – tikrai.

Luiza pritaria Stiveno mintims, tačiau negali susilaikyti šiek tiek jų nepataisiusi, nes jai, kaip visada, rūpi tikslumas. Taip, dabar jie jaučiasi panašiai: iš pradžių tvyrojęs nepatogumas užleido vietą maloniam jauduliui, pirmąjį sumišimą pakeitė švelnus drovumas. Taip, pasidaro ramiau sužinojus, kad jie nuėjo vienodą kelią, nesąmoningai lydėjo vienas kitą iki pat šios vietos, kur yra dabar. Taip, jie nugalėjo pavojus, įveikė nemaža kliūčių, tačiau padarė tai vienas be kito pagalbos, tik savo pastangomis, reikiamų jėgų semdamiesi iš savęs. Nuo šiol jie turi stoti vienas priešais kitą, vėl gyventi kaip duetas, kaip pora. Luiza teisi abejodama, kad jie atliko sunkiausią užduotį.

– Aš dažnai galvodavau apie tave. Tai visada būdavo linksmos mintys.

– O aš gyvenau su tavo šmėkla. Dažnai tai būdavo niūrios mintys. Bet štai mudu vėl susitikome.

Jie supranta turį skirtingus požiūrius. Stivenas nesumenkina Luizos iškentėto sielvarto, nors apie tą periodą nieko nežino. Teisybė, apie ją galvoti visada būdavo malonu. Jis prisimindavo laimingas dienas, juoką, nerūpestingumą,

lengvumą, kerus. Šitie prisiminimai jam buvo saviškas būdas atiduoti pagarbą tiems jaunuoliams, kokie jie buvo, ginti juos nuo apgailėtino senėjimo. Saviškas būdas pabėgti nuo spengiančios naujojo gyvenimo tylos, baisaus nuobodulio, kamuojančio nevykusioje santuokoje. Luiza, žinoma, geriausiai prisimena kartėlį. Be to, pakakdavo įsivaizduoti Stiveną Reičelės glėbyje, ir ją prislėgdavo nepakeliama kančia. Ji žiauriai ilgėjosi Stiveno kūno: tas ilgesys užgoždavo visus kitus, jis pastūmėjo ją prie pamišimo slenksčio. Iš štai pagaliau jie vėl drauge.

– Ar tu apie tai bent pagalvodavai?

– Ne, aš buvau priversta rinktis prisiminimus. Ir išmokti gyventi be tavęs. Bet nusiramink, aš įveikiau skausmą. Apskritai, tu suteikei man jėgų.

Ir tikrai, už tai, ką pasiekė, kas ji yra šiandien, Luiza tam tikru požiūriu turi būti dėkinga Stivenui. Teatro pjesių ji nebūtų sukūrusi, jei būtų likusi su juo. Gyvendama su Stivenu, Luiza mėgino rašyti ir galop, įdėjusi daug pastangų, ne sykį viską perrašiusi iš naujo, pertaisiusi, pagimdė nei šiokį, nei tokį tekstą, kuris jai vis dėlto patiko. Iš tiesų produktyvi ji pasidarė tik po jųdviejų išsiskyrimo: tada stačia galva puolė į rašymo kerus ir sukūrė įtikinamiausias savo pjeses. Jai nebuvo būtina gyventi be vyro, bet laisvė, kurią įgijo jo neturėdama, paskatino ją ambicingesniems

bandymams. Stivenui išvykus, Luiza susilaukė sėkmės. Ji nežino, ar čia yra koks nors ryšys, tačiau įvykių seka labai aiški.

Jėgų nepalūžti Luiza sėmėsi iš didžiulio, nenumaldomo noro pradėti gyvenimą iš naujo, įrodyti, kad ji tai sugeba, kad tai įmanoma. Įkvėpimo rašyti jai teikė troškimas kovoti, pakilti, „atkurti save“, kaip sako psichologai. Tai gali atrodyti patetiška, Luiza sutinka, kad taip ir yra. Bet ji įsitikinusi, jog rašymas ją išgelbėjo nuo tikros pražūties.

– Tu man visiems laikams įskiepijai nepriklausomybės pomėgį. Dabar negalėčiau jo atsisakyti.

Ir tikrai iš Luizos Stivenas sužinojo, kad galima su kažkuo gyventi netrypiant savo gyvenimo, tiesiai ar aplinkiniais keliais nereikalaujant partnerio atsisakyti to, kas sudaro jo esybę. Jis nuolat stebėdavosi, kad Luiza nepaprastai gerbia kito žmogaus laisvę ir nė nemano jo keisti, tobulinti. Ji dažnai juokaudavo, jog kokį Stiveną gavo, tokį ir grąžins, niekas negalės jai prikišti, kad jį sugadino, nustekeno, atbukino, bet ir nepasakys, kad pagerino. Ji viską paliko kaip buvę. Jam niekada nereikėjo atsižadėti savęs, kalbėti ne tai, ką galvoja, taisytis. Stivenas visada turėjo pasirinkimo laisvę. Neįkainojamą

šito nebaudžiamumo vertę jis suprato tuoj po vestuvių. Bet buvo jau per vėlu.

Ir štai jie žvelgia vienas į kitą kupini švelnumo, kažkokio dėkingumo. Šis žvilgsnis tarsi byloja apie skolų pripažinimą. Ir apie atleidimą už suteiktą skausmą, už ilgesį. Jame taip pat matyti gailestis to, kas buvo, ir to, kas galėjo būti.

Luiza su Stivenu kalbasi ir žiūri vienas į kitą per daug nepaisydami Beno: jie jo neignoruoja, bet nesivaržo, kad jis nugirs keletą nuotrupų ar net visą pokalbį ir stebės jų susitaikymą. Svarbiomis progomis – per vestuves, dvikovas, nusikaltimus – reikalingas liudytojas. Benas idealus liudytojas, patinkantis abiems. Be to, taktiškas. Šiaip ar taip, jųdviejų susitikimas nebūtų galėjęs vykti be jo geranoriško dalyvavimo.

– Bendžamenai, jūs nieko nesakote. Juk jūs, pažįstantis mus kaip savo penkis pirštus, gal net geriau, nei mes patys save, tikriausiai turite nuomonę apie tai, kas vyksta šioje kavinėje, ar ne?

Ne, Benas nieko nesako, todėl, kad jis niekada nieko nesako, todėl, kad kavinių padavėjai nieko nesako, tik klausosi, pritaria, linkčioja galva ir darbuojasi toliau,

nes jiems už tai mokama. Padavėjas atrodo susitelkęs ir drauge išsiblaškęs, tarytum domisi jūsų pokalbiu ir vien akimis, krypstančiomis į kitą pusę, nekantraujančiomis, tuoj pat duoda suprasti turįs pasirūpinti kitais klientais, jis norėtų pasilikti, pasikalbėti su jumis, bet jo laukiąs darbas, tarnyba. O jei prabyla, tai kalba vien banalybes, šneka apie orą, valdžią, mokesčius, nieko svarbaus, nieko, kas prikaustytų dėmesį, tai tarsi fonas, įprastas dūzgesys, padavėjas tik mesteli kokį žodelį, kad galėtumėt tęsti savo istoriją. Benas mano esąs toks pat kavinės padavėjas kaip ir kiti, šis apibrėžimas jam taip pat tinka, beje, jis patenkintas savo padėtimi ir nieko nekeistų, nesupranta, kodėl turėtų keisti. Žinoma, kai kurie lankytojai ne tokie malonūs, kartais reikia turėti kantrybės ir susitvardyti, kad neužsipliekstum. Kai kada jis vos susivaldo, vos neparodo pykčio, vos neužrėkia, bet čia būna Filisė, ji stebi akies kampučiu ir vien savo nebyliu, masyviu buvimu draudžia bent kiek iškrypti iš kelio. Todėl Benas tikrai beveik nieko nekalba. Ir staiga jis paprašomas ką nors pasakyti, susidaryti nuomonę ir ją pareikšti, negana to, pareikšti mirtinoje tyloje, – Benui labiau patinka erzelynė, jis prie jos įpratęs, – tarti žodį įdėmiai klausančiai publikai. Žinoma, ta publika – tik Luiza su Stivenu, bet jie ir yra tie žmonės, apie kuriuos jis klausiamas. Jam tikrai nepavyks, tai ne jo sritis. Ir kodėl Stivenui šovė tokia paika mintis? Juk jis nekvailas vyrukas. Kas jam

užėjo, kad įklampino Beną į tokią balą? Benas ant jo už tai nepyksta, bet gerai nesumoja, kokia jo klausimo prasmė ir kokia iš jo nauda.

Luiza taip pat nesupranta, ko Stivenas siekia. Ji žino, kad Benas nedrįs prasižioti, kad kalbėti – ne jo mada, be to, jis neturi aiškios nuomonės apie klausimą, į kurį yra spiriamas atsakyti, ir tai visai normalu. Šis kvietimas būti liudytoju groteskiškas ir netaktiškas. Luiza čia mato tik vieną iš tų garsiųjų Stiveno liapsusų arba norą išsklaidyti nejučia tarp jų atsiradusį intymumą. Kitokio paaiškinimo neranda. Ji stebi Stiveną ir jo elgesyje neįžvelgia jokios klastos, jokios piktos valios. Taip, regis, jis tikrai norėjo atgauti kvapą, ir tiek.

Stivenas neginčija, kad jo prašymas galbūt nederamas. Jis negalėtų paaiškinti, kodėl staiga pasiūlė Benui įsitraukti į jų žaidimą. Padavėją užkalbino nepagalvojęs, paskatintas jo nejudrios, raminamos, nevaržančios povyzos. Benas sėdėjo šalia jų neapsikrovęs darbais, malonus. Stivenui susidarė įspūdis, lyg jis visada būtų priklausęs jų gyvenimui ir neturėtų būti vien baldas. Tad panūdo atskleisti jo žmogiškumą.

– Noriu pasakyti, kad džiaugiuosi, vėl matydamas jus drauge. Dabar suprantu, kad man to trūko.

Neįtikėtina, tačiau Benas galop puola į vandenį. Jis tvirtu balsu ramiai ištaria paprastą frazę, nuoširdžią, naivią, be jokių išskaičiavimų, be slaptų minčių, kaip moka tik vaikai. Ir šia vienintele fraze grąžina Luizą ir Stiveną vieną prie kito, parodo jų abipusį švelnumą, atgimstantį artumą. Savaip užsimena apie prabėgusį laiką, apie tuščius jų išsiskyrimo metus, netekties žaizdas ir tyrą susitikimo džiaugsmą. Netyčia jis rado pačius geriausius žodžius.

Luiza su Stivenu paslapčia susižvalgo. Jų akys susitinka tik sekundėlei, bet į tą sekundėlę telpa penkeri drauge pragyventi metai: jie juos pamato it nušviestus blykstės, kokią, atrodo, žmogus išvysta tik mirdamas, pamato penkerius skyrium praleistus metus, žilpinamai ryškius ir staiga atgijusius. Pamato viską, kas juos siejo ir kas tolino. Ta sekundėlė sukrečia juos kaip elektros srovė, trenkia kaip žaibas. Jie suakmenėja, virsta statulomis, sustingsta, nes ta menkutė sekundėlė prislegia juos viso gyvenimo svoriu.

Ir dar jie pajunta geismo dilgsėjimą, pajunta pirmą sykį nuo tada, kai Stivenas įžengė į kavinę. Ūmai pamato ne tik savo praeitį ir prarajas, rėkiančias amnezijas ir nebylius priekaištus, jie pamato turį kūnus, formas, kurias puikiai pažįsta, odą, kurią dažnai glostydavo, rankas,

kurios apkabindavo, lūpas, kurios liesdavosi penkerius metus. Geismas stiprėja. Jausmas, stumiantis juos vieną prie kito, kūniškas. Jie grįžta į pradžią.

13.

Lauke pakyla vėjas ir atneša laikraščio skiautę, kuri ima suktis ore, lyg skraidinama nematomo išdaigininko dievo. Medžiai sušlama, tartum juos kažkas purtytų, mėgindamas be laiko nukrėsti lapus. Piktžolės palinksta prie kopų, šluojamos vėjo gūsių. Sutrinksi kažkuris reklamos skydas, kabantis ant Filisės kavinės fasado. Benas šimtąkart perspėjo, kad vieną sykį tie skydai užmuš kokį klientą, bet viskas veltui: remontas vis atidėliojamas, išlaidos vis atidėliojamos. Jau temsta vakaras, grasindamas atnešti audrą. Nieko nuostabaus, kai tvankuma tokia klaiki, kartais ji pasibaigia baisiu žaibavimu ir trumpomis smarkiomis liūtimis. Matyti, kad ruduo ne už kalnų.

Benas nueina uždaryti langų, kad padūkę skersvėjai nesujauktų įmantriai sutvarkytų stalų ir neišnešiotų

popierinių staltiesių bei valgiaraščių. Luiza mielai paprašytų dar valandėlę palaikyti juos atdarus, kad vidun įsiskverbtų nors truputis vėsos ir palengvintų tą nepakeliamą šutrą, nuo kurios prie smilkinių limpa plaukai, o drabužiai tiesiog prikepa prie nugaros, bet nepasako nieko, nes ji, kaip ir Benas, mato artinantis audrą, atskriejančią iš vandenyno. Luiza žino, jog ji prapliups po keleto minučių, ir jei Benas nesiims atsargumo priemonių, reikės skubiai nuo jos gintis, bėgti prie trinksinčių langų ir rizikuoti, kad tave kiaurai permerks stambūs šilti lašai, teškantys į kavinė fasadą. Benas protingas, sumanus vaikinas, bet Luiza norėtų tik įkvėpti oro.

Stivenas pasiskundžia, kad jam nepatogu ant taburečių, stovinčių prie baro, ir pasiūlo persėsti ant moleskinu aptrauktų minkštasuolių. Sykiu jis paklausia Beno, ar šis negalėtų atnešti jiems užkąsti, ko nors paprasto, pavyzdžiui, sumuštinio, traškučių, svogūnų, salotų, jeigu turi. Karšto patiekalo nenorįs, tik ko nors skrandžiui užkimšti, mat esąs mažumėlę išalkęs, per pietus beveik nieko nevalgęs, nes pasisėdėjimas prie stalo akis į akį su motina Hajanio namuose buvęs niūrus. Beno paklausta, ko pageidautų, Luiza atsako šį tą pakramsnosianti, palesianti iš Stiveno lėkštės. Šie paprasti žodžiai jiems visiems trims primena, kad Luiza taip darė visada: ji niekada nesimaitino kaip reikiant, tenkindavosi nuvogdama iš Stiveno truputį keptų

bulvyčių, kokį salotos lapą, keletą griežinėlių žalio svogūno, kurį valgydavo suėmusi pirštų galais. Jie lengvai grįžo prie savo įpročių.

– Tarkim, kad jau padaryta.

Šis posakis jiems taip pat labai įprastas. Luiza pamano tikrai be reikalo kreipianti dėmesį į tokias smulkmenas ir supyksta ant savęs, kad grimzta į šią neskoningą nostalgiją. O Stivenas žavisi pokštais, kuriuos jam krečia atmintis, džiaugiasi, kad ji jam grąžina tai, ką nežinojo praradęs. Benui tai tik frazė, kurią per dieną kartoja šimtus sykių. Vis dėlto kieno nors paklaustas, jis mielai pripažintų, kad jo klientai ne visai paprasti žmonės ir, regis, net banaliausi žodžiai gali būti anaiptol nebanalūs.

Benas smarkiai pastumia dvivėres virtuvės duris. Jis dingsta, palikdamas Luizą ir Stiveną vienus su pamažėl rimstančiu sąvarų pliauškėjimu. Jeigu praeiviai dabar valandėlę stabtelėtų gatvėje, tai pamatytų sienos fone dumsuojančius jųdviejų siluetus, nejudančias žmonių figūras, ir pamanytų, kad jos neatplėšiamai susiliejusios. Tie praeiviai pasakytų, jog „Pas Filisę“ ir vėl nėra nė gyvos dvasios, tik viena vakarienės laukianti pora, veikiausiai savaitgaliui atvažiavusi iš Bostono ir užsukusi čia šiek tiek užkąsti prieš grįždama namo. Išvaizda, šiaip ar taip, apgaulinga.

– Ką tu dabar darysi? Noriu pasakyti, dabar, kai Normanas...

Stivenas nebaigia sakinio, bet to ir nereikia. Abu supranta, kas slypi už daugtaškio. Jis pats nustemba, išgirdęs nuo liežuvio nusprūdusį Normano vardą, kurio neįpratęs tarti ir negali sutapatinti su jokiu veidu, su jokiu praeities įvykiu. Iš tiesų, pavartojęs šį vardą, jis tarsi apgaubia jį familiarumu, kurio tikrų tikriausiai nesama. Stivenas nieko nežino apie tą žmogų. Žino tik, kad jis neateis. Daugiau nebeateis. Artimam ryšiui atsirasti to nepakanka.

Luiza taip pat sutrinka, išgirdusi šį vardą iš Stiveno lūpų. Jis jai pasirodo skambus kaip niekada. Šis skambumas ją pribloškia lyg kokia šiurkštybė, lyg prievarta. Jai pasirodo, kad, leidęs sau ištarti Normano vardą, Stivenas tam tikra prasme jį pasivogė, ir ji ūmai pasijunta netekusi savo pačios istorijos. Keista, bet Luiza už tai ant Stiveno nepyksta: ši vagystė, kurią jis įvykdė visai netyčia, jai panaši į savotišką mirtį, ir ji beveik dėkinga, kad jis ją pagreitino. Stivenas nederamai pasielgė, sugretinęs Normaną su savimi, bet tai paspartino irimo procesą.

Buvęs meilužis susigriebia, kaip įžūlu buvo paminėti vieną iš tų, kurie jį pakeitė Luizos širdyje ir gyvenime.

Tokie dalykai paprastai nedaromi, nes jie nejučia paskatina lyginti, o palyginimai gali būti ir nemalonūs. Taip nesielgiama dar ir todėl, kad minėtas asmuo kaltas dėl ką tik nutrūkusių santykių su Luiza. Čia būtų galima įžiūrėti tam tikrą provokaciją, kokių Stivenas, tiesą sakant, nevengia.

Tačiau jis norėtų patikinti visai neketinąs provokuoti ir juo labiau gluminti Luizos. Jo klausime neslypi jokia klasta, joks piktumas. Dabar, kai jie vėl darosi artimi, jam atrodo visai natūralu pasiteirauti, kokios Luizos nuotaikos, ir drauge patikrinti, ar ją ne per daug nuliūdino neseniai gauta žinia. Jei to būtų paklausęs kas nors kitas, toks klausimas būtų laikomas mandagiu rūpesčiu, tai kodėl jo užuojautos žodžiai turėtų atrodyti įtartini?

Luiza nepaklausė savęs to, ko jos paklausė Stivenas. Matyt, dar nespėjo. Ir, be abejonės, nenorėjo. Ji buvo pastatyta prieš įvykusį faktą. Todėl jai reikia laiko bent su juo apsiprasti. Be to, ji nelinkusi reaguoti šaltai. Luiza iš tų moterų, kurios atlaiko smūgį ir nepalūžta tą akimirką, kai joms pranešamos didžiausios tragedijos. Iš tų, kurios neparodo savo jausmų. Jos taip daro ne tiek dėl kitų, kiek dėl savęs, skatinamos egoizmo. Luiza mano, kad žmogus pakelia išbandymus, jeigu nesuklumpa. Ir tvirtai tiki, jog kūno ištvermė yra dvasios pergalės laidas. Ji pradeda

sielvartauti vėliau, kai, likusi viena, apsiraminusi, mintyse atgaivina buvusius įvykius: tada smūgis parbloškia ją su neregėtu žiaurumu. O dabar Luiza dar pajėgia išlikti tiesi. Stiveno klausimas nuskambėjo per anksti.

– Neturiu nė mažiausio supratimo. Vėliau pažiūrėsiu. Šitai ne taip jau svarbu...

Bet kokiomis aplinkybėmis viską menkinti. Demonstruoti tam tikrą abejingumą. Neneigti galimo skausmo, ne, bet jį nutolinti, apmalšinti. Dėtis mįslingai, kad tie, kurie jos klausosi, tarp eilučių įterptų tai, ko ji pati nemokėtų įterpti. Laimėti laiko. Luiza visa tai daro vienu kartu. Bet kančios neišvengiamos, nesusiklostę meilės reikalai badys jai akis, nesėkmių virtinė jausmų srityje dar labiau kvaršins galvą, nesugebėjimas išlaikyti vyrus teiks peno prigimtiniam polinkiui į nerimą, į depresiją.

Stiveno taip pat neapgausi. Anksčiau jis ne kartą yra girdėjęs tokių kandžių replikų, kurių tikriausiai rastų Luizos pjesėse, jei po jas pasiknaisiotų. Stivenas apgailestauja, kad Luiza nenori paprastai, nuoširdžiai patikėti jam savo liūdesio. Jis mokėtų tą liūdesį pasiimti, taip, jis sugebėtų ją nuo jo išvaduoti. Jo klausimas tik tam ir buvo skirtas. Gaila, kad Luiza neatspėjo arba nenorėjo atspėti jo ketinimų.

– O ką tu veiksi po skyrybų? Ar turi kokių planų?

Luiza suima save į rankas, nes kitaip nė negali. Ji niekina priklausomybę, į kurią įkliuvo išsiskyrusi su Stivenu. Nenorėtų, kad tai vėl pasikartotų. Nenorėtų būti moterimi, kurios gailimasi, kuriai meilikaujama, kuri laikoma už pavadėlio. Jai būtina galvoti, kad jie lygūs. Todėl vargšelė pradeda dar vieną mačą. Tačiau širdies gilumoje sukirba, kad reikėtų liautis kovoti, liautis priešintis, susilpninti gynybą, atsipalaiduoti. Vėliau dar viskam užteks laiko.

Luiza taip pat nori žinoti, koks bus Stiveno Taunsendo gyvenimas atsikračius Reičelės Monro. Jai ir vėl kyla pagunda atsirevanšuoti, paimti viršų, juoba kad ji turėjo laukti ilgus metus, kol gavo pasimėgauti pergale, kurios nė nebesitikėjo. Tačiau ši pergalė jau virto šaltais pelenais, tuštybė išgaravo per keletą akimirkų ir, be abejonės, atėjo laikas per visa tai peržengti, verčiau žiūrėti pirmyn, o ne amžinai atgal.

Ir pagaliau ji privalo pati sau prisipažinti vieną dalyką, privalo garbingai pažvelgti į savo vidų. Visai neseniai, kai Stivenas pasakė išsiskyręs su Reičele, jai šmėstelėjo mintis, nors ir tetrukusi šimtąją sekundės dalį, jog ši žinia gali turėti įtakos jos tolesniam gyvenimui. Taip, ji

pagalvojo, kad tai gali ką nors pakeisti. Luiza priversta šitai pripažinti. Priversta pripažinti, kad nesusilaikė apie tai negalvojusi, nors grėsmingai bėgo metai, nors teatras teikė jai didelį pasitenkinimą, nors palaikė tada dar nenutrūkusį ryšį su Normanu.

Iš tiesų šios valandėlės Luiza slapčia laukė penkerius metus. Ji apstulbsta supratusi, kad žmogus niekada galutinai neatsižada net beprotiškiausių vilčių. Nežinia kodėl ji prisimena tas argentinietes moteris, Pamišėles iš Gegužės aikštės, kurios trisdešimt metų laukia sugrįžtančio sūnaus ar vyro, nors sveiku protu tai ir nesuvokiama. Luiza pamėgina įsivaizduoti, kokie būtų tų moterų veidai, jei dingę artimieji staiga priešais jas pasirodytų. Jos veidas dabar kaip tik toks.

– Reikėtų pagalvoti, kaip pradėti gyvenimą iš naujo. Bet aš nežinau, ar galima pradėti gyvenimą iš naujo.

Luizai visai patinka toks būdas pranešti apie savo ketinimus. Tačiau Stivenas tik svarsto. Ir tie jo svarstymai atrodo tokie keisti, kad Luiza šiek tiek suabejoja jo nuoširdumu. Jie skamba lyg mėginimas ja manipuliuoti. Gal Stivenas norėtų, kad ji jo gailėtųsi ir pultų guosti, skubėtų išsklaidyti juodas mintis ir niūrius pranašiškus ženklus?

Luizą ūmai pagauna baisi abejonė, prislegia nuodinga mintis: o jeigu jis atvažiavo pas ją tik todėl, kad pirmą sykį gyvenime liko vienas ir nemoka tvarkytis su savo vienatve? O jeigu jis pamėgino ją susigrąžinti tik nenorėdamas likti be nieko? O jei ji tebuvo vienintelė alternatyva, rasta ištikus nelaimei, natūraliausia, lengviausia alternatyva? O jei Stivenas Taunsendas ir vėl stengiasi išsigelbėti pačiu egoistiškiausiu būdu ir Luiza tam išsigelbėjimui tėra greičiausiai, paprasčiausiai pasiekiamas įrankis? Nuo tokių apmąstymų ji sustingsta iš siaubo, per nugarą perbėga šiurpuliai. Ji nepajėgia užmiršti, kad Stivenas taip pat narciziška asmenybė, pirmiausia jam rūpi savas kailis, o savi malonumai visada svarbesni už kito. Jis išsisukdavo net iš kebliausių padėčių ir siekdamas to, į ką būdavo nusitaikęs, nesibodėdavo net didžiausio cinizmo. Po nekalto vaiko, elegantiško vyriškio išvaizda slepiasi baisus plėšrūnas.

Šios patyliukais, su išgąsčiu gromuliuojamos mintys dar labiau sustiprina Luizos įsitikinimą, dar labiau sutvirtina nuostatą, kad niekada negalima pasikliauti visiškai, negalima išlįsti iš už barikados, negalima nusileisti, kol tiksliai nesužinai, kas tau gresia, kol nepermatai tikrųjų kito žmogaus ketinimų, dangstomų gražiomis kalbomis ir jaudinančiais prisipažinimais.

Stivenui būtų skaudu, jei Luiza suabejotų jo gera valia. Jis suprastų, kad ji nepasitiki, nes praeityje yra gavusi smūgių ir tuos smūgius kirto jis. Bet jo sąmyšis nepramanytas. Jo sutrikimas, liūdesys neapsimestiniai. Jie per daug sunkiai prisipažįstami, kad būtų suvaidinti. Stivenas nerodytų savo kančios, savo nerimo, jei jie nebūtų tikri. Jis veikiau linkęs į drovumą nei į smulkius išskaičiavimus, kuriems, žinoma, kartais pasiduoda. Aiškindamas, kad jo horizontas jam neatrodo giedras, kaip ir šis audrą pranašaujantis dangus, dunksantis priešais stiklines Filisės kavinės duris, Stivenas nori, kad Luiza juo patikėtų. Tačiau jis neprieštarautų, jei ji pareikalautų įrodymų.

Luiza žiūri į Stiveną taip, lyg jį tyrinėtų, lyg mėgintų pažvelgti į jo vidų. Ji stebi jį kaip kokį nusikaltėlį, ir jis galop pasijunta nejaukiai. Jos žvilgsnis jį varsto pernelyg ilgai. Tiesiog nepadoriai. Stivenas muistosi ant moleskinu aptraukto minkštasuolio. Paskui neramiai dirsteli į dvivėres virtuvės duris vildamasis, kad iš už jų staiga pasirodys Benas ir išvaduos jį iš šitos kankynės. Bet durys nesutrinksi. Jie sėdi vieni du, įnikę į šį inkvizitorišką tyrimą.

Bet pamažėliais Luizos veidas atsileidžia. Nuo jo išnyksta įtampa. Keista, galėtum pamanyti, kad ji rado

atsakymą. O iš tiesų ji ir vėl pasidavė neįtikėtiniems šio vyro kerams. Luiza nemato nieko daugiau, tik Stiveno akis, žalut žalutėles akis, tokio žalumo, kokio niekada neregėjo purvinuose, drumstuose Atlanto vandenyse ir koks būna vien Karibų salų pakrantėse. Ji nemato nieko daugiau, tik šviesią jo odą, truputį senstelėjusią, bet dar nepraradusią glotnumo, it paskutinio jaunystės įrodymo. Nemato nieko daugiau, tik rusvus barzdos atspalvius, trumpai kirptus plaukus, iš kurių tai šen, tai ten vis tiek išslysta paaugliška garbana. Nemato nieko daugiau, tik protingą kaktą, ploną nosį, ant kurios nebėra akinių. Nemato nieko daugiau, tik vyrą, kurį beprotiškai mylėjo ir kuriam, atrodo, yra pasirengusi atleisti net didžiausias niekšybes.

Šią palaimos ir susikaupimo akimirką, kokią kartais galima patirti kai kuriose Harlemo bažnyčiose, juos ir užklumpa Benas. Dvivėrės durys pagaliau atsidaro. Padavėjas atneša pažadėtą sumuštinį ir lėkštę lengvų užkandžių, prie kurių jie netrukus pripuls. Stivenas, prieš valandėlę dar pagatavas atsiklaupti, kad tik Benas greičiau ateitų ir sutrukdytų jų varžančią, nebylią akistatą, dabar gailisi, kad jis pas juos įsiveržė, nes Luizos žvilgsnyje spėjo pastebėti tą išraišką, kokią jiems glamonėjantis matydavo anksčiau.

14.

Audra vis neateina. Nors debesys kabo žemai. Dangus aptemęs, ir ne vien todėl, kad jau artėja naktis. Į langus baldosi vėjas. Vandenynas, atrodo, pradeda siautėti, ir laivai pavojingai siūbuoja. Bet vėtra vis neatskrieja. Dar netvyksčioja žaibai. Liūtis greit neprapliups. Karštis kone dusinantis. Rudenėjant čia kartais būna kaip tropikuose. Naujoji Anglija ne visada tokia, kaip kai kas mano.

Luiza su Stivenu sėdi priešais Beno paruoštą milžinišką sumuštinį, panašų į gimtadienio tortą. Stivenas pilna burna atsikanda iš pirmos riekės minkštos duonos su kumpiu, salotomis, pomidorais, sūriu, o Luiza pasmeigia keletą agurko griežinėlių, išdėliotų lėkštėje, ir lėtai pakelia savo trofėjų prie lūpų. Jie valgo tylėdami, ir Benas

žiūri į juos kone su meile. Jis laimingas, kad „geri laikai“ sugrįžo, kad šis sekmadienio vakaras panašus į „buvusius“ sekmadienio vakarus, kad moleskinu aptrauktas minkštasuolis vėl priglobė jų dingusią ramybę.

Kramtydamas Stivenas svarsto, ar jau metas prisipažinti: „Visa tai baigta, tai jau nebe man, mano laikas praėjo ir nebegrįš“. Jam trisdešimt šešeri, jis dar gražus vyras ir gali pasigirti gera padėtimi, taigi per daug neturi ko bijoti ateities. Ir vis dėlto jis mano, kad lengvi laikai jau pasibaigė, laimingi metai liko praeityje ir dabar viskas bus kitaip. Gal jis dar ką nors sužavės, gal vieną dieną ves antrąsyk, kas žino? Galbūt kils karjeros laiptais, bet kurgi laimė? Kur aistra? Koks bus skonis to, ką jam dar teks pažinti, to, kas jo laukia? Ar nereikės pasitenkinti salsva gerove, minkštais patogumais, lygiu, neturiningu gyvenimu? Tokia mintis jį gąsdina. Apie šį išgąstį jis ir mėgino pasakyti Luizai. Tačiau ji, regis, jo nesuprato ir šitai palaikė koketavimu, manieringumu. Po teisybei, jis nusiminęs labiau, nei galima spėti iš pažiūros. Bet už viską turi pykti tik ant savęs.

Stivenui rūpestį kelia ne tiek amžius, kiek jėgos. Pasenti jis nelabai bijo, bijo atsižadėti. Kartą jis jau atsižadėjo. Ir žino, kaip lengva visko atsisakyti, kokią apsimestinę ramybę tas atsisakymas suteikia, kaip prie

to pripranti. Žino, kad galima apsileisti, užmigti, kad visi jo kartos vyrai taip darė arba daro, kad čia nėra nieko gėdinga, tai lyg ir pelnytas poilsis. Bet juk jis nekovojo jokiame kare, tad kokio gi poilsio nusipelnė? Tai lyg savotiška mirtis, patogus prisitaikymas arba dezertyravimas, jei jau kalbėsime karo terminais. Norint to išvengti, reikia kovoti, negailėti pastangų. Važiuodamas į Filisės kavinę ir tikėdamasis ten susitikti Luizą, Stivenas iš tiesų vylėsi susirasti žmogų, kuris jam grąžintų norą dėti pastangas ir jose matyti prasmę. Ši viltis, valgant antrą iš keturių sumuštinio riekių, sužimba ryškiau nei kada nors.

Luiza svarsto, kokį kelią Stivenas nuėjo ir ar pasimokė iš savo klaidų. Ar jos buvęs meilužis „nei visiškai toks pat, nei visiškai kitoks“, kaip ji mėgsta sakyti? Ką jis įsiminė iš metų, praleistų su ja, paskui be jos? Kokią pamoką gavo iš nenusisekusių vedybų, jeigu gavo? Ar išgaravo vėjavaikiškumas, ar jis surimtėjo? Ir pagaliau ar sugeba įvertinti savo jausmus, deramai pasirinkti, neslysti paviršiumi? Agurkėlių skonis būtų ne toks aštrus, jei ji žinotų atsakymus į šiuos klausimus.

Luizos nuomone, žmogus nepradeda gyvenimo iš naujo, o jį tęsia, nenukrypdamas nuo to, kuo tiki, ir mokydamasis iš to, ką patyrė. Ji jaučia, kad kalbėti tokius

dalykus būtų naivoka ir žmonės ją lengvai apkaltintų grynu idealizmu. Tačiau Luiza nepasiduoda. Ji įsitikinusi, kad pasaulis keičiasi, kad gyvenimas pateikia išbandymų, bet vis tiek galima likti savimi ir tuos išbandymus atlaikyti. Galų gale kančios yra gyvenimo dalis, mums nelemta jų išvengti, bet kančios šimtą kartų geriau nei prėskos valandos, kančiomis mokame už galimybę pareikšti, kas mes esame, ir padaryti tai, ką nusprendėme. Tai jos amerikietiškoji svajonė. Auksas, kurio ji ieško kaip tie pionieriai, ambicijos, kurias ji puoselėja, chimeros, kurių ji vaikosi, slypi joje pačioje.

Gal šiek tiek ne laiku Luiza prisimena, kad gyvenimas neabejotinai panašus į teatrą: iš pradžių reikia mintyse ilgai kartoti žodžius, kuriuos turėsi sakyti, repetuoti tau skirtą vaidmenį, kurti savo personažą, siekiant kuo didesnio tikroviškumo, paskui prisijaukinti tuos, su kuriais teks vaidinti vienoje pjesėje, stengtis juos pažinti, prie jų prisitaikyti, kalbėti taip, kad jie išgirstų, surasti deramą atstumą, tinkamą ritmą, žinoma, klysti, abejoti, pradėti viską iš naujo, prašyti pasigailėjimo, tylos arba dėmesio, pagaliau ties kažkuo sustoti, apsispręsti, kad būtum visiškai pasirengęs spektakliui. O premjeros dieną tu stovi už užuolaidos, drebi, tik per plauką nenualpsti, bijai nesėkmės, žinai, jog dabar negali trauktis, negali pasislėpti. Bet kuo gi iš tiesų rizikuoji? Tu pasiryžti, žengi į

šviesą, pradedi savo partiją, pamatai, kad viskas eina kaip per sviestą, sykį vis dėlto užmiršti repliką, kurią mokėjai atmintinai, šimtą kartų kartojai niekada neužsikirsdama, paskui vaidini toliau iki pat galo. Jei spektakliui pasibaigus ir nusileidus užuolaidai pasigirsta plojimai, tu džiaugiesi, nori, kad jau būtų rytojus ir šis neregėtas stebuklas vėl apsireikštų. Laikas tarp dviejų vaidinimų atrodo nesibaigiantis, bet pralauki ir jį. Luiza įsitikinusi, kad teatre slypi visi atsakymai.

Stivenas baigia valgyti. Benas nukrausto tuščias lėkštes ir pasiūlo deserto – bandelę su varške, pyrago, šokoladinį keksiuką, – bet Stivenas jau sotus ir visko atsisako. Luiza ramiai, švelniai žiūri į jį. Ji truputį pasislenka ant minkštasuolio, ir pro prasiskleidusią raudoną suknelę suboluoja kelis. Luiza padeda galvą ant atlošo. Jai labai gera. Galėtų valandų valandas nieko nedaryti, tik šitaip sėdėti kavinėje. Ji visada svajojo apie laisvalaikį ir ramybę. Luiza džiaugiasi, kad Stivenas sėdi šalimais ir nieko nesako, leidžia jai mėgautis šia virpulinga akimirka.

Jau vėlu. Jiems reikėtų grįžti, juo labiau kad gali prasidėti audra. Verčiau važiuoti, kol dar sausa. Juk taip nepatogu vairuoti naktį, pliaupiant lietui. Iki Brusterio Luiza teužtruks dvidešimt minučių. Užtat nukakti į Bostoną prireiks daugiau nei valandos, ypač sekmadienio vakarą,

kai, poilsiautojams riedant namo po savaitgalio, visada susidaro kamščiai. Luiza su Stivenu protingi žmonės: jie žino turį atsiplėšti nuo minkštasuolio, eiti iš jaukios kavinės, sėsti į automobilį, grįžti prie savo įpročių. Jiems magėtų dar truputį pratęsti susitikimo laiką, kuris buvo toks pavojingas, bet jie nieko nesugadino, magėtų dar truputį palaikyti gaidą, kurią laikyti taip sunku, bet juos šaukia savotiška pareiga. Be to, nė vienas neužmiršta, kokia netvirta, ar bent jau laikina, pusiausvyra, kurią galop pasiekė. Jie nenorėtų jos sutrikdyti ne laiku ištarta fraze, netaktišku prašymu, nevykusiu mėginimu paspartinti įvykius. Abu spėja kol kas turį sustoti, nes nuveikė jau labai daug. Jie trokšta išsaugoti švelnumą, vėl įsižiebusį tarp jųdviejų, besugrįžtantį familiarumą. Džiaugiasi suartėjimu, kurio nei vienas, nei kitas dėl skirtingų priežasčių nesitikėjo. Ir kartu nenori apsirikti, įsimylėti per daug greitai. Jiems prireiks laiko iš naujo vienas kitą prisijaukinti, galbūt iš naujo užkariauti, arba nuspręsti, kad jų istorija vėl bus bendra. Jie net nežino, ar to laiko vienas kitam duos. Dar per anksti ką nors įsipareigoti. Dabar svarbiausia – ši akimirka, trapi, jausmų prisodrinta akimirka.

Luiza su Stivenu nesusitarę atsistoja drauge. Ir nusišypso dėl tokio sinchroniškumo. Stivenas nueina prie baro atsiskaityti su Benu. Benas pasako skaičių, kuris

pavirsta gniužulėliu dolerių, padėtų ant spindinčio chromo. Luiza tuo metu pasitaiso suknelę, pakelia rankas prie pakaušio ir atmeta atgal plaukus. Ji keistai pasuka kaklą, lyg jį būtų surėmę diegliai. Veikiausiai taip nutiko todėl, kad pasėdėjo ant minkštasuolio atkraginusi galvą. Luiza pasirausia rankinėje ieškodama lūpų dažų, bet galop numoja ranka: bus gerai ir taip. Juk ji ta pati moteris ir be makiažo. Jau vėlu, ir neverta per daug rūpintis išvaizda. Be to, yra vyrų, kuriems leista matyti jus tokią, kokia esate.

Stivenas išsitraukia iš kišenės automobilio raktelius. Jis ištiesia kairę ranką, rodydamas Luizai, kad kelias laisvas. Benas juos stebi: jie kupini pasitikėjimo, kaip tvirčiausia pora, ir sykiu nervingi, kaip ką tik draugystę užmezgę jaunuoliai. Tai kažkas vos pastebima, tarsi virpulys, tarsi per odą bėgiojantys šiurpuliukai, kažkoks drovumas akyse, šešėlis abejonės, prieš žengiant žingsnį kitam įkandin. Benas stebi juos suspausta širdimi.

– Bendžamenai, man labai malonu vėl jus matyti ir sugrįžti į šią vietą.

Šie paprasti žodžiai reiškia ne vien elementarų mandagumą, bet ir didelį nuoširdumą. Juose slypi tikri jausmai, tokie, nuo kurių užlūžta balsas, kuriuos tramdai į šoną

sukdamas akis ir per jėgą spausdamas šypseną. Stiveną užliejo toks jausmas, ir tai išmušė jį iš vėžių. Jis susijaudino labiau, nei galėjo įsivaizduoti.

Atsakydamas Benas tik draugiškai linkteli galva. Jis griebėsi vieno iš tų vyriškų ženklų, kurie padeda išlikti kukliam, bet geriau už žodžius išreiškia supratimą, o kartais ir broliškumą. Jam taip pat knietėjo ką nors pasakyti, parodyti, kad ir jam malonu vėl pamatyti žmogų, dingusį iš akių prieš penkerius metus. Benas tikisi, kad Stivenas čia dar ateis, kad jis grįžo suvisai, bet jam nevalia to prisipažinti. Todėl jis tik linktelėjo galva. Jei būtų pamėginęs kažką sakyti, tai, be abejonės, juos būtų nuvedę toliau, negu jie dabar pasirengę eiti.

– Iki rytojaus, Benai.
– Iki rytojaus, Luiza.

Jie įpratę taip santūriai atsisveikinti ir išsiskirti. Šis atsisveikinimų santūrumas taip pat liudija apie jų artumą. Jiems nereikia pridurti nieko daugiau. Jie apsiriboja griežtu minimumu, bet toks žodžių taupumas rodo, kad jie vienas kitu labai pasitiki ir vienas apie kitą daug žino. Jų artumas nekrintantis į akis, nedemonstruojamas, jis pasireiškia nuosaikia tyla, visišku nesivaržymu. Be to, jų atsisveikinimas visada byloja apie greitą pasimaty-

mą. Juos sieja nematomas saitas, kurio niekas negalėtų nutraukti.

Luiza atsisuko pasakyti Stivenui „iki pasimatymo“, grįžtelėjo tik trumputę akimirką, tačiau ta akimirka buvo lėta, kaip ir jos kūno judesys. Tame judesyje buvo matyti nuovargis ir, žinoma, elegancija, bet drauge ir įsišaknijęs įprotis, kurio ji nė nemano pažeisti. Stivenas pastebėjo, koks kerinčiai moteriškas šis jos kryptelėjimas. Kažkuo panašus į šokio žingsnį.

Jiems žengiant per slenkstį, šaižiai žvangteli varpelis, bet jie nekreipia į tai dėmesio. Tyla būtų juos nustebinusi. Stivenas palaiko Luizai duris, ir ji išeina pirmoji. Atsidūrusi ant šaligatvio, Luiza instinktyviai įtraukia pečius, tartum gindamasi nuo vėjo. Paskui užverčia galvą ir pažvelgia į dangų. Ji jaučia, kad lietaus nebebus, dangus dabar jau neprakiurs, tik ūžaus vėjas ir siautės vandenynas. Stivenas pasistato apykaklę ir prisimerkia, mėgindamas surasti, kur pasistatė automobilį.

– Aš einu čia.
– O aš štai čia.

Jie atsisveikins priešais Filisės kavinės duris. Kiekvienas važiuos savo keliu. Bet tai nepanašu į amžiną „sudie“, į

išsiskyrimą. Tai tik laikina dislokacija, tik tarpas prieš greitą susitikimą.

– Ar norėtum, kad palydėčiau tave iki automobilio?
– Ne, tu labai malonus. Aš jį pasistačiau prie kampo.

Šis mandagumas ir geros manieros – ne koks nors ceremonialas. Stiveno galantiškumas ir sumanumas šiomis aplinkybėmis reiškia jo dėmesį, paslaugumą, taip jis jai primena, kad ji jam svarbi, labai svarbi. Jo meilumas – tai savotiškas prisipažinimas. O Luizos nesutikimas, mandagus atsisakymas nerodo atstumo ar noro juo atsikratyti. Priešingai, ji taip elgiasi iš drovumo, susikaustymo ir dėkingumo.

– Ar mes pasimatysime?
– Taip.

To paklausti galėjo ir vienas, ir kitas. Ir vienas, ir kitas, be abejonės, būtų atsakęs tą patį. Šią valandėlę jie abu pagauti tam tikro kilnumo, todėl yra visiškai lygūs. Tačiau nė vienas nežino, ar jie galėtų, ar turėtų pasibučiuoti. Noras apsikabinti akivaizdus, jis užgožia viską, bet kaipgi jiems pasibučiuoti, jei kažkada priklausė vienas kitam? Jie nutaria nežengti šio žingsnio, neliesti vienas kito.

Stivenas ir Luiza nueina prie savo automobilių. Netrukus užsidega geltonos žibintų šviesos, suburzgia varikliai, paleisti beveik tuo pat metu, paskui sučeža padangos. Šviesos gana greitai nutolsta, ūžesys prityla, ir automobiliai dingsta už posūkio. Lieka tik palei skardį einanti tvora, kurią tarpais apšviečia silpni, užgaidūs Filisės kavinės neonai. Viduje Benas pasijunta labai vienišas, tarytum apleistas, bet jam neliūdna. Jis pagalvoja, kad daugiau neatsibels joks klientas ir, be abejonės, jau laikas uždaryti kavinę. Dar pamano, kad audra neprapliups. Rytojaus dieną meteorologas vėl pažadėjo didelius karščius. Bet Kep Kode orai kartais būna nenuspėjami.

Besson, Philippe
Be365 Rudenėjant : romanas / Philippe Besson ; iš prancūzų kalbos vertė Stasė Banionytė. - Vilnius : Žara, 2006. - 164 p.

ISBN 978-9986-34-166-6

Ph. Bessono romaną „Rudenėjant" prancūzų kritikai palygino su Rasino tragedijomis – tokios dramatiškos įtampos jis kupinas. Pasakodamas meilės istoriją, autorius taupiais žodžiais, tačiau be galo jautriai ir įžvalgiai perteikia veikėjų gyvenimišką patirtį, viltį ir neviltį, trumputes palaimos akimirkas ir baimes. Ši knyga kupina ilgesingo grožio ir skamba kaip rudens sonata.

UDK 840-3

Philippe Besson
RUDENĖJANT
Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė *Stasė Banionytė*
Viršelyje panaudotas *Edwardo Hopperio*
paveikslas „Naktibaldos" (Nighthawk)

Formatas 60×90/16, 10,25 apsk. leid. l.
Išleido leidykla „Žara", a. d. 2699, LT-03007 Vilnius
Tel./faks.: (8-5) 272 91 17. El. paštas: info@zara.lt
Puslapis internete: www.zara.lt
Spausdino AB Spaustuvė „Spindulys",
Gedimino g. 10, LT-44318 Kaunas
Puslapis internete: www.spindulys.lt

© Géraldine Brunel

Populiarus prancūzų rašytojas Ph. Bessonas lietuvių skaitytojams jau pažįstamas iš romanų „Jo brolis“, „Vaikinas iš Italijos“ ir „Trapios dienos“. Režisierius P. Chéreau pagal romaną „Jo brolis“ sukūrė filmą, kuris 2003 m. Berlyno kino festivalyje apdovanotas Sidabriniu lokiu. 2006 m. ekranizuotas ir romanas „Trapios dienos“ (režisierius F. Dupeyron).

„Rudenėjant“ – trečioji jo knyga. Autorius sako, jog ją sukurti jį paskatino Edwardo Hopperio paveikslas, kurį keletą kartų matė Čikagoje, o paskui įsigijo reprodukciją. Žiūrėdamas į moterį raudona suknele, sėdinčią kavinėje su trim vyrais, jis pajuto nenugalimą norą papasakoti tos moters ir trijų vyrų istoriją. Gal todėl, kad autorius buvo įkvėptas paveikslo, romanas labai tapybiškas. Rodos, čiuopte apčiuopi tą mirusio sezono sunkumą, herojų jausmų intensyvumą ir tylą, iš kurios nuausti jų gyvenimai.

Romanas „Rudenėjant“ apdovanotas didžiuoju RTL skaitytojų prizu. Pagal jį pastatytas didelio pasisekimo sulaukęs spektaklis.

9 789986 341666
www.zara.lt